

NOTITIAE NOVAE FACULTATIS IURIDICAE UNIVERSITATIS MATTHIAE BELII NEOSOLII

ROČNÍK XXVIII.

Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Právnická fakulta

**NOTITIAE NOVAE
FACULTATIS IURIDICAE
UNIVERSITATIS MATTHIAE BELII
NEOSOLII
ROČNÍK
XXVIII.**

2025

Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Predseda redakčnej rady a vedecký redaktor:

doc. JUDr. Adrián Vaško, PhD.

Predseda edičnej komisie:

JUDr. Jozef Michalko, PhD.

Recenzenti:

doc. JUDr. Eva Szabová, PhD., univ. prof.

doc. JUDr. PhDr. Marian Horváth, Ph.D.

Zostavovateľ:

JUDr. Róbert Čuha

Vydavateľ:

Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Príspevky neprešli jazykovou korektúrou.

Za obsahovú a jazykovú stránku textu sú zodpovední autori publikovaných príspevkov.

ISBN 978-80-557-2292-4

EAN 9788055722924

<https://doi.org/10.24040/2025.9788055722924>

Recenzovaný vedecký zborník NOTITIAE NOVAE FACULTATIS IURIDICAE UNIVERSITATIS MATTHIAE BELII NEOSOLII ROČNÍK XXVIII. je publikovaný a šírený ako open access publikácia na základe podmienok Creative Commons Attribution 4.0 International Licence CC BY (uviedenie autora).

OBSAH

Petra Benková	
Prevenia recidívy a výkon trestu odňatia slobody.....	4
Daniela Gandžalová	
Odkaz.....	19
Patrik Kocúr	
Analýza a komparácia inštitútov okolností vylučujúcich trestnú zodpovednosť a zániku trestnosti.....	44
Radka Kopčová	
Doménové mená v systéme práva	62
Štěpán Kořínek	
Evropské bojové skupiny aneb cesta k evropské federální armádě?	78
Martin Skaloš	
Historický vývoj a súčasné trendy korupcie na Slovensku a v Európe.....	110

Petra Benková¹

Prevenia recidívy a výkon trestu odňatia slobody

Kľúčové slová

penitenciárna starostlivosť, postpenitenciárna starostlivosť, recidíva, resocializácia, Banskobystrický kraj.

Abstrakt

Cieľom príspevku je analyzovať penitenciárnu a postpenitenciárnu starostlivosť a jej vplyv na recidívu trestnej činnosti v Banskobystrickom kraji v období 2019–2023. Príspevok sa zameriava na efektívnosť programov resocializácie, vzdelávania a sociálnej podpory odsúdených osôb a hodnotí ich prínos pri znižovaní návratu k trestnej činnosti. Na základe štatistických údajov o kriminalite a recidíve sú identifikované kľúčové faktory, ktoré ovplyvňujú úspešnosť reintegrácie prepustených osôb a poskytuje odporúčania pre zlepšenie opatrení.

Keywords

penitentiary care, post-penitentiary care, recidivism, rehabilitation, Banská Bystrica Region

Abstract

The aim of this paper is to analyze penitentiary and post-penitentiary care and their impact on criminal recidivism in the Banská Bystrica Region between 2019 and 2023. The paper focuses on the effectiveness of rehabilitation, education, and social support programs for convicted persons and assesses their contribution to reducing reoffending. Based on statistical data on crime and recidivism, key factors influencing the successful reintegration of released individuals are identified. The article also provides recommendations for improving penitentiary and post-penitentiary measures to enhance the effectiveness of recidivism prevention and promote public safety.

Úvod

Prevenia recidívy patrí medzi kľúčové ciele moderného systému trestnej politiky. Penitenciárna starostlivosť sa zameriava na resocializáciu odsúdených osôb počas výkonu trestu odňatia slobody, pričom jej cieľom je pripraviť väzňa na návrat do spoločnosti a znížiť pravdepodobnosť opätovného páchatel'ského správania. Postpenitenciárna starostlivosť nadväzuje na tento proces po prepustení z výkonu trestu a zahŕňa dohľad, sociálnu podporu, vzdelávacie a pracovné programy, ktoré majú zabezpečiť úspešnú reintegráciu do spoločnosti.

Recidíva zostáva jedným z najväznejších problémov trestnej politiky Slovenskej republiky, pričom regionálne štatistiky často odhaľujú špecifické trendy a rozdiely v efektivitve

¹ JUDr. Petra Benková - Právnická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Katedra trestného práva, kriminológie, kriminalistiky a forenzných disciplín, email: pbenkova@student.umb.sk.

preventívnych opatrení. Zameranie sa na Banskobystrický kraj v období 2019–2023 umožňuje identifikovať faktory, ktoré ovplyvňujú návrat odsúdených k trestnej činnosti a poskytnúť podklady pre zlepšenie existujúcich programov penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti.

Cieľom článku je preto analyzovať súčasný stav týchto opatrení, zhodnotiť ich účinnosť na zníženie recidívy a navrhnúť odporúčania pre zvýšenie efektivity prevencie opätovného páchatel'ovho správania.

1. Penitenciárna starostlivosť

Pojem „*penitenciárny*“ je obsahovo blízky pojmu „*väzenský*“, avšak nesie so sebou širší významový rozmer, ktorý presahuje čisto represívne chápanie výkonu trestu odňatia slobody. Penitenciárny systém sa orientuje predovšetkým na proces nápravy, prevýchovy a resocializácie páchatel'a trestného činu. Jeho cieľom nie je len izolácia delikventa zo spoločnosti, ale predovšetkým jeho reintegrácia prostredníctvom riadeného pôsobenia v rámci výkonu trestu.

Penitenciárny proces zahŕňa komplex aktivít, ktoré začínajú nástupom do výkonu trestu odňatia slobody alebo väzby a pokračujú počas celej doby jeho trvania. Tento proces je súborom cieľavedomých opatrení, ktorých zámerom je dosiahnuť pozitívnu osobnostnú zmenu odsúdeného, jeho sebareflexiu, prevzatie zodpovednosti za spáchaný čin a prijatie spoločensky akceptovateľných noriem správania. K naplneniu týchto cieľov dochádza prostredníctvom rôznych foriem intervencie, ako sú vzdelávanie, pracovné zaradenie, psychologické a sociálne poradenstvo, ako aj výchovno-režimové pôsobenie. Výkon trestu odňatia slobody má dvojaký charakter. Na jednej strane zabezpečuje ochranu spoločnosti tým, že dočasne eliminuje schopnosť páchatel'a pokračovať v protiprávnej činnosti, čím chráni základné práva a slobody ostatných členov spoločnosti. Na druhej strane plní výchovno-preventívnu funkciu, ktorá spočíva v ovplyvňovaní budúceho správania páchatel'a tak, aby nedochádzalo k jeho opätovnému návratu k trestnej činnosti (prevencia recidívy). Zatiaľ čo u primerane socializovaných jedincov môže už samotná hrozba trestu vyvolať pocity hanby a viny, ktoré majú odstrašujúci účinok, u recidivistov bývajú tieto mechanizmy značne oslabené alebo úplne absentujú. U nich je efektivita tradičných sankcií obmedzená, nakoľko chýba vnútorná motivácia k zmene správania. Práve preto je nevyhnutné klásť dôraz na individualizovaný

prístup a aplikáciu špecializovaných penitenciárnych programov, ktoré môžu podporiť proces resocializácie aj u tejto špecifickej skupiny odsúdených.²

Predstavuje najmä špecifickú oblasť verejnej správy, ktorá zahŕňa organizáciu, riadenie a odborné zabezpečenie výkonu trestu odňatia slobody v rámci väzenských a nápravných zariadení. Ide o komplexný systém opatrení zameraných nielen na zákonnú izoláciu odsúdených osôb od zvyšku spoločnosti, ale predovšetkým na realizáciu výchovno-resocializačných programov, ktoré podporujú proces ich nápravy a prípravu na opätovné začlenenie do bežného sociálneho prostredia. Cieľom penitenciárnej starostlivosti nie je výlučne zabezpečiť výkon trestu v represívnom zmysle, ale aj vytvárať podmienky na pozitívnu zmenu správania odsúdených prostredníctvom vzdelávania, pracovnej činnosti, psychologickej podpory, sociálneho poradenstva a ďalších rehabilitačných aktivít. Tento multidisciplinárny prístup má za úlohu znižovať riziko recidívy a zároveň prispievať k ochrane spoločnosti prostredníctvom postupnej a cielenej resocializácie jednotlivca.³

V právnom poriadku SR sa problematika výslovne uvádza najmä v zákone č. 4/2001 Z. z. o Zbore väzenskej a justičnej stráže, kde je zakotvená ako jeden z kľúčových prvkov činnosti tohto zboru. Podľa ustanovenia 4 uvedeného zákona je poskytovanie penitenciárnej starostlivosti integrálnou súčasťou výkonu trestu odňatia slobody a predstavuje systematický prístup k zaobchádzaniu s odsúdenými, ktorý presahuje rámec len fyzickej izolácie.⁴

Penitenciárna starostlivosť v tomto kontexte zahŕňa plnenie zákonných povinností zo strany odsúdených, uplatňovanie ich práv, ale zároveň aj podporu ich osobnostného a sociálneho rozvoja. Hlavným cieľom je stimulovať u jednotlivcov zodpovednosť za vlastné správanie, rešpekt k právnemu poriadku a spoločenským normám, ako aj posilniť pozitívne aspekty ich osobnosti, medzi ktoré patrí napríklad sebadôvera, vzájomná úcta a schopnosť budovať a udržiavať funkčné medziľudské a rodinné vzťahy.⁵

Kľúčovým nástrojom v rámci penitenciárneho systému sú individualizované rehabilitačné programy, ktoré sú koncipované na základe komplexného hodnotenia osobnostných a sociálnych charakteristík každého odsúdeného. Tieto programy zohľadňujú

² ČERNÍKOVÁ, V., FIRSTOVÁ, J. a kol.: *Postpenitenciárni péče: aktuální otázky*. Hodonín : Evropský ústav práva a soudního inženýrství, 2016, s. 12.

³ MATOUŠKOVÁ, I.: *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha : Grada Publishing, 2013, s. 112.

⁴ Pozri §4 ods. 1 písm. e), zákona 4/2001 Z. z. Zákon o Zbore väzenskej a justičnej stráže.

⁵ KLESKEŇ, L.: *Sociálna práca s obvinenými, odsúdenými a prepustenými*. Bratislava : Iris, 2016, s. 15.

závažnosť a povahu trestného činu, mieru rizika recidívy a potenciálnu nebezpečnosť pre spoločnosť, pričom umožňujú diferencované zaobchádzanie s cieľom efektívnej resocializácie.

Penitenciárna starostlivosť je teda vnímaná ako proces, ktorý má nielen ochrannú a represívnu funkciu, ale predovšetkým reedukačnú a preventívnu dimenziu. Vychádza z princípu rešpektovania ľudskej dôstojnosti a základných práv odsúdených a je zameraná na ich postupné a zodpovedné zaradenie späť do spoločnosti ako plnohodnotných občanov.⁶

V podmienkach slovenského justičného systému je postup pri zaobchádzaní s obvinenými a odsúdenými osobami upravený interným predpisom Ministerstva spravodlivosti SR, konkrétne Rozkazom č. 16/2015 o zaobchádzaní s obvinenými a odsúdenými. Tento dokument predstavuje zásadný normatívny rámec pre činnosť penitenciárnych zariadení a definuje základné prístupy a metódy práce s väznenými osobami s cieľom podporiť ich nápravu a resocializáciu. Zaobchádzanie s odsúdenými je rozdelené do dvoch hlavných foriem intervencie, a to do individuálnej a skupinovej. Obidve kategórie tvoria neoddeliteľnú súčasť procesu ich postupnej reintegrácie do spoločnosti.⁷

Individuálna forma zaobchádzania je zameraná na rozvoj osobnosti a vôľových vlastností jednotlivca, pričom jej hlavným cieľom je motivovať odsúdeného k zmene životných postojov a viesť ho k rešpektovaniu spoločenských noriem a právnych predpisov po jeho prepustení na slobodu. Táto forma zahŕňa rôzne diagnostické, poradenské a terapeutické činnosti, ktoré sú špecificky prispôbené individuálnym potrebám a možnostiam každého jednotlivca. Intervencie v rámci tohto prístupu sa realizujú prostredníctvom pravidelného dialógu, psychologického vedenia, sociálneho poradenstva a ďalších podporných aktivít, ktoré napomáhajú vytvárať predpoklady pre pozitívnu osobnostnú zmenu.

Skupinová interakcia predstavuje druhú nosnú formu práce s odsúdenými, ktorej cieľom je rozvoj sociálnych zručností, schopností spolupráce, riešenia konfliktov a posilňovanie interpersonálnych vzťahov. Táto forma práce sa realizuje prostredníctvom vzdelávacích, terapeutických a sociálno-výcvikových skupín, v ktorých sa rozvíja schopnosť komunikácie, aktívneho počúvania, empatie a spoločného rozhodovania. Medzi najvýznamnejšie nástroje skupinovej práce patria najmä tzv. komunity, ktoré môžeme rozdeliť na organizačné (zamerané na denný režim a spoluúčasť odsúdených na fungovaní oddielu) a interakčné (orientované na hlbší rozvoj osobnosti a riešenie medziľudských vzťahov).

⁶ KLESKEŇ, L.: *Sociálna práca s obvinenými, odsúdenými a prepustenými*. Bratislava : Iris, 2016, s. 15.

⁷ KADLUBEKOVÁ, D.: *Penitenciárna a postpenitenciárna edukácia dospelých*. Belianum: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Pedagogická fakulta, 2015, s. 37.

Osobitnú kategóriu predstavujú sociálno-výcvikové skupiny, ktoré sú zamerané na rozvoj špecifických sociálnych a komunikačných zručností, ako aj na psychologickú stabilizáciu účastníkov. Ich cieľom je pripraviť odsúdených na zvládanie náročných životných situácií po výkone trestu. Do rámca skupinových metód zaobchádzania spadajú aj terapeuticko-výchovné programy, ktoré cielene pracujú s príčinami kriminálneho správania jednotlivcov a usilujú sa o ich systematické odstraňovanie prostredníctvom psychologického vedenia, edukácie a podporných aktivít.⁸

Celý tento ucelený systém penitenciárneho zaobchádzania predstavuje komplexný a viacúrovňový prístup, ktorý sa opiera o široké spektrum individuálnych a skupinových intervencií. Ich spoločným menovateľom je snaha o vytvorenie priaznivých podmienok pre efektívnu resocializáciu odsúdených a ich úspešný návrat do spoločnosti v pozícii zodpovedných a právne konformných občanov. Tieto metódy predstavujú kľúčové nástroje znižovania recidívy a ochrany spoločnosti, pričom súčasne prispievajú k napĺňaniu základných princípov humanizmu a dôstojnosti v oblasti výkonu trestu.

2. Postpenitenciárna starostlivosť

Postpenitenciárna starostlivosť predstavuje komplex špecifických opatrení realizovaných štátnymi inštitúciami, ako aj spoločenskými, charitatívnymi či inými organizáciami, ktoré majú za cieľ podporiť úspešné začlenenie osôb po výkone trestu odňatia slobody späť do spoločnosti. Tieto opatrenia smerujú k „dovršeniu procesu nápravy“ jednotlivcov a zároveň k eliminácii rizika ich opätovného páchania trestnej činnosti, teda k prevencii recidívy. Ide o súhrn preventívnych, podporných, kontrolných a terapeutických činností, ktoré sú orientované na pomoc prepusteným osobám v návrate k bežnému spoločenskému životu. Má dve základné funkcie, a to zabezpečenie sociálnej integrácie bývalých odsúdených a zároveň ochranu spoločnosti prostredníctvom ich resocializácie.⁹

SR sa dlhodobo vyznačovala vysokou mierou recidívy, čo bolo okrem iného dôsledkom absentujúceho systému postpenitenciárnej starostlivosti až do roku 2005. Práve v tomto roku došlo k zásadnej legislatívnej reforme, ktorá problematiku postpenitenciárnej a penitenciárnej starostlivosti systematizovala v rámci viacerých vzájomne previazaných právnych predpisov.

⁸ KLESKEŇ, L.: *Sociálna práca s obvinenými, odsúdenými a prepustenými*. Bratislava : Iris, 2016, s. 15.

⁹ *Postpenitenciárna starostlivosť o mládež v Slovenskej republike – Možnosti a realita*. [online]. materska-bezpecnostni-sbory.wbs.cz. Dostupné na internete: https://bezpecnostni-sbory.wbs.cz/clanky/1-2017/postpenitenciarna_starostlivost_.pdf [cit. 2025-03-25], s. 4.

Významným krokom bolo aj zavedenie tzv. výstupných oddielov vo väzenských zariadeniach, ktoré majú za úlohu pripraviť odsúdených na život po prepustení z väzenia a uľahčiť ich reintegráciu do spoločnosti.¹⁰

Postpenitenciárna starostlivosť predstavuje komplexnú sieť opatrení, do ktorej sa zapája široké spektrum subjektov – od štátnych inštitúcií, cez neštátne organizácie až po jednotlivcov. V najširšom slova zmysle možno za poskytovateľov tejto starostlivosti považovať všetky právnické aj fyzické osoby, ktoré sa akýmkoľvek spôsobom podieľajú na podpore jedincov po ich prepustení z výkonu trestu odňatia slobody. Medzi štátne subjekty, ktoré sa na postpenitenciárnej starostlivosti podieľajú v nútenej forme, patria najmä probační a mediační úradníci, sociálni kurátori a orgány územnej samosprávy. Ich úlohou je zabezpečiť kontinuitu dohľadu a podporu resocializačného procesu, a to najmä v prípadoch, kde sú voči bývalým odsúdeným aplikované ďalšie sankcie alebo opatrenia. Popri štátnych aktéroch zohrávajú významnú úlohu aj zdravotnícke a sociálne zariadenia, zariadenia núdzového ubytovania, útulky či domovy, ktoré poskytujú základnú materiálnu pomoc, a to najmä predovšetkým ubytovanie, stravu, zdravotnú starostlivosť alebo poradenské služby. Významný podiel na poskytovaní podpory nesú aj neštátne subjekty, najmä mimovládne organizácie, charitatívne a cirkevné inštitúcie, ktoré ponúkajú praktickú pomoc, duchovnú oporu a často aj dlhodobé programy zamerané na resocializáciu. Osobitnú kategóriu predstavujú jednotlivci a dobrovoľníci, ktorých pomoc síce nebýva systematická ani inštitucionálne organizovaná, no v mnohých prípadoch je nenahraditeľná, najmä v počiatočných fázach reintegrácie. Významným, často kľúčovým aktérom sú aj členovia rodiny bývalého väzňa. Príbuzní predstavujú emocionálne najpriateľnejšiu formu podpory a zároveň zdroj stability, ktorý výrazne zvyšuje šance na úspešné zvládnutie prechodného obdobia po prepustení. Ak je podpora zo strany rodiny pevná a konzistentná, býva jej vplyv na zníženie rizika recidívy zásadný.¹¹

Efektívna postpenitenciárna starostlivosť a následná resocializácia stojí na štyroch základných pilieroch. Prvým z nich je funkčná a podporná rodina, ktorá zabezpečuje emocionálne zázemie, sociálne väzby a oporu v čase adaptácie na slobodu. Druhým pilierom je zamestnanie, ktoré bývalému odsúdenému umožňuje finančne sa zabezpečiť a zároveň obnoviť pocit vlastnej hodnoty prostredníctvom zmysluplnej činnosti. Tretím faktorom je vzdelávanie,

¹⁰ *Postpenitenciárna starostlivosť o mládež v Slovenskej republike – Možnosti a realita*. [online]. materska-bezpecnostni-sbory.wbs.cz. Dostupné na internete: <https://bezpecnostni-sbory.wbs.cz/clanky/1-2017/postpenitenciarna-starostlivost.pdf> [cit. 2025-03-25], s. 4.

¹¹ KADLUBEKOVÁ, D.: *Penitenciárna a postpenitenciárna edukácia dospelých*. Belianum: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Pedagogická fakulta, 2015, s. 140.

predovšetkým formou ďalšieho vzdelávania alebo rekvalifikácie, ktoré zvyšuje šance na uplatnenie na trhu práce. Posledným pilierom je stabilné bývanie, ktoré vytvára bezpečný priestor pre život bez stresu z existenčnej neistoty.¹²

Miera úspešnosti resocializácie je priamo úmerná rozsahu a intenzite dostupnej podpory po výkone trestu. Čím komplexnejšiu a trvalejšiu pomoc má bývalý väzeň k dispozícii, tým vyššia je pravdepodobnosť, že sa integruje do spoločnosti bez toho, aby sa vrátil k trestnej činnosti. Postpenitenciárna starostlivosť preto musí byť vnímaná ako integrálna súčasť systému prevencie recidívy a zároveň ako nástroj na ochranu spoločnosti prostredníctvom podpory individuálnej zmeny.¹³

Na záver je potrebné poznamenať, že penitenciárna ani postpenitenciárna starostlivosť nemajú autonómny či samoúčelný charakter. Ich existencia a realizácia smerujú k napĺňaniu širších spoločenských cieľov. Aj keď sú niektoré formy postpenitenciárnej starostlivosti vykonávané v nútenom režime a môžu nadobúdať represívny rozmer, ich primárny účel je jednoznačne preventívny. Postpenitenciárna starostlivosť zohráva kľúčovú úlohu pri dokončení procesu nápravy páchatel'a trestnej činnosti, pričom jej cieľom je podporiť jeho úspešnú reintegráciu do spoločnosti. Práve tým, že poskytuje pomoc a zároveň vykonáva dohľad nad osobami po výkone trestu, znižuje riziko recidívy a pôsobí ako významný nástroj prevencie kriminality. Bez efektívne fungujúcej postpenitenciárnej starostlivosti by bol moderný systém kontroly kriminality značne ochudobnený, pretože práve tento segment systému trestnej justície vytvára most medzi výkonom trestu a životom na slobode. Z toho dôvodu je potrebné považovať jej význam za nenahraditeľný a nepopierateľný pri zabezpečovaní dlhodobej spoločenskej ochrany a bezpečnosti.

3. Recidíva trestnej činnosti v Slovenskej republike

Recidíva predstavuje komplexný kriminologický fenomén s významným celospoločenským dopadom a zároveň jednu z najnáročnejších výziev v oblasti trestného práva. Jedným z kľúčových faktorov, ktorý prispieva k pretrvávajúcej vysokej miere recidívy pri určitých typoch trestnej činnosti, je skutočnosť, že značná časť páchatel'ov sa po výkone trestu odňatia slobody opätovne dopúšťa kriminálneho konania. Tento jav poukazuje na nedostatočnú efektivitu resocializačných mechanizmov a potrebu implementácie cielenejších

¹² FÁBRY, A.: *Úvod do penológie*. Bratislava : Občianske združenie Sociálna práca. 2006, s. 65.

¹³ Tamtiež, s. 67.

penitenciárnych a postpenitenciárnych stratégií s dôrazom na redukciu recidivistického správania.

Predmetom nasledujúcej analytickej štúdie je skúmanie problematiky recidívy v jednotlivých administratívnych jednotkách SR za vybrané sledované obdobie. Zohľadňujúc širší kontext tejto témy, považujeme za nevyhnutné analyzovať uvedenú problematiku komplexne a v nadväznosti na regionálne SR, ktoré poskytujú podrobné informácie o recidíve na úrovni jednotlivých krajov.

Štatistické výstupy obsahujú detailné rozdelenie údajov do dvoch kategórií odsúdených osôb, a to mladistvých páchatel'ov a žien. Od roku 2007 sú tieto štatistické dáta rozšírené aj o trestnoprávnu agendu Špecializovaného trestného súdu. Najaktuálnejšie štatistické údaje sú zverejnené za rok 2023. Analýza bola realizovaná na podklade zozbieraných informácií za roky 2019, 2020, 2021, 2022 a 2023.

V roku 2019 bolo na území SR právoplatne odsúdených na nepodmienečný trest odňatia slobody 42,87 % recidivistov z celkového počtu 10.519 odsúdených osôb. V rámci demografického rozloženia recidivistov tvorili ženy 12,30 % a mladiství predstavovali 2,46 % z celkového počtu odsúdených recidivistov. Z regionálneho hľadiska bol najvyšší podiel recidivistov zaznamenaný v Košickom kraji, kde ich počet dosiahol 2.047 osôb, čo zodpovedalo 19,46 % z celkového počtu recidivistov uznaných súdom. Najnižší počet recidivistov bol zaznamenaný v Trnavskom kraji, kde ich celkový počet dosiahol 661, čo zodpovedá podielu 6,28 % z celkového počtu recidivistov uznaných súdom. V Banskobystrickom kraji sa podiel recidivistov odsúdených súdnymi orgánmi pohyboval na úrovni takmer 12 %. (tabuľka č. 1)

V roku 2020 je možné pozorovať, že počet recidivistov odsúdených na nepodmienečný trest odňatia slobody je výrazne nižší. Nepodmienečný trest odňatia slobody bol uložený v 3.936 prípadoch z celkového počtu 9.013, čo predstavuje medziročný pokles o 1.506 prípadov v porovnaní s predchádzajúcim rokom. Redukcia počtu odsúdených recidivistov sa prirodzene prejavila aj v kategórii mladistvých delikventov a páchateliek z radov ženskej populácie. Z regionálneho hľadiska bola situácia obdobná ako v predchádzajúcom roku. Najvyšší počet odsúdených bol evidovaný v Košickom kraji, kde bolo zaznamenaných 1708 prípadov, čo predstavuje približne 19 % z celkového počtu. Naopak, najnižší počet odsúdených bol opätovne zaznamenaný v Trnavskom kraji, kde bolo evidovaných iba 521 prípadov. V Banskobystrickom kraji dosiahol počet odsúdených v roku 2020 počet 1.250, čo predstavuje medziročný pokles o 25 prípadov. (tabuľka č. 2)

V roku 2021 pokračoval trend postupného znižovania počtu odsúdených recidivistov, pričom oproti roku 2019 došlo k poklesu o 15 %. Redukcia bola zaznamenaná najmä aj v Banskobystrickom kraji, kde bolo súdmi právoplatne odsúdených 1.162 recidivistov, čo nepredstavuje markantný rozdiel v porovnaní v rokoch 2020 a ani s rokom 2019. Celkový počet odsúdených recidivistov v tomto regióne sa avšak znížil o 6 %, čo poukazuje na pozitívny vývoj v oblasti redukcie opakovanej trestnej činnosti. (tabuľka č. 3)

V roku 2022 naopak zaznamenávame nárast trestnej činnosti recidivistov, pričom celkový medzoročný nárast bol o 668 prípadov. Z regionálneho hľadiska bol najvyšší počet recidivistov evidovaný v Bratislavskom kraji, kde bolo zaznamenaných 1679 prípadov, zatiaľ čo najnižší počet bol opätovne evidovaný v Trnavskom kraji. Situácia v Banskobystrickom kraji zostáva v období rokov 2019 až 2022 relatívne stabilná, pričom pozorujeme len minimálne odchýlky v celkovom počte recidivistov. Napriek tomu, podobne ako vo všetkých regiónoch, aj v tomto prípade pretrvávajú mierne rastúci trend. Je dôležité zdôrazniť, že analýza sledovaného obdobia naznačuje, že v tomto roku bol v Banskobystrickom kraji zaznamenaný najvyšší počet odsúdených recidivistov, a to konkrétne 1.279 prípadov. (tabuľka č. 4)

V roku 2023 bol zaznamenaný klesajúci trend v porovnaní s rokom 2022, avšak v porovnaní s rokom 2021 došlo k medzoročnému nárastu počtu odsúdených recidivistov o 120 prípadov. Celkový počet recidivistov v danom roku dosiahol 9.109 prípadov. Z regionálneho hľadiska bol najvyšší počet odsúdených recidivistov po dvoch rokoch opäť evidovaný v Košickom kraji, zatiaľ čo najnižší počet bol zaznamenaný v Trnavskom kraji. Banskobystrický kraj si naďalej udržiava stabilnú pozíciu, pričom medzoročný pokles recidivistov bol mierny, na úrovni približne 2 %. (tabuľka č. 5)

Komplexná analýza vývoja trestnej činnosti v sledovanom období naznačuje klesajúci trend podielu recidivistov na celkovom počte odsúdených od roku 2019. V uvedenom roku bolo celkovo odsúdených 28.432 osôb, z toho 10.519 tvorili recidivisti, pričom v Banskobystrickom kraji bolo evidovaných 1.235 prípadov. Podľa štatistických údajov však tento rok nepredstavoval obdobie s najvyšším počtom recidivistov v danom regióne. Najvyšší počet bol zaznamenaný v roku 2022, keď po troch rokoch postupného poklesu došlo k výraznému nárastu recidivistov. Naopak, najnižší podiel recidivistov v Banskobystrickom kraji bol evidovaný v roku 2021. Je dôležité podotknúť, že Banskobystrický kraj vykazuje dlhodobú stabilitu v počte recidivistov s minimálnymi medzoročnými odchýlkami.

4. Vývoj kriminality a recidívy v banskobystrickom kraji za rok 2019–2023

V súlade s § 8 ods. 1 písm. c) zákona č. 583/2008 Z. z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov je okresný úrad v sídle kraja povinný každoročne spracovať analytický dokument zameraný na kriminalitu a ostatné formy protispoločenského správania, ktorý sumarizuje stav a vývoj týchto javov za uplynulý kalendárny rok.¹⁴

Banskobystrický samosprávny kraj, s celkovou výmerou 9.454,44 km², sa nachádza v južnej časti stredného Slovenska a pokrýva približne 19,3 % územia SR. Z hľadiska počtu obyvateľov ide o najmenej osídlený kraj, avšak rozlohou predstavuje najväčšiu administratívnu jednotku na území Slovenska. Na juhu susedí s Maďarskou republikou, na západe hraničí s Nitrianskym krajom, na severe s Trenčianskym a Žilinským krajom a na východe s Prešovským a Košickým krajom. V súlade s územno-správnym členením stanoveným zákonom Národnej rady SR č. 221/1996 Z. z. je Banskobystrický samosprávny kraj rozdelený na 13 administratívnych okresov: Banská Bystrica, Banská Štiavnica, Brezno, Detva, Krupina, Lučenec, Poltár, Revúca, Rimavská Sobota, Veľký Krtíš, Zvolen, Žarnovica a Žiar nad Hronom.

Na základe vypracovanej analytickej štúdie je evidentné, že od roku 2019 dochádza v Banskobystrickom samosprávnom kraji k postupnému poklesu počtu odsúdených recidivistov. Avšak v porovnaní s ostatnými regiónmi SR sa tento kraj v rámci rebríčka počtu recidivistov postupne prepadal na nižšie priečky. Kým v roku 2019 sa nachádzal na piatom mieste v počte recidivistov na región, v roku 2020 sa posunul na štvrtú priečku. Od roku 2021 do roku 2023 si však stabilne udržiava tretie miesto v rámci celoslovenského porovnania.

Na účely vyhodnotenia kriminality v Banskobystrickom kraji a jeho jednotlivých okresoch za rok 2023 bol stanovený hrubý index kriminality, ktorý slúži ako kľúčový ukazovateľ pri spracovaní analytických výstupov. Index kriminality bol zostavený na základe údajov o počte zaznamenaných trestných činov, ktoré poskytli okresné riaditeľstvá a obvodné oddelenia Policajného zboru pôsobiace na území Banskobystrického kraja za rok 2023. Informácie o počte obyvateľov boli získané z verejne dostupných údajov Štatistického úradu Slovenskej republiky prostredníctvom internetového zdroja.¹⁵

¹⁴ KIŠIKOVÁ, N.: *Analýza kriminality v Banskobystrickom kraji*. Ministerstvo vnútra SR: Okresný úrad Banská Bystrica, 2023, s. 3.

¹⁵ *Demografia a sociálne štatistiky* [online]. datacube.statistics.sk. Dostupné na internete: https://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/VBD_DEM/om7102mr/v_om7102mr_00_00_00_sk [cit. 2025-03-20].

Pre komplexné a detailné zhodnotenie stavu a dynamiky kriminality je nevyhnutné analyzovať aj jej priestorovú distribúciu v rámci Banskobystrického kraja. Na tento účel je najvhodnejšie využívať územné obvody okresných riaditeľstiev Policajného zboru. Je dôležité zdôrazniť, že hranice okresov a samosprávnych celkov nie sú totožné s územnými obvodmi jednotlivých okresných riaditeľstiev Policajného zboru. V rámci Banskobystrického kraja pôsobí osem okresných riaditeľstiev Policajného zboru (OR PZ), pričom niektoré z nich zastrešujú aj viaceré okresy. Zo zistených údajov je zrejmé, že za rok 2023 bol najvyšší index kriminality trestných činov zaznamenaný v okrese Lučenec, kde dosiahol hodnotu 131,9 %, čo znamená približne 132 trestných činov na 10.000 obyvateľov. Naopak, najnižšia miera kriminality bola evidovaná v okrese Žarnovica, kde index kriminality predstavoval 74,53 %, čo zodpovedá približne 75 trestným činom na 10.000 obyvateľov. (tabuľka č. 6)

Porovnaním štatistických údajov o trestnej činnosti v Banskobystrickom kraji za rok 2023 s predchádzajúcim rokom 2022 možno konštatovať, že celkový počet trestných činov zaznamenal iba mierny nárast v jednotlivých kategóriách. Konkrétne sa zvýšila majetková kriminalita o 24 skutkov, ekonomická kriminalita o 17 skutkov a ostatné druhy kriminality o 10 skutkov. Naopak, pokles bol zaznamenaný v oblasti mravnostnej kriminality, kde došlo k zníženiu o 28 skutkov, násilnej kriminality so znížením o 18 skutkov a v kategórii zostávajúcej kriminality, kde bol evidovaný najvýraznejší pokles o 189 skutkov.¹⁶

Recidíva v jednotlivých okresoch bola v rámci analýzy spracovaná v tabuľke č. 7. Zo zozbieraných dát je preukázané, že od roku 2019 do 2023 sa celkový počet obžalovaných recidivistov v kraji pohyboval v rozmedzí od **1.986 do 2.145 osôb**. Najnižší počet obžalovaných recidivistov bol zaznamenaný v roku 2021 (1.986 osôb), pričom najvyšší v roku 2022 (2144 osôb) a v roku **2023 došlo k medziročnému poklesu o 99 obžalovaných recidivistov** v porovnaní s rokom 2022.

V rámci jednotlivých okresov bol v roku 2023 v porovnaní s rokom 2019 zaznamenaný nárast počtu obžalovaných recidivistov v niekoľkých regiónoch. Najvýraznejší prírastok bol evidovaný v okrese Banská Bystrica (BB), kde došlo k zvýšeniu o 44 osôb. Mierny nárast bol pozorovaný v okrese Lučenec (LC) o 3 osoby a v Žiari nad Hronom (ZH) o 6 osôb. Výraznejšie zvýšenie sa vyskytlo v okrese Rimavská Sobota (RS), kde počet recidivistov vzrástol o 24 osôb.

¹⁶ KIŠIKOVÁ, N.: *Analýza kriminality v Banskobystrickom kraji*. Ministerstvo vnútra SR: Okresný úrad Banská Bystrica, 2023, s. 18.

Naopak, pokles počtu obžalovaných recidivistov v roku 2023 oproti roku 2019 bol zaznamenaný v niekoľkých okresoch. Významný pokles nastal v okrese Revúca (RA), kde sa počet recidivistov znížil o 65 osôb. V Brezne (BR) došlo k poklesu o 26 osôb, zatiaľ čo v okrese Veľký Krtíš (VK) sa počet obžalovaných recidivistov znížil o 38 osôb. Najvýraznejší pokles bol evidovaný v okrese Zvolen (ZV), kde došlo k zníženiu až o 55 osôb.

Celkovo je možné pozorovať mierne kolísanie počtu obžalovaných recidivistov v jednotlivých rokoch, pričom medziročné zmeny naznačujú lokálne výkyvy v kriminalite v rámci kraja.

Na základe vypracovanej tabuľky č. 9 možno analyzovať situáciu v oblasti trestného stíhania, obžalovaných osôb a obžalovaných recidivistov v jednotlivých okresoch Banskobystrického kraja. Najvyšší počet ukončených trestných stíhaní osôb bol evidovaný v okrese Lučenec (791 osôb), nasledovaný Zvolenom (733 osôb) a Rimavskou Sobotou (729 osôb). Naopak, najnižší počet ukončených trestných stíhaní bol zaznamenaný v okrese Veľký Krtíš (261 osôb). V kategórii obžalovaných osôb dominuje opäť okres Lučenec (689 osôb), pričom za ním nasledujú Zvolen (613 osôb) a Rimavská Sobota (605 osôb). Naopak, najmenej obžalovaných osôb bolo v okrese Veľký Krtíš (171 osôb). Čo sa týka obžalovaných recidivistov, najvyšší počet bol zaznamenaný v okrese Lučenec (475 osôb), nasledovanom Rimavskou Sobotou (372 osôb) a Zvolenom (311 osôb). Najnižší počet recidivistov bol evidovaný v okrese Veľký Krtíš (84 osôb).

Z uvedených údajov vyplýva, že okresy s najvyšším počtom ukončených trestných stíhaní a obžalovaných osôb sa zároveň vyznačujú aj vyšším počtom obžalovaných recidivistov. Najvýraznejší podiel recidivistov je v okrese Lučenec, kde takmer 69 % obžalovaných osôb tvoria recidivisti. Naopak, okres Veľký Krtíš vykazuje najnižší podiel obžalovaných osôb aj recidivistov, čo poukazuje na nižšiu kriminálnu aktivitu v porovnaní s ostatnými regiónmi kraja. (Graf o ukončenom trestnom stíhaní osôb, obžalovaných osobách a obžalovaných recidivistoch na prokuratúrach SR v roku 2023 – tabuľka č. 8)

Na základe analyzovaných údajov možno konštatovať, že vývoj recidívy v Banskobystrickom kraji v období rokov 2021 až 2023 bol poznačený výraznou kolísavosťou medzi jednotlivými okresmi. Celkový počet obžalovaných recidivistov v kraji najskôr medziročne klesol (2021), následne zaznamenal nárast (2022) a v roku 2023 opäť poklesol. Tento vývoj však neprebíchal rovnomerne. Zatiaľ čo okresy ako Lučenec a Rimavská Sobota dlhodobo vykazovali vysokú mieru recidívy s tendenciou ďalšieho nárastu, v okrese Zvolen

došlo v roku 2023 k významnému poklesu obžalovaných recidivistov, čo poukazuje na pozitívny trend.

Tieto rozdiely podporujú v úvode formulovanú hypotézu, že regionálne výkyvy v miere recidívy sú podmienené rozdielnou mierou efektivity preventívnych, resocializačných a postpenitenciárnych opatrení. Zvolen je tak možným príkladom dobre nastavenej miestnej politiky v oblasti prevencie kriminality, zatiaľ čo pretrvávajúca vysoká miera recidívy v Lučenci a Rimavskej Sobotě poukazuje na potrebu cielenejšieho a systematickejšieho zásahu.

Z výsledkov analýzy vyplýva viacero návrhov de lege ferenda, ktoré by mohli prispieť k efektívnejšiemu znižovaniu miery recidívy nielen v rámci Banskobystrického kraja, ale aj v širšom celoslovenskom kontexte. Medzi najdôležitejšie opatrenia patrí zavedenie lokálne prispôbosených preventívnych programov v okresoch s najvyššou mierou recidívy, zameraných na prácu s rizikovými skupinami, komunitnú intervenciu a zlepšenie dostupnosti sociálnych služieb. Zefektívniť je potrebné aj postpenitenciárnu starostlivosť, najmä zabezpečením kontinuity medzi výkonom trestu a následným začlenením páchateľa do spoločnosti prostredníctvom poradenstva, asistovaného zamestnávania a dostupného bývania. Významným krokom by bolo tiež posilnenie a rozšírenie restoratívnych prístupov, ako je mediácia a komunitná práca, ktoré môžu prispieť k zníženiu pravdepodobnosti opakovaného páchania trestnej činnosti. Za dôležité možno považovať aj zdieľanie dobrej praxe medzi regiónmi, najmä implementáciu úspešných opatrení z okresov ako Zvolen do prostredí iných okresov, ktoré dlhodobo zápasia s vysokou mierou recidívy. Nevyhnutné je taktiež vytvoriť systém pravidelného zberu, analýzy a vyhodnocovania údajov o recidíve na úrovni okresov, ktorý by slúžil ako nástroj pre rýchle identifikovanie negatívnych trendov a cielene nastavené intervencie.

Záverom možno konštatovať, že znižovanie miery recidívy nie je možné dosiahnuť výlučne prostredníctvom represívnych opatrení. Účinná prevencia, resocializácia a systematická práca s jednotlivými komunitami predstavujú kľúčové prvky pre udržateľné zlepšenie kriminálnej situácie v regióne.

Záver

Analýza vývoja kriminality a recidívy v Banskobystrickom kraji v období 2019–2023 poukazuje na výrazné regionálne rozdiely v miere recidívy a efektívite preventívnych a resocializačných opatrení. Z výsledkov vyplýva, že okresy ako Lučenec a Rimavská Sobota

dlhodobo vykazujú vysokú mieru recidívy, zatiaľ čo okres Zvolen zaznamenal významný pokles počtu obžalovaných recidivistov, čo naznačuje pozitívny trend a efektívne nastavenie lokálnych opatrení.

Tieto zistenia podporujú hypotézu, že úspešnosť penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti je úzko prepojená s miestnou politikou prevencie kriminality a dostupnosťou resocializačných programov. Údaje naznačujú, že na zníženie recidívy je potrebné kombinovať represívne opatrenia s preventívnymi a komunitne orientovanými prístupmi.

Na základe zistení možno formulovať niekoľko odporúčaní: zavedenie lokálne prispôsobených preventívnych programov v okresoch s najvyššou mierou recidívy, zefektívnenie postpenitenciárnej starostlivosti prostredníctvom kontinuity reintegrácie, podpora asistovaného zamestnávania a dostupného bývania, ako aj implementácia restoratívnych prístupov, ako sú mediácia a komunitná práca.

Celkovo je evidentné, že znižovanie recidívy nemožno dosiahnuť výlučne represívnymi opatreniami. Kľúčom k udržateľnému zlepšeniu kriminálnej situácie v Banskobystrickom kraji sú systematická prevencia, účinná resocializácia a koordinovaná práca s komunitami a regionálnymi štruktúrami.

Zoznam bibliografických odkazov

1. Knižné publikácie a monografie:

ČERNÍKOVÁ, V., FIRŠTOVÁ, J. a kol.: *Postpenitenciárni péče: aktuální otázky*. Hodonín : Evropský ústav práva a soudního inženýrství, 2016, 212 s. ISBN: 978-80-906601-0-6.

FÁBRY, A.: *Úvod do penologie*. Bratislava : Občianske združenie Sociálna práca. 2006, 174 s. ISBN: 80-8918-52-3.

KADLUBEKOVÁ, D.: *Penitenciárna a postpenitenciárna edukácia dospelých*. Belianum: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Pedagogická fakulta, 2015, 160 s. ISBN: 978-80-557-0939-0.

KIŠIKOVÁ, N.: *Analýza kriminality v Banskobystrickom kraji*. Ministerstvo vnútra SR: Okresný úrad Banská Bystrica, 2023.

KLESKEŇ, L.: *Sociálna práca s obvinenými, odsúdenými a prepustenými*. Bratislava : Iris, 2016, 110 s. ISBN: 978-80-8972-656-1.

MATOUŠKOVÁ, I.: *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha : Grada Publishing, 2013, 304 s. ISBN: 978-80-24745_80-0.

2. Právne predpisy:

Zákona č. 4/2001 Z. z. Zákon o Zbore väzenskej a justičnej stráže

3. Internetové zdroje:

Demografia a sociálne štatistiky [online]. datacube.statistics.sk. Dostupné na internete: https://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/VBD_DEM/om7102mr/v_om7102mr_00_00_00_sk [cit. 2025-03-20].

Postpenitenciárna starostlivosť o mládež v Slovenskej republike – Možnosti a realita. [online]. materska-bezpecnostni-sbory.wbs.cz. Dostupné na internete: https://bezpecnostni-sbory.wbs.cz/clanky/1-2017/postpenitenciarna_starostlivost_.pdf [cit. 2025-03-25], s. 4.

Probácia ako inštitút trestného práva [online]. najpravo.sk. Dostupné na internete: <https://www.najpravo.sk/clanky/probacia-ako-institut-trestneho-prava.html>, [cit. 2025-02-02], s. 1.

Sčítanie obyvateľov, bytov a domov [online]. scitanie.sk. Dostupné na internete: <https://www.scitanie.sk/> [cit. 2024-11-15], s. 1.

Štatistický prehľad trestnej a netrestnej činnosti za rok 2019 až 2023 [online]. genpro.gov.sk. Dostupné na internete: <https://www.genpro.gov.sk/statistiky/> [cit. 2025-03-15].

Daniela Gandžalová¹

Odkaz

Kľúčové slová

dedenie, dedičské právo, dedič, posledná vôľa poručiteľa, odkaz

Abstrakt

Odkaz je jeden z najstarších tradičných inštitútov dedičského práva, ktorý dodnes poznajú mnohé zahraničné právne poriadky v rámci kontinentálneho systému práva. V príspevku sa snažíme poukázať na charakter, povahu a miesto tohto inštitútu v právnom poriadku na našom území v minulosti, a to v súvislosti s úvahami o znovuzavedenie tohto inštitútu do novej právnej úpravy dedenia v novom Občianskom zákonníku SR za účelom posilnenia, presadzovania a rešpektovania poslednej vôle poručiteľa ohľadom právneho osudu jeho majetku po jeho smrti.

Keywords

inheritance, inheritance law, heir, last will of the testator, bequest

Abstract

Bequest is one of the oldest traditional institutions of inheritance law that is still recognized by many foreign legal systems within the continental law system. In this article, we aim to highlight the character, nature, and place of this institution in the legal order on our territory in the past, in connection with considerations for the reintroduction of this institution into the new legal regulation of inheritance in the new Civil Code of the Slovak Republic, with the aim of strengthening, enforcing, and respecting the last will of the testator regarding the legal fate of their property after their death.

Úvod

V rámci rekodifikačných prác sa pri príprave nového Občianskeho zákonníka patričná pozornosť logicky venuje aj problematike dedičského práva, keďže právna úprava dedenia bola, je a zákonite aj do budúca musí byť, vzhľadom na predmet úpravy, neodmysliteľnou súčasťou

¹ Prof. JUDr. Daniela Gandžalová, PhD., Katedra občianskeho a pracovného práva, Právnická fakulta UMB v Banskej Bystrici. Publikovaný výstup je čiastkovou výstupnou úlohou, plnenou v rámci projektu VEGA s názvom „Strategické výzvy aplikácie Nariadenia EÚ č. 650/2012 o cezhraničných dedeniach“, ktorý bol schválený Vedeckou grantovou agentúrou Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR pod registračným číslom 1/0300/24.

takéhoto kódexu. Proces rekodifikácie súkromného práva vytvára okrem iného aj nový priestor na prípadné ďalšie rozšírenie a doplnenie súčasnej právnej úpravy dedenia,² obsiahnutej v siedmej časti Občianskeho zákonníka, a to najmä za účelom posilnenia, presadzovania a rešpektovania poslednej vôle poručiťľa ohľadom osudu jeho majetku po jeho smrti, aj znovuzavedením niektorých staronových inštitútov (ktoré to niekedy zabezpečovali) do novej právnej úpravy dedenia. Mnohé z inštitútov, ktorých znovuzavedenie sa navrhuje, naša právna úprava dedenia v minulosti poznala, osvedčili sa a poznajú ich niektoré zahraničné úpravy dodnes.³ V ďalšom texte sa snažíme poukázať na jeden z takýchto staronových inštitútov so snahou charakterizovať obsah a miesto tohto inštitútu v právnej úprave dedenia na našom území v minulosti.

1. Odkaz

Jedným zo staronových inštitútov, o znovuzavedení ktorého sa pri rekodifikácii súkromného práva v Slovenskej republike uvažuje, je odkaz. Odkazom sa rozumie nadobudnutie určitej jednotlivéj veci z majetku dedičstva, pričom odkazovník, teda osoba, ktorej poručiťľ odkázal určitú vec, právo alebo peniaze na ťarchu dedičov alebo niektorého z nich, nezodpovedá za poručiťľove dlhy, ani za náklady spojené s pohrebom poručiťľľa, ak cena všetkých odkazov neprevyšuje zákonom ustanovenú minimálnu hodnotu podielov, ktoré dedičia musia dostať z (čistej) hodnoty dedičstva. Ak táto podmienka o cene všetkých odkazov splnená nie je, považuje sa v zmysle návrhov ustanovenie odkazovníka za ustanovenie dediča.⁴ Tretia osoba (odkazovník) inštitútom odkazu teda získa na úkor dediča z dedičstva individuálne alebo druhovo určenú vec, alebo súbor vecí, nejaké konkrétne právo, prípadne obligáciu (pohľadávku), pričom charakteristickým znakom odkazu je, že odkazovník na rozdiel od dediča nezodpovedá za dlhy poručiťľľa.

V odbornej literatúre sa môžeme stretnúť s vymedzením odkazu v zmysle, že je to jednostranný, formálny, lukratívny úkon *mortis causa*, ktorý poručiťľ zriadi v *mortis causa* právnom úkone a ktorým stanoví, aby dedič poskytol osobe – odkazovníkovi – obvykle (nie nevyhnutne) patriacej mimo okruhu dedičov z dedičstva nejakú majetkovú hodnotu. Keďže

² CIRÁK, J. 2011. Zabudnuté či stratené inštitúty dedičského práva. In *Európske a národné rozmery civilného práva, etický rozmer a zodpovednosť právnických profesií*. Pezinok: Justičná akadémia Slovenskej republiky, ISBN 978-80-970207-3-6, s. 40.

³ Tamtiež, s. 42.

⁴ CIRÁK, J. 2011. Zabudnuté či stratené inštitúty dedičského práva. In: *Európske a národné rozmery civilného práva, etický rozmer a zodpovednosť právnických profesií*. Pezinok: Justičná akadémia Slovenskej republiky, ISBN 978-80-970207-3-6, s. 49.

vyššie uvedené vymedzenie odkazu obsahuje všetky typické znaky tohto inštitútu, na ktoré je poukazované, a to, že odkaz obsahuje stanovenie obligáčnej povinnosti pre osobu zaťaženú odkazom, z odkazu oprávnená osoba je vyňatá z univerzálnej sukcesie a má byť nositeľom majetkovej výhody, a že odkaz musí byť formálne súčasťou určitého relevantného právneho úkonu (napr. závetu), dá sa len s vyššie uvedeným vymedzením definovania odkazu súhlasiť.⁵ Výhodou je, že odkaz umožňuje poručiteľovi rozhodnúť o množstve parciálnych otázok. Predovšetkým je to osobitný spôsob vyčlenenia konkrétnej časti majetku, ktorú poručiteľ mieni prenechať špecifickej osobe bez toho, aby táto osoba bola zodpovedná za dlhy viaznuce na dedičstve. Táto osoba z rozhodnutia poručiteľa môže, ale i nemusí byť súčasne aj dedičom. Odkaz umožňuje podmieniť nadobudnutie odkazu splnením podmienky či príkazu.⁶

Rozdiel medzi dedičstvom a odkazom je v tom, že právo na odkaz síce vzniká smrťou poručiteľa, ale toto právo je právom odkazovníka voči dedičovi, odkazovník nenesie zodpovednosť za dlhy poručiteľa. Pokiaľ určitá vec alebo právo, ktoré je predmetom odkazu, nie je predmetom dedičstva, takýto odkaz nemá právne následky, s výnimkou peňazí, ktoré sa nenachádzajú v dedičstve, v tom prípade sú dedičia povinní odkazovníkovi v odkaze určenú sumu vyplatiť. V prípade odúmrti túto povinnosť znáša štát.

I tento inštitút nie je v našich pomeroch ničím neznámym, poznala ho právna úprava dedenia na našom území v minulosti a počíta sa s jeho znovuzavedením aj do budúcnosti. Podľa legislatívneho zámeru kodifikácie súkromného práva z r. 2008 sa malo umožniť, aby poručiteľ v závete odkázal odkazovníkovi určitú vec, právo alebo peniaze (najviac do výšky jednej štvrtiny dedičstva) na ťarchu dedičov, prípadne ak tak určí v závete, na ťarchu niektorého z nich.

Navrhované podmienky platnosti odkazu boli: zriadenie platného závetu a v rámci neho spôsobilý odkaz a spôsobilý odkazovník. V rámci jedného závetu môže poručiteľ zriadiť viac odkazov, v prospech viacerých odkazovníkov, avšak cena všetkých odkazov nesmie presiahnuť 1/4 aktív dedičstva.

Tiež sa navrhovalo opätovne zaviesť možnosť, aby poručiteľ odkázal dedičstvo, príp. jeho časť na zriadenie nadácie, ktorej účel musí byť uvedený v závete. Samotným závetom sa teda nadácia nezriaďuje, to sa ponecháva na postup podľa osobitného predpisu, závetca môže určiť, kto má nadáciu zriadiť, aké náležitosti má obsahovať nadačná listina, čo však musí

⁵ FICOVÁ, S.–KRIŽAN, M.–FEKETE, I.–HAMŘÍK, M.–IVANČO, M.–KLINCOVÁ, Z.–RAKOVÁ, K. 2023. *Zásadná reforma dedičského práva – nevyhnutosť či nepodstatnosť?* Bratislava: Wolters Kluwer ČR, 2023, s. 152.

⁶ Tamtiež, s. 153.

korešpondovať s osobitným predpisom. Zároveň sa navrhovalo, že porúčiteľ môže určiť, akým spôsobom sa má naložiť s majetkom, ak k zriadeniu nadácie nedôjde.

Predpokladala sa i možnosť kombinácie úkonov pre prípad smrti v rámci jednej listiny, to znamená, navrhovalo sa, že závet bude môcť obsahovať samotný závet a zároveň odvolanie predchádzajúceho závetu, ustanovenie alebo odvolanie odkazu a zároveň tiež listiny o vydedení.

Podľa návrhu paragrafového znenia nového Občianskeho zákonníka SR v roku 2015 odkazovník nemal zodpovedať za dlhy porúčiteľa ani za primerané náklady spojené s pohrebom porúčiteľa, ak by cena všetkých odkazov neprevyšovala jednu desatinu aktív dedičstva. V opačnom prípade sa ustanovenie za odkazovníka malo považovať za ustanovenie za dediča. Ak odkazov malo byť viac a cena všetkých odkazov by prevyšovala jednu desatinu aktív dedičstva, za dediča sa mal považovať ten odkazovník, ktorého cena odkazu je najvyššia. Smrťou porúčiteľa mal odkazovník nadobudnúť voči dedičovi právo na odkaz.⁷ Povinnosť splniť odkaz si zaťažený dedič mal splniť vydaním odkazu (predmetu odkazu). Návrh osobitne upravoval vydanie veci zapísanej vo verejnom zozname (typicky nehnuteľnosť).⁸ Odkaz si v takomto prípade mal dedič splniť písomným vyhlásením o vydaní s úradne osvedčeným podpisom a vydaním odkazu. Odkazovník sa do verejného zoznamu mal zapísať priamo po porúčiteľovi.

2. Inštitút odkazu – *legatum* – v rímskom práve

Inštitút odkazu jednotlivkej veci či práva, tzv. *legatum* poznalo už v dávnej minulosti aj rímske právo. Existenciu takejto úpravy si vynútili najmä ekonomické dôvody spočívajúce v hospodárskom zabezpečení vydedených potomkov a manželky. Má sa za to, že prvé testamenty mali práve odkazovú podobu, keďže porúčiteľ v nich nariaďoval prevod jednotlivých vecí či práv patriacich do pozostalosti (singulárna sukcesia). Odkazom (*legatum*) závetca na ťarchu dediča poskytoval tretej osobe – odkazovníkovi z pozostalosti jednotlivu

⁷ DULAKOVÁ, D. 2015. Zverejnenie paragrafového znenia prvej pracovnej verzie návrhu nového Občianskeho zákonníka, odovzdaného dňa 16. 10. 2015 (online). 2015 (cit. 19. 2. 2017). Dostupné na internete: <http://www.lexforum.cz/557>; rovnako DULAK, A. 2015. K prvej ucelenej verzii pracovného návrhu nového slovenského Občianskeho zákonníka (online). 2015 (cit. 12. 3. 2017). Dostupné na internete: <http://www.lexforum.cz/555>.

⁸ Tamtiež.

určenú veci, resp. právo.⁹ Muselo sa tak stať pred svedkami, slávnostne prednesenými slovami a až za textom o ustanovení dediča v závete alebo v kodicile potvrdenom závetom.

Je známe, že postupne právna veda rozvinula náuku o odkazoch v klasickom rímskom práve do veľkej šírky a hĺbky. Pre platnosť legátov bol určujúci časový okamih zriadenia testamentu. Preto nedostatok podstatnej náležitosti odkazu bol nenapraviteľný. Neskôr sa presadilo nazeranie, že aj legát v neplatnej forme môže za určitých okolností platiť ako legát inej formy, pokiaľ tomu zodpovedá jeho obsah. Ak chcel porúčiteľ odvolať odkaz, musel tak urobiť rovnakou formou, akou legát zriadil (*ademptio legati*). Osobitnú formu odvolania odkazu predstavovala *translatio legati*, t. j. zriadenie odkazu spojené so zmenou obsahu alebo zmenou oprávnenej osoby.¹⁰

Nakoľko nadobudnutie odkazu záviselo na uskutočnení dedičskej postupnosti a dedičia mohli umelými priet'ahmi nadobudnutie odkazu oddialiť, či dokonca zmariť, vytvorilo rímske právo pre odkazovníkov tzv. čakateľské právo, ktoré nezáviselo na vôli dediča. Okamihom porúčiteľovej smrti (*dies cedens legati*) preto nadobúdala odkazovník v našom ponímaní subjektívny a zdeditel'ný nárok na odkazované právo. Pre nadobudnutie odkazu boli teda rozhodujúce dva momenty:

- a) tzv. *dies cedens* – spravidla moment smrti porúčiteľa, lebo v tomto momente odkazovník nadobúdala dediteľné čakateľstvo na právo z odkazu, a
- b) tzv. *dies veniens* – spravidla moment nadobudnutia dedičstva dedičom; vtedy odkazovník nadobúdala právo na odkaz.

Legáty sa v praxi tak rozšírili, že dochádzalo k situáciám, že ich hodnota často bola vo svojom súhrne premrštená, čo malo často za následok, že testament sa stal neúčinným, vrátane z toho plynúcich nepriaznivých dôsledkov. Týmto situáciám sa snažili zabrániť viaceré zákony.¹¹ Azda najprecíznejšie sa to podarilo prostredníctvom *lex Falcidia* (40 pred n. l.), podľa

⁹ Funkciu odkazu sa približovala tiež *donatio mortis causa*, táto však svojou povahou je správne zaradovaná medzi prípady upravené darovacou zmluvou. V neskoršom práve dochádzalo k zjednocovaniu legátov, fideikomisov a iných poskytnutí pre prípad smrti. Takýmto inštitútom sa stal napr. *datum condicionis implendae causa*, t. j. poskytnutie viazané na splnenie podmienky, že obdarený sám poskytne nejaký prospech tretej osobe.

¹⁰ Odkaz sa uplatňoval v dvoch základných podobách, a to ako:

legatum per damnationem s obliagačným účinkom, kde sa spravidla uplatňoval odkaz peňazí, neskôr aj inej veci, pričom odkazovník mal právo viesť na dediča, ktorý sa zdráhal vydať z pozostalosti odkaz žalobu (*actio ex testamento*). Dedič, ktorý sa zdráhal vydať odkaz, navyše ručil za *dolus* a *kulpu*; *legatum per vindicationem* s vecnoprávnym účinkom, kde sa stal odkazovník ihneď po tom, ako dedič nadobudol dedičstvo, vlastníkom odkázanej veci alebo práva. Osobitný druh vindikačného legátu predstavoval *legatum per praeceptionem*, kedy z dedičov dostal navyše od ostatných ešte vec, ktorá sa nezapočítavala do pozostalostnej masy.

¹¹ So zreteľom na spoločenskú obyčaj závetca neraz uvádzal veľký počet odkazovníkov, takže neraz sa odkazmi vyčerpala celá pozostalosť a dedičovi zostalo len holé meno (*nudum nomen*). V takýchto prípadoch dedič bol skôr

ktorého odkazy prevyšujúce 3/4 pozostalosti boli *ipso iure* neplatné. Z uvedeného vyplýva, že dedič musel nadobudnúť aspoň 1/4 (*quarta Falcidia*) pozostalosti.

3. Právna úprava inštitútu odkazu na našom území v minulosti

Historické korene právnej úpravy inštitútu odkazu nachádzame už aj v právnej úprave dedičského práva na území Slovenska do roku 1950. Podľa vtedy platnej právnej úpravy dedenia platilo, že dedič bol vždy univerzálnym sukcesorom poručiteľa a dedičská postupnosť bola vždy univerzálnou sukcesiou po poručiťovi. To znamená, že dedič sa povolával k pozostalosti ako celku. Pozostalosť sa javila ako súhrn majetku a prechádzala na dedičov buď v celku, alebo v určitom podiele z celku. Ak sa povolávalo viac dedičov k dedičstvu, mohli sa ich podiely určiť iba pomernými podielmi so zreteľom na celok. To, že dedič nastupoval vždy do dedičstva ako celku, znamená jednak to, že na dediča bezprostredne z poručiťľa prechádzali nielen všetky práva, ale aj záväzky, z ktorých sa dedičstvo skladalo, a jednak to, že dedičské právo do roku 1950 nepoznalo pojem dediča iba v určitej veci alebo práva, poznalo len odkaz jednotlivej veci alebo práva. Odkaz išlo vtedy, keď poručiťľ v závete odkázal niekomu určitý majetok (čo mohla byť hnutel'ná vec, nehnuteľ'ná vec, právo či pohľadávka) bez toho, aby ho ustanovil za dediča či už celej pozostalosti, alebo podielu na pozostalosti.

Charakteristickou zvláštnosťou odkazu, ktorá ho odlišovala od dedičstva, bolo okrem toho, že dedič bol univerzálnym nástupcom poručiťľa a odkazovník singulárnym nástupcom poručiťľa, najmä to, že odkazovník nezodpovedal za dlhy poručiťľa, to znamená, že dostal vždy „čistý“ odkaz.¹²

len testamentárnym vykonávateľom. Aby sa dedičia nevyhýbali prijať dedičstvo, čím by zmarili testament aj odkazy, bolo treba v záujme dediča obmedziť testovaciú voľnosť. Preto Fúriov zákon (*lex Furia*) určoval najvyššiu výšku odkazov, Vokoniov zákon (*lex Voconia*) z 2. storočia pred n. l. určoval, že odkazovník nemohol dostať z dedičstva viac ako dedič. Napokon Falcidiov zákon (*lex Falcidia*) z roku 40 pred n. l. určoval, že dedičovi musí zostať aspoň štvrtina aktívnej pozostalosti.

¹² Pozri bližšie FAJNOR, V.–ZÁTURECKÝ, A. 1998. *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*. III. vydanie pôvodného diela, Šamorín: Heuréka, ISBN 80-967653-4-5, s. 485: „Odkazovníkom je voči dedičovi osoba, ktorej pripadnú z pozostalosti jednotlivé majetkové predmety bez toho, že by sa stala účastnou všeobecných bremien pozostalosti. Odkaz môže byť tak stanovený, že odkazovník nadobudne proti dedičovi len právo: požadovať vydanie odkazu (*legatum per damnationem*; záväzkový odkaz); alebo tak, že predmet odkazu prejde so zostaviteľ'a na odkazovníka bezprostredne (*leg. per vindicationem*, vecný odkaz). Podľa práva platného na Slovensku a v Podk. Rusi po tej stránke, či je niekto dedičom alebo odkazovníkom, nie je rozhodujúcim použitý výraz, ba ani to, či je poskytnutá účasť vyjadrená kvótou na celku, alebo len jednotlivými predmetmi; v tomto druhom prípade nie je ľahko rozlišovať medzi dedičom a vecným odkazovníkom. Kto je menovaný pre kvótu pozostalosti, je každým spôsobom dedičom; ale preto môže byť dedičom aj ten, komu nechal zostaviteľ len jednotlivé predmety, ak činia ony väčšiu časť pozostalosti, alebo aspoň tak veľkú, že vzhľadom na jej význam dá sa predpokladať, že zostaviteľ chcel túto osobu učiniť vykonávateľom svojej poslednej vôle naproti tým, ktorým poskytol síce priamo z pozostalosti jednotlivé predmety, ale bez takéhoto poverenia a bez povinnosti znášať bremená.“

Právo platné na Slovensku poznalo tzv. vecný odkaz (na rozdiel od právnej úpravy, ktorá platila na území Česka, kde mal odkaz charakter záväzkový), to znamená, že odkazovník sa stával vlastníkom odkázanej veci priamo smrťou poručiteľa.¹³

S právnou úpravou inštitútu odkazu sa rátalo aj v rámci navrhovanej právnej úpravy dedenia vo vládnom návrhu Občianskeho zákonníka v roku 1937. Podľa spracovanej osnovy sa navrhovala nasledujúca, (v ustanoveniach § 579 až 616) pomerne podrobná úprava tohto inštitútu dedičského práva:

„IV. Odkazy.

Zřízení odkazu.

§ 579. K platnosti odkazu je nutno, aby způsobilým zůstavitelem byl zůstaven osobě, která je způsobilá dědití, a aby se tak stalo platným posledním pořízením.

§ 580. Darování závislé na výmince, že obdarovaný dárce přežije, je po zákonu odkazem, jestliže se dárce nevzdal práva dar odvolati (§ 871).

§ 581. Zůstavitel může také jednomu dědici nebo několika spoludědicům zanechati odkaz přednostní; vzhledem k tomuto odkazu budou posuzováni jako odkazovníci.

Koho lze obtížití odkazem.

§ 582. Odkazy připadají k tíži všem dědicům podle poměru jejich podílů, a to i tenkrát, byla-li odkázána věc náležející jednomu ze spoludědiců. Přes to záleží na zůstaviteli, chce-li zvláště přikázati splnění odkazu jednotlivému spoludědici nebo i odkazovníku.

§ 583. Okolnost, že hodnota dalšího odkazu, jenž byl uložen odkazovníku, přesahuje hodnotu odkazu, jenž mu byl zůstaven, nezbavuje odkazovníka povinnosti dokonale splniti, co

¹³ Pôvodná judikatúra k odkazom:

„Ak dal v záveti zostaviteľ dedičom príkaz, aby zaplatili dlh zostaviteľov veriteľovi, ide o odkaz dlhu; prijatím záveti stal sa veriteľ odkazovníkom a má nárok na zaistenie odkazu podľa odst. 3. § 82 zák. čl. XVI:1894. Úr. Sb. 690.

Nárok na vydanie odkazu vzniká smrťou zostaviteľa, a je – keď niet opačného opatrenia v samej záveti – sročný ihneď po smrti zostaviteľovej. Tomu nevádi, že pozostalosť ešte nie je odovzdaná a likvidovaná, že sú v behu spory medzi dedičmi a spory, zahájené veriteľmi zostaviteľa. Úr. Sb. 789.

Neplatnosť testamentu možno vysloviť len z dôvodov, z ktorých je platnosť testamentu výslovne napadnutá. Úr. Sb. 1320.

II. Kto uplatnil dedičské právo na tom základe, že mu bolo testamentom zanechané všetko, čo zostane po splnení odkazov, je dedičom aj vtedy, keď pozostalosť je odkazmi celkom vyčerpaná. – III. Odkaz určitej sumy na postavenie náhrobného pomníka je príkazom (modus); pred jeho splnením alebo zaistením nemôže byť príkazom zaťažená časť pozostalosti dedičovi zo súdneho depozitu vydaná. Úr. Sb. 1352.

Odkazovník môže aj po odovzdaní pozostalosti žalobou požadovať zaistenie odkazu, ak bol jeho nárok ohrozený okolnosťami, nastalými po odovzdaní pozostalosti. Úr. Sb. 1534.“

(Judikáty a výňatky z nich boli použité z publikácie: Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi. III. Vydanie pôvodného diela. Šamorín: Heuréka, ISBN 80-967653-4-5, s. 527, 528, 529.)

mu bylo uloženo. Jestliže však odkazovník odkazu nenabude, je povinen ten, komu odkaz připadne, vzít na se toto břemeno nebo přenechat odkaz, který mu připadl, odkazovníku, jenž je na tento odkaz poukázán.

§ 584. Zůstavitel, který pamatuje na určitou skupinu lidí, jako na příbuzné, služebné nebo chudé, nebo neurčitě na účely dobročinné a podobné, může ponechat dědici nebo někomu jinému, aby určil, jak a která z těchto osob nebo účelů mají být podělena. Nevyslovil-li se o tom zůstavitel, má volbu dědic. Nemůže-li dědic volbu vykonati, určí odkazovník soud.

Náhradnictví a svěřenské nástupnictví při odkazech.

§ 585. Zůstavitel může při odkaze naříditi náhradnictví nebo svěřenské nástupnictví. Při tom se užije přiměřeně předpisů hlavy předchozí.

Vykládací pravidla o jednotlivých druzích odkazů:

a) věci určených podle druhu;

§ 586. Odkáže-li zůstavitel jednu věc nebo několik věcí určitého druhu a je-li více takových věcí v pozůstalosti, má volbu osoba obtížená. Musí však zvoliti takový kus, aby ho odkazovník mohl užiti. Ponechá-li se odkazovníku, aby si z několika věcí vybral, může zvoliti i věc nejlepší.

§ 587. Odkáže-li zůstavitel jen ze svého jmění jednu věc nebo několik věcí určitého druhu a nejsou-li věci toho druhu v pozůstalosti, není odkaz platný. Není-li jich určené množství, spokojí se odkazovník těmi, které v pozůstalosti jsou.

§ 588. Odkáže-li zůstavitel jednu věc nebo několik věcí určitého druhu, ale nikoliv jen ze svého jmění, a není-li takových věcí v pozůstalosti, je osoba obtížená povinna opatřiti je odkazovníku v jakosti, jaká je přiměřená osobním poměrům a potřebám odkazovníkovým. Odkaz peněz zavazuje k jich zaplacení, ať hotové peníze v pozůstalosti jsou, či nikoliv.

§ 589. Zůstavitel může také jiné osobě ponechat, aby zvolila, kterou z několika věcí má dostati odkazovník. Nemůže-li nebo nechce-li tato osoba vykonati volbu, určí odkaz soud, hledě k osobním poměrům a k potřebám odkazovníkovým. Soud určí odkaz také tehdy, když odkazovník nevykoná volby, která mu byla ponechána, ve lhůtě ustanovené k žádosti obtížené osoby.

b) věci určité;

§ 590. Je-li odkaz určité věci v jednom nebo v několika ustanoveních opakován, nemá odkazovník práva na odkázanou věc i na její cenu zároveň. Jiné odkazy, byť i obsahovaly věc téhož druhu nebo touž peněžní částku, náležejí odkazovníku, kolikrátkoli jsou opakovány.

§ 591. Odkaz je neplatný, jestliže odkázaná věc v době posledního pořízení náležela odkazovníkovi. Nabyli-li jí později, zaplatí se mu řádná cena věci; dostal-li ji však bezplatně od samého zůstavitele, má se za to, že odkaz byl zrušen.

§ 592. (1) Neplatný jest odkaz věci cizí, která nenáleží ani zůstaviteli, ani dědici nebo odkazovníku, který ji má poskytnouti někomu jinému. Mají-li uvedené osoby na věci odkázané podíl nebo nějaké právo, týká se odkaz jen tohoto podílu nebo práva. Nařídil-li však zůstavitel, že má býti cizí věc zakoupena a poskytnuta odkazovníku, avšak její vlastník ji nechce prodati za cenu řádnou, vyplatí se odkazovníku tato cena.

(2) Je-li odkázaná věc zastavena nebo jinak zatížena, postihují příjemce tyto závady.

c) pohledávky:

§ 593. Odkáže-li zůstavitel pohledávku, která mu náleží za někým jiným, je obtížená osoba povinna postoupiti odkazovníku tuto pohledávku i s úroky zadržnými a dále plynoucími a s veškerými pomůckami a zajišťovacími prostředky.

§ 594. Odkaz všech pohledávek zahrnuje sice všechny pohledávky vzniklé po zřízení odkazu, nikoli však pohledávky z cenných papírů prodejných a vkladních knížek, ani jistiny váznoucí na nemovitosti, ani pohledávky vznikající z práva věcného.

§ 595. Odkaz pohledávky, kterou má zůstavitel za odkazovníkem, zavazuje obtíženou osobu k tomu, aby vydala odkazovníku kvitanci anebo vrátila dlužní úpis.

§ 596. Prominutí dluhu se vztahuje jen na dluhy přítomné, nikoli však na ty, které vzniknou po zřízení odkazu. Promine-li se odkazem právo zástavní nebo rukojemství, neplyne z toho ještě, že byl prominut také dluh. Prodlouží-li se lhůty platební je přes to úroky platiti dále.

§ 597. (1) Odkaz dluhu, který má zůstavitel zaplatiti odkazovníku, má ten právní následek, že obtížená osoba je povinna dluh zůstavitelem určitě vyjádřený nebo odkazovníkem prokázaný uznati a zaplatiti nejpozději ve lhůtě určené pro splnění ostatních odkazů, nehledíc k výminkám nebo lhůtám se zůstavitelem sjednaným.

(2) Nařídí-li zůstavitel zajištění pohledávky odkazovníkovy, jest ji zajistiti dostatečným způsobem (§§ 1184–1187).

§ 598. Odkáže-li zůstavitel někomu stejnou částku, jakou mu je sám dlužen, nemá se za to, že odkazem chtěl shladiti dluh. Odkazovník obdrží částku dvakrát: jednou jako dluh, jednou jako odkaz.

d) věna (přínosu);

§ 599. Odkáže-li zůstavitel věno (přínos), jehož blíže neurčil, osobě, které není povinen přínos dáti, rozumí se tím beze zření k jejímu vlastnímu majetku takový přínos, jaký odpovídá jejím osobním poměrům v době zřízení odkazu.

§ 600. Odkáží-li věno (přínos) rodiče dcerám, platí ustanovení o započtení na podíl dědický (§§ 699 a násl.).

e) zaopatření, vychování, výživy;

§ 601. Zaopatřením se rozumějí strava, ošacení, byt a ostatní potřeby, a to doživotně, jakož i potřebné vyučování. To vše se rozumí také vychováním. Vychování však končí dokonáním dvacátým prvním rokem. Výživou se rozumí poskytování stravy na dobu života.

§ 602. Není-li míra některého z odkazů uvedených v předešlém paragrafu patrná z vůle zůstavitelovy, projevené výslovně nebo mlčky dosavadní podporou poskytovanou odkazovníku, určí se podle osobních poměrů odkazovníkových.

f) nábytku, domácího zařízení;

§ 603. Nábytkem se rozumějí věci, kterých je třeba k slušnému užívání bytu; domácím zařízením se rozumí všechno, čeho je třeba k vedení domácnosti. Přístroje k provozování živnosti se tím nerozumějí.

g) zlata, stříbra;

§ 604. Odkaz zlata nebo stříbra zahrnuje drahé kovy zpracované i nezpracované, ale nikoli mince, ani to, co jest pouhou částí nebo ozdobou jiného předmětu pozůstalostního.

h) dětem a příbuzným.

§ 605. (1) Děti se rozumějí jen synové a dcery, jestliže zůstavitel něčím pamatoval na děti někoho jiného; jde-li však o jeho děti vlastní, zahrnují se slovem tím i potomci vstupující na jejich místo.

(2) Odkaz, zanechaný příbuzným blíže neurčeným, poskytne se těm z nich, kdož podle zákonné posloupnosti jsou nejbližší.

§ 606. I při odkazech se užije ustanovení § 518.

Nabytí odkazu.

§ 607. (1) Odkazovník nabývá zpravidla (§ 625) hned smrtí zůstavitele práva na odkaz pro sebe a pro své nástupce.

(2) Po smrti zůstavitele lze právo na odkaz zciziti.

(3) Prohlásí-li odkazovník způsobem, jaký jest předepsán pro odmítnutí dědictví, že odkazu nechce, hledí se na to tak, jako kdyby byl práva na odkaz nenabyl.

(4) Odkázané věci nabude jen způsobem jakým se vůbec nabývá jednotlivých práv majetkových.

Den splatnosti.

§ 608. Odkaz jednotlivých věcí pozůstalostních a práv na ně se vztahujících, pak menších odměn pro zaměstnance, jakož i odkazy dobročinné a podobné mohou býti požadovány ihned; jiné odkazy jsou splatné za rok od smrti zůstavitele, není-li zřejmá jinaká vůle zůstavitele.

§ 609. Je-li odkázána jednotlivá věc pozůstalostní, náležejí odkazovníku ode dne smrti zůstavitele také úroky, užitky, i cokoli jinak přibude. Naproti tomu postihují příjemce tímto dnem i závady vážnoucí na odkaze, ano i ztráta, jestliže se věc odkázaná zhorší nebo zmaří skutečnostmi, za které nikdo jiný neodpovídá.

§ 610. Byly-li někomu odkázány dávky splatné ročně, měsíčně nebo podobně, nabude odkazovník práva k částce, která připadá na celou lhůtu, když se dožije i jen počátku této lhůty. Přes to se stane dávka splatnou, teprve až lhůta projde. První lhůta běží ode dne smrti zůstavitele. O splatnosti odkazu výživy platí § 1232.

Právo odkazovníka na zajištění.

§ 611. Co do zajištění nemá odkazovník vůči dědici více práv než jiný věřitel. Má však právo na zajištění při odkazech, obsahujících plnění, která se opakují, jakož i při odkazech, jichž splnění se nelze domáhati se zřetelem na zákonnou lhůtu § 608 nebo se zřetelem na lhůtu nebo na výminku doloženou k odkazovému nařízení; práva toho však nemá; je-li zřejmé, že zajištění není třeba.

Komu připadne uvolněný odkaz.

§ 612. (1) Odkaz, který odkazovník přijmouti nemůže nebo nechce, napadne náhradníku (§ 585). Není-li náhradníka a je-li celým odkazem pamatováno na několik osob buď bez určení

podílů nebo všeobecným výrazem znamenajícím rovné podělení, přibude uvolněný podíl poměrně podílníkům ostatním.

(2) Je-li odkazovníku zůstaven určitý podíl, nemá práva na ten přírůstek, ledaže by bylo zřejmé, že zůstavitel chtěl vyjmenovaným odkazovníkům zanechat odkaz celý a že určením podílů nechtěl nic jiného než omezit odkazovníky navzájem.

(3) Mimo případy v tomto paragrafu uvedené povinnost splnit odkaz zanikne.

§ 613. Kdo má podle § 612 prospěch z uvolnění odkazu nebo z toho, že zanikne povinnost splnit odkaz, toho postihují i břemena s odkazem spojená, jestliže nezáleží pouze v osobních úkonech osoby původně obtížené.

Práva dědice přihlášeného s výhradou soupisu.

§ 614. Je-li čistá pozůstalost odkazy obtížena tak, že je téměř vyčerpána, má dědic právo jen na náhradu nákladů učiněných ve prospěch pozůstalosti a na přiměřenou odměnu za svoji námahu. Pokud nestačí pozůstalost k úhradě těchto jeho pohledávek, může jich požadovati od odkazovníků podle hodnoty odkazů a má v té příčině právo zadržovací.

§ 615. (1) Nestačí-li čistá pozůstalost k vyřízení všech odkazů, uspokojí se přede všemi ostatními odkaz zaopatření, vychování a výživy (§ 601), ostatní odkazy se poměrně sníží. Dědic má stejná práva jako podle § 614 a není povinen vyřizovati odkazy bez náležitého zajištění.

(2) Jestliže však odkazovníci odkazy již obdrželi, provede se srážka podle hodnoty, jakou měl odkaz v době přijetí, a podle užitků, které již byly z něho získány. Přece však jest odkazovníku ještě volno vyhnouti se přispění tím, že odkaz nebo jeho uvedenou hodnotu a získané užitky vrátí do pozůstalosti; strany nákladů nebo zhoršení se hledí k němu jako k poctivému držiteli.

§ 616. Nechce-li dědic vykonání poslední vůle věnovati svoje prostředky a námahu, je povinen zažádati za zřízení opatrovníka pozůstalosti.“

4. Právna úprava inštitútu odkazu v období právneho dualizmu

Po vzniku Česko-slovenskej republiky v roku 1918 bolo na základe zákona č. 11/1918 Zb. z. a n. recipované dovtedajšie občianske právo. Na území dnešnej Českej republiky platil aj naďalej Všeobecný rakúsky občiansky zákonník z r. 1811 a na území Slovenska a Podkarpatskej Rusi uhorské obyčajové právo a ostatné občianskoprávne predpisy (právny

dualizmus občianskeho práva sa zachoval až do roku 1950), z čoho vyplýva aj odlišné poňatie inštitútu odkazu. Všeobecný rakúsky občiansky zákonník z r. 1811, ktorý platil až do r. 1950 na území dnešnej Českej republiky, obsahoval v ustanoveniach § 647–693 pomerne podrobnú úpravu damnačných odkazov.

„C. Hlava jedenáctá. O odkazech (§ 647–693)

Kdo, jak a komu může odkázati

§ 647 K platnosti odkazu (§ 535) jest nutno, aby byl zůstaven platným posledním pořízením od způsobilého zůstavitele osobě, která je způsobilá děditi.

§ 648 Zůstavitel může také jednomu nebo několika spoludědicům předem určit odkaz.

§ 649 Odkazy připadají zpravidla k tíži všem dědicům dle poměru jejich dědického podílu, i v tom případě, byla-li odkázána věc, patřící jednomu spoludědici. Přes to záleží na zůstaviteli, chce-li zvláště přikázati odevzdání odkazu jednomu spoludědici nebo i odkazovníku.

Z judikatury:

Dědic může naproti odkazovníkovi odpočísti vzájemné pohledávky, jelikož je osobním dlužníkem odkazovníkovým. (7. 12. 1905, č. VIII: 3243)

§ 650 Odkazovník nemůže se vzepřítí úplnému splnění dalšího, jemu uloženého odkazu, z důvodu, že přesahuje hodnotu odkazu, jemu zůstaveného. Nepřijme-li však odkazu, jest povinen ten, komu odkaz připadne, vzítí na se příkaz nebo přenechatí odkaz, který mu připadl, odkazovníku, jenž naň jest poukázán.

§ 651 Zůstavitel, který pamatoval odkazem na určitou skupinu lidí, jako: na příbuzné, služebné nebo chudé, může ponechatí dědici nebo třetí osobě rozdělení, kterým z těchto osob a co každé má připadnouti. Neurčil-li zůstavitel o tom ničeho, zůstává volba vyhrazena dědici.

Náhradnictví při odkazech

§ 652 Zůstavitel může při odkaze ustanoviti náhradnictví obecné nebo svěřenské; při tom se použije předpisů ustanovených v hlavě předchozí.

ředměty odkazu

§ 653 Odkázati lze vše, co jest v obecném obchodě: věci, práva, práce a jiná konání, jež mají nějakou hodnotu.

§ 654 Jsou-li odkázány věci, které sice jsou v obecném obchodě, ale jež držeti odkazovník jest osobně nezpůsobilý, nahradí se mu jejich řádná cena.

Všeobecné vykládací pravidlo při odkazech

§ 655 Slova chápou se i při odkazech ve svém obvyklém významu, leč by se dokázalo, že zůstavitel navykl si s určitými výrazy spojovati zvláštní, sobě vlastní smysl, nebo že by jinak odkaz neměl účinku.

Zvláštní předpisy o odkazu

a) věci určitého druhu

§ 656 Odkázal-li zůstavitel jednu nebo několik věcí určitého druhu, ale bez bližšího ustanovení, a je-li několik takových věcí v pozůstalosti, má volbu dědic. Musí však zvoliti kus, jehož odkazovník může použiti. Ponechá-li se odkazovníku, aby si z několika věcí jednu vzal nebo volil, může zvoliti i nejlepší.

§ 657 Odkázal-li zůstavitel výslovně jen ze svého vlastnictví jednu nebo několik věcí určitého druhu a nenajdou-li se vůbec věci tohoto druhu v pozůstalosti, pozbude odkaz svého účinku. Nenajdou-li se v určeném množství, musí se odkazovník spokojiti těmi, které tu jsou.

§ 658 Odkáže-li zůstavitel jednu nebo několik věcí určitého druhu nikoli výslovně ze svého vlastnictví a nenajdou-li se takové věci v pozůstalosti, musí dědic opatřiti je odkazovníku v jakosti, jaká jest přiměřena jeho stavu a potřebám. Odkaz peněžité částky zavazuje dědice k její výplatě bez ohledu, zda hotové peníze v pozůstalosti jsou či nikoli.

§ 659 Zůstavitel může také třetí osobě ponechati, aby zvolila, kterou z několika věcí má dostati odkazovník. Odmítne-li tato osoba nebo zemřela-li před vykonanou volbou, určí odkaz soudní úřad, hledě ku stavu a k potřebě odkazovníkově. Toto soudní určení nastane také v případě, jestliže odkazovník zemřel před vyvolením, které mu bylo ponecháno.

b) odkaz věci určité

§ 660 Odkaz určité věci, je-li v jednom nebo v různých ustanoveních opakován, nemůže býti od odkazovníka požadován zároveň v přirozeném odevzdání a v hodnotě. Jiné odkazy, byť i obsahovaly věc téhož druhu nebo touž částku, patří odkazovníku tolikráte, kolikráte byly opakovány.

§ 661 Odkaz jest neúčinný, jestliže odkázaný kus v době posledního porřízení byl již vlastnictvím odkazovníkovým. Nabyli-li ho později, zaplatí se mu řádná cena předmětu. Dostal-li jej však od zůstavitele sama, a to bezplatně, má se za to, že odkaz byl zrušen.

c) věc cizí

§ 662 Neúčinný jest odkaz věci cizí, která nenáleží ani zůstaviteli, ani dědici nebo odkazovníku, jenž ji má poskytnouti třetí osobě. Mají-li uvedené osoby na věci podíl nebo nárok, rozumí se odkaz jen tohoto nároku nebo podílu. Je-li odkázaná věc zastavena nebo zatížena, převezme příjemce také břemena, jež na ní váznou. Nařídí-li však zůstavitel výslovně, že má býti určitá věc cizí zakoupena a poskytnuta odkazovníku, kdežto vlastník nechce ji zciziti za cenu odhadní, zapraví se odkazovníku tato cena.

d) pohledávky

§ 663 Odkaz pohledávky, kterou má zůstavitel vůči odkazovníku, zavazuje dědice, aby vrátil dlužní úpis nebo aby odkazovníku vyhotovil potvrzení zprošťující jej dluhu a zadržovaných úroků.

§ 664 Odkáže-li zůstavitel někomu pohledávku, která mu náleží vůči třetí osobě, musí dědic přenechat pohledávku s úroky zadržnými a dále plynoucími odkazovníku.

§ 665 Odkaz dluhu, který má zůstavitel zaplatiti odkazovníku, má účinek, že dědic musí dluh, zůstavitelem určitě vyjádřený nebo odkazovníkem vykázaný, uznati a zaplatiti ve lhůtě určené pro odevzdání ostatních odkazů, beze zření k výminkám nebo lhůtám obsaženým v dlužním úpisu. Ale ohroženým věřitelům zůstavitelovým nemůže býti jeho uznání na újmu.

§ 666 Prominutí dluhu rozumí se jen u dluhů přítomných, nikoli i u těch, které vzniknou po zřízení odkazu. Promine-li se odkazem právo zástavní nebo rukojemství, neplyne z toho, že také dluh byl prominut. Prodlouží-li se lhůty platební, musí býti přesto úroky dále placeny.

§ 667 Je-li zůstavitel někomu dlužen částku a odkáže-li mu stejnou částku, nemá se za to, že odkazem chtěl dluh zapraviti. Dědic zaplatí částku v případě tomto dvakrát: jednou jako dluh a pak jako odkaz.

§ 668 Pod odkazem všech pohledávek přece se nerozumějí ani pohledávky z veřejných úvěrových papírů, ani jistiny váznoucí na nemovitém statku nebo pohledávky vznikající z práva věcného.

e) věna

§ 669 Věno může být odkázáno, buď aby manžel byl osvobozen od jeho vrácení, nebo aby dědic byl zavázán vrátit manželce částku nebo věc přinesenou jako věno, bez důkazu a bez srážky nákladů, jež na ni byly vynaloženy. Platí tu předpisy ustanovené pro jiné odkázané pohledávky.

§ 670 Odkáže-li zůstavitel třetí osobě neurčité věno, rozumí se tím beze zření k vlastnímu majetku jejímu takové věno, jaké by této osobě byl povinen zřídit otec podle svého stavu za prostředních poměrů majetkových.

§ 671 Odkáží-li rodiče dcerám věno, vpočte se toto do dědického podílu podle zákona nebo podle posledního pořízení, pokud výslovně nebylo prohlášeno za odkaz přednostní.

f) zaopatření, výchovy, nebo stravy

§ 672 Odkaz zaopatření zahrnuje výživu, ošacení, byt a ostatní potřeby, a to doživotně, jakož i potřebné vyučování. To vše rozumí se také vychováním. Vychování končí zletilostí. Stravou rozumí se pokrmy a nápoje na dobu života.

§ 673 Není-li míra odkazů uvedených v předešlém paragrafu patrna z vůle zůstavitelovy, ať již projevené výslovně nebo mlčky dosavadní podporou, musí být určena dle stavu, k němuž odkazovník přísluší nebo k jakému byl připraven zaopatřením, jehož se mu dostávalo.

g) svršků, domácího zařízení

§ 674 Svršky (nábytkem) rozumějí se ty, kterých je třeba k slušnému používání bytu, domácím nářadím nebo zařízením rozumí se, čeho je třeba k vedení domácnosti. Nástroje k provozu živnosti se tím nerozumějí, pokud to není jasněji vyjádřeno.

h) schránky

§ 675 Byla-li někomu odkázána schránka, která tu není sama o sobě, nýbrž jest jen částí celku, má se zpravidla za to, že byly odkázány jen ty kusy, které se v ní při zůstavitelově smrti nalézají a k jejichž úschově byla schránka podle své povahy určena nebo zůstavitelem obvyčejně používána.

§ 676 Je-li však schránka movitou nebo aspoň věcí o sobě, má odkazovník nárok jen na schránku, nikoli také na věci v ní se nalézající.

§ 677 Byla-li odkázána skříň, skříňka nebo pokladnice se všemi věcmi v ní se nalézajícími, počítá se k tomu také zlato a stříbro, šperky a hotové peníze, ano i dlužní úpisy,

kteřé odkazovník zůstavitelovi vydal. Jiné dlužní úpisy nebo listiny, na kterých se zakládají pohledávky a práva zůstavitele, počítají se k tomu jen tehdy, když kromě nich není ve schránce nic jiného. K odkazu tekutých věcí náležejí také nádoby určené k jejich odvážení.

i) klenotů, šperku nebo ozdoby

§ 678 Klenoty rozumějí se zpravidla jen drahokamy a dobré perly, šperkem také nepravé kameny a cetky ze zlata nebo stříbra zhotovené nebo jimi potažené, které slouží k okrase osoby, a ozdobou to, čeho se kromě šperků, cetek a oděvu používá na okrašlení osoby.

§ 679 Odkaz zlata nebo stříbra zahrnuje tyto kovy zpracované i nezpracované, nikoli však ražené, ani to, co je jen částí nebo okrašlením jiného předmětu pozůstalostního, např. hodinky nebo krabička. Prádlo nepočítá se k oděvu a krajky k prádlu, nýbrž k ozdobě. Ekvipáží rozumějí se tažné koně a vůz, které byly určeny k pohodlí zůstavitelovu s postrojem k tomu náležejícím, nikoli také jezdecké koně a jezdecký postroj.

l) hotovosti

§ 680 K hotovosti patří také veřejné úvěřové papíry, které v řádném oběhu nahrazují hotové peníze.

m) O pojmenování: děti

§ 681 Slovem děti zahrnují se jen synové a dcery, jestliže zůstavitel něčím pamatoval na děti někoho jiného; pamatoval-li však na své vlastní děti, zahrnují se v to potomci vstupující na jejich místo, kteří byli již zplozeni v době úmrtí zůstavitelova.

n) příbuzní

§ 682 Odkaz vyměřený bez bližšího určení pro příbuzné poskytne se těm, kdož dle zákonné posloupnosti jsou nejbližší, a i při odkazech použije se pravidla vysloveného shora v § 559 pro rozdělení dědictví mezi takové osoby, jež pokládají se za jedinou.

o) osoby služebné

§ 683 Zanechal-li zůstavitel odkaz svým osobám služebným, označil-li je pouze služebným poměrem, má se za to, že má se ho dostatí těm, kdož byli v době jeho úmrtí ve služebném poměru. Přes to může býti v tomto případě jako v ostatních domněnka vyvrácena silnějšími důvody pro domněnku opačnou.

Den nápadu při odkazech

§ 684 Odkazovník nabývá zpravidla (§ 699) hned po smrti zůstavitelově práva na odkaz pro sebe a pro své nástupce. Vlastnické právo k odkázané věci může však nabýti jen podle předpisů vydaných v páté hlavě o nabývání vlastnictví.

Den splatnosti

§ 685 Odkaz jednotlivých kusů pozůstalostních a práv na ně se vztahujících, menší odměny pro služebné osoby a zbožné odkazy mohou býti požadovány ihned, jiné však teprve po roce od smrti zůstavitelovy.

§ 686 Je-li odkázán jednotlivý kus pozůstalostní, patří odkazovníku také úroky od smrti zůstavitelovy plynoucí, užitky, které vzejdou, a každý jiný přírůstek. Naproti tomu přecházejí naň také všechna břemena váznoucí na odkaze, ano i ztráta, jestliže se předmět odkázány bez zavinění jiné osoby zmenší nebo úplně zmaří.

§ 687 Je-li někomu odkázána částka, splatná v opakujících se lhůtách, jako: po všechna léta, měsíce nebo podobně, nabývá odkazovník práva na celou dávku této lhůty, byť se i dožil jen počátku lhůty. Přes to může býti dávka požadována teprve, když lhůta prošla. První lhůta počíná plynouti úmrtním dnem zůstavitelovým.

Odkazovníkovo právo na zajištění

§ 688 Ve všech případech, kdy věřitel jest oprávněn požadovati na dlužníku zajištění, může i odkazovník žádati zajištění svého odkazu. Jak se má státi vklad odkazu, aby vzniklo věcné právo, ustanoveno jest výše § 437.

Komu připadne uvolněný odkaz

§ 689 Odkaz, jehož odkazovník přijmouti nemůže nebo nechce, připadne náhradníkům (§ 652). Není-li náhradníka a je-li celým odkazem pamatováno na několik osob nedílně nebo výslovně rovnými díly, přibude podíl, jehož některý z nich nenabude, ostatním stejně jako dědictví spoludědicům. Kromě těchto dvou případů zůstane odkaz, jehož odkazovník neobdrží, v pozůstalosti.

Právo dědicovo, jestliže břemena vyčerpávají podstatu

§ 690 Je-li celé dědictví vyčerpáno odkazy, nemůže dědic žádati více než náhradu za své náklady, své námaze. Nechce-li pozůstalost sám spravovati, musí žádati za ustanovení opatrovníka.

§ 691 Nelze-li z pozůstalostní podstaty uspokojiti všech odkazovníků, uspokojí se přede všemi ostatními odkaz zaopatření a odkazovníku náleží zaopatření ode dne dědického nápadu.

§ 692 Nestačí-li pozůstalost k úhradě dluhů, jiných povinných výloh a k vyřízení všech odkazů, učiní se odkazovníkům poměrné srážky. Proto dědic není povinen zapraviti odkazy bez zajištění, dokud panuje takové nebezpečí.

§ 693 Jestliže však odkazovníci odkazy již přijali, provede se srážka podle hodnoty, kterou měl odkaz v době přijetí, a podle užitků, které byly z něho vyzískány. Přece však jest odkazovníku ještě vždy volno i po přijetí odkazu vyhnouti se přispění tím, že odkaz nebo shora uvedenou hodnotu a vyzískané užitky vrátí podstatě; co do oprav nebo zhoršení jedná se s ním jako s poctivým držitelem.“

5. Právna úprava inštitútu odkazu v Občianskom zákonníku z roku 1950

Rozdiely od právnej úpravy odkazu podľa predtým platného práva priniesla úprava odkazu v Občianskom zákonníku z r. 1950 (zákon č. 141/1950). Odkaz bol upravený v § 537 OZ, teda v hlave o dedení zo závetu, a tak odkaz bol chápaný ako osobitný spôsob dedenia zo závetu.

Aj podľa tejto právnej úpravy išlo o vecný odkaz, a preto na odkazovníka sa primerane vzťahovali ustanovenia o dedičovi. Na rozdiel od predtým platného práva už odkazovník zodpovedá za záväzky poručiťľa zásadne rovnako ako dedič. Z tejto zásady platila jedna výnimka, a to, ak bola niekomu ako odkaz zanechaná peňažná suma alebo hnuťľná vec, ktorej cena je v pomere k cene zanechaného majetku len nepatrná, a ak súhrn všetkých odkazov tohto istého poručiťľľa nečiní viac ako štvrtinu toho, čo zostane zo zanechaného majetku po odpočítaní dlhov, vtedy nezodpovedá odkazovník za záväzky poručiťľľa. Okrem splnenia týchto podmienok musel ešte poručiťľľ v závete akýmkoľvek spôsobom zreteľne prejaviť vôľu, že si nepraje, aby odkazovník zodpovedal za jeho záväzky. Ak neboli splnené všetky tieto predpoklady, zodpovedal odkazovník za dlhy poručiťľľa a za náklady na jeho pohreb podobne ako dedič určitej veci. To znamená, že vtedy sa právne postavenie odkazovníka v zásade nelíšilo od právneho postavenia dediča určitej veci, odkazovník zodpovedal za záväzky poručiťľľa a primerane sa na neho vzťahovali ustanovenia o dedičovi a dedičstve.¹⁴

¹⁴ BÍLEK, P.–SEŠINA, M. 2001. *Dědické právo v předpisech let 1924–2001*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 452.

Z právnej úpravy odkazu v § 537 Občianskeho zákonníka z r. 1950 ďalej vyplýva ďalšia odlišnosť odkazu od predchádzajúcej úpravy, a to konkrétne v tom, že zákon obmedzil odkaz len na peňažnú sumu alebo hnutel'nú vec, t. j. už nebolo možné odkázať nehnuteľnosť, ani právo na pohľadávku, ako to umožňovalo predtým platné právo.¹⁵ Práve v tomto občianskoprávnom kódexe došlo tak na strane poručiťľa k výraznému obmedzeniu jeho dispozície majetkom pre prípad smrti, keďže nemohol odkázať pohľadávku, právo a taktiež ani nehnuteľnosť.

Občiansky zákonník z r. 1964 inštitút odkazu už neupravoval vôbec, čo platí aj *de lege lata*, a čo z praktického hľadiska znamená, že v zmysle účinného znenia nášho Občianskeho zákonníka nemožno hovoriť o odkazovníkovi a dedičovi, a nakoľko už niekoľko desaťročí tento stav trvá a je medzi týmito pojmami podstatný rozdiel, bolo by podľa nášho názoru vhodné, aby pripravovaný nový Občiansky zákonník obsahoval ustanovenie, v ktorom by *expressis verbis* uviedol, že odkazovník sa nepovažuje za dediča.

Na rozdiel od našej platnej právnej úpravy dedenia inštitút odkazu poznajú niektoré súčasné zahraničné právne úpravy, stále napr. rakúsky, maďarský, nemecký i švajčiarsky občiansky zákonník, ale aj nový český OZ, pričom ale v českej právnej úprave má odkaz charakter obligačný (záväzkový), to znamená, že medzi závetným dedičom a odkazovníkom vzniká pohľadávka na vydanie predmetu odkazu. Nový český Občiansky zákonník upravuje pomerne podrobne aj rôzne druhy odkazov, a tiež pravidlá na vydávanie odkazov veci konkrétneho určitého druhu.

Záver

Dedenie je problematikou, ktorá bola, je a zákonite aj bude naďalej aktuálnou. Ved' smrť človeka patrí k neodvratným prírodným zákonitostiam a významu úpravy inštitútu dedenia nasvedčuje aj jeho podrobná úprava v najstarších právnych pamiatkach ľudstva. už rímske právo totiž poznalo dva popri sebe existujúce dokonale vyvinuté dedičské tituly – dedenie zo zákona a dedenie zo závetu. Vyplýva to nepochybne z toho, že dedičské právo je jednou z najdôležitejších oblastí majetkových práv. Významom presahuje právne vzťahy a významnou mierou ovplyvňuje aj ďalšie spoločenské vzťahy, a to preto, že smrť človeka je dôležitou udalosťou ako v spoločenských vzťahoch, tak aj vo vzťahoch právnych. Dedenie pomáha zachovávať majetkové hodnoty zomretého pre jeho nástupcov, väčšinou rodinných príslušníkov. Mnohí ľudia zhromažďujú majetok nielen pre seba, ale hlavne pre svojich

¹⁵ Tamtiež, s. 454–455.

potomkov, pričom si väčšinou chcú svoj majetok ponechať do smrti vo vlastnej dispozícii, pretože im v spoločnosti predsa len poskytuje určité zázemie, úctu a pocit istoty.

Ako už bolo uvedené, v Slovenskej republike sa potreba rekodifikácie súkromného práva deklaruje už niekoľko rokov. Poznávanie právno-historických koreňov právnej úpravy dedenia v minulosti na našom území považujeme, obzvlášť v priebehu rekodifikačných prác, za aktuálne a potrebné, a to najmä v súvislosti s úvahami a snahami o prinavrátenie niektorých starých a osvedčených inštitútov, ktoré táto právna úprava v minulosti u nás poznala.

Znovuzavedenie niektorých staronových inštitútov dedičského práva do novej právnej úpravy dedenia možno vnímať ako akýsi návrat k tradíciám dedenia, a keďže tieto inštitúty poznajú mnohé európske krajiny dodnes, dá sa ich znovuzavedenie do našej právnej úpravy dedenia považovať za priblíženie sa k európskym štandardom právnych úprav dedenia. Keďže súčasná právna úprava dedenia v Občianskom zákonníku SR má svoj základ jednak v historických koreňoch, vytvorených právnymi úpravami účinnými na našom území v minulosti, ale taktiež i v princípoch, známych už v raných fázach vývoja dedičského práva starovekého Ríma, aj preto v našom príspevku stručne na rímsko-právnu úpravu dedenia v súvislostiach s inštitútom odkazu poukazujeme.

V súvislosti s rekodifikáciou súkromného práva u nás je koncepcia dedičského práva v návrhu nového Občianskeho zákonníka zložená najmä na presadzovaní a väčšom rešpektovaní autonómie vôle poručiteľa. Za týmto účelom sa navrhuje jednak rozšírenie okruhu právnych úkonov *mortis causa*, ale tiež zavedenie niektorých právnych inštitútov, ktoré sú pre právnu úpravu úpravou dedičského práva v iných krajinách stále typické, ale z nášho právneho poriadku, napriek tomu, že ich naša právna úprava dedenia v minulosti poznala, boli v priebehu rokov odstránené. Jedným z takýchto staronových inštitútov, o znovuzavedenie ktorého sa pri rekodifikácii súkromného práva v SR uvažuje, je odkaz a príkaz. V zmysle navrhovanej novej právnej úpravy dedenia v novom OZ odkaz (*legatum*) zaväzuje poručiteľ dedičov, aby predmet odkazu vydali odkazovníkovi. Smrťou poručiteľa vzniká odkazovníkovi pohľadávka voči dedičom na vydanie odkazu (tzv. damnačný odkaz). Odkazovník nezodpovedá za pozostalostné dlhy. Inštitút odkazu umožní najmä, aby určitú vec z dedičstva mohla nadobudnúť nadácia alebo kultúrna ustanovizeň bez zaťaženia pasívami dedičstva. Cena odkazov, ktoré možno od dedičov vymáhať na súde, nesmie prevýšiť 25 percent čistej hodnoty dedičstva. V prevyšujúcom rozsahu je odkaz naturálnou obligáciou.

Príkazom (*mandatum*) ukladá poručiteľ dedičovi, aby niečo konal, aby sa určitého konania zdržal, alebo konanie inej osoby strpel. Príkazom nemožno uložiť povinnosť poskytnúť

vecné alebo finančné plnenie, čo je hlavný rozdiel medzi odkazom a príkazom. Príkaz môže (ale nemusí) byť uložený v záujme tretej osoby. Táto osoba sa z dôvodu príkazu nestáva veriteľom dediča, teda nie je aktívne legitimovaná na vymáhanie splnenia príkazu.

Opodstatnenosť znovuzavedenia inštitútu odkazu do novej právnej úpravy dedenia je možné vyvodzovať jednak zo skutočnosti, že odkaz je jeden z najstarších tradičných inštitútov dedičského práva a je pevne ukotvený vo väčšine právnych poriadkov v rámci kontinentálneho systému práva, ale tiež z toho, že prostredníctvom odkazu sa vytvárajú podmienky pre presnejšie naplnenie individuálnych predstáv poručiťľa vo vzťahu k *post mortem* právnomu osudu jeho individuálnych majetkových právnych pomerov a právnych vzťahov, ktorých je účastníkom. Prikláňame sa k názoru, prezentovaným v odbornej literatúre, v zmysle konštatovania, že v prípade odkazu ide o právnu konštrukciu, ktorá dopĺňa princíp univerzálnej sukcesie a umožňuje komplexnú úpravu pomerov pre prípad smrti.¹⁶ Formálne zakotvenie odkazu v právnom poriadku možno taktiež vnímať aj ako konkrétny prejav uplatňovania a praktického rešpektovania dispozičnej autonómie ako nosnej súkromnoprávnej zásady, čo je v súlade, resp. môže napomôcť k posilneniu, presadzovaniu a rešpektovaniu poslednej vôle poručiťľa ohľadom osudu jeho majetku po jeho smrti.

Zoznam bibliografických odkazov

1. BÍLEK, P.–SEŠINA, M. 2001. *Dědické právo v předpisech let 1924–2001*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 452.
2. CIRÁK, J. 2011. Zabudnuté či stratené inštitúty dedičského práva. In *Európske a národné rozmery civilného práva, etický rozmer a zodpovednosť právnických profesií*. Pezinok: Justičná akadémia Slovenskej republiky, ISBN 978-80-970207-3-6.
3. CIRÁK, J. a kol. 2009. *Dědické právo*. Šamorín: Heuréka, 2009, 238 s., ISBN 978-80-89122-55-4.
4. ČEŠKA, Z.–KABÁT, J.–ONDŘEJ, J.–ŠVESTKA, J. a kol. 1987. *Občanský zákoník. Komentář. Díl II. (§ 222 až 510)*. Praha: Panorama, 1987, 819 s.
5. DAUNER-LIEB, B. a kol. 2004. *BGB Anwaltkommentar. Band 5, Erbrecht*. Bonn: Deutscher Anwaltverlag, 2004, ISBN 3-8240-0606-5.

¹⁶ FICOVÁ, S.–KRIŽAN, M.–FEKETE, I.–HAMŘÍK, M.–IVANČO, M.–KLINCOVÁ, Z. 2023. *Zásadná reforma dedičského práva – nevyhnutosť či nepodstatnosť?* Bratislava: Wolters Kluwer ČR, 2023, s. 169.

6. DULAK, A. 2015. *K prvej ucelenej verzii pracovného návrhu nového slovenského Občianskeho zákonníka (online)*. 2015 (cit. 12. 3. 2017). Dostupné na internete: <http://www.lexforum.cz/555>.
7. DULAKOVÁ, D. 2015. *Zverejnenie paragrafového znenia prvej pracovnej verzie návrhu nového Občianskeho zákonníka, odovzdaného dňa 16. 10. 2015 (online)*. 2015 (cit. 19. 2. 2017). Dostupné na internete: <http://www.lexforum.cz/557>.
8. ELIÁŠ, K. a kol. 2012. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, 1119 s., ISBN 978-80-720-8922-2.
9. ELIÁŠ, K. a kol. 2008. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. I. svazek – 1–487*. Praha: Linde, 2008, 1386 s., ISBN 978-80-7201-687-7.
10. FAJNOR, V. 1923. Dedičské právo na Slovensku. In: *Právny obzor*, roč. VI, 2023.
11. FAJNOR, V.–ZÁTURECKÝ, A. 1924. *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*. Bratislava: Nákladom Právnickej jednoty na Slovensku, 1924.
12. FAJNOR, V.–ZÁTURECKÝ, A. 1935. *Nástin súkromného práva. II. vydanie*. Bratislava: Nákladom Právnickej jednoty na Slovensku, 1935, 605 s.
13. FAJNOR, V.–ZÁTURECKÝ, A. 1998. *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*. III. vydanie pôvodného diela, Šamorín: Heureka, ISBN 80-967653-4-5.
14. FEKETE, I. 2014. *Občiansky zákoník: Velký komentár: 1. zväzok: Všeobecná časť: (§ 1 až § 122)*. 2. vyd. Bratislava: EUROKÓDEX, 2014, 817 s., ISBN 978-80-8155-039-3.
15. FEKETE, I. 2017. *Občiansky zákoník 1. zväzok (Všeobecná časť). Velký komentár, 3 aktualizované a rozšírené vydanie*. Bratislava: Eurokódex, 2017, 1112 s., ISBN 978-80-8155-073-7.
16. FEKETE, I. 2015. *Občiansky zákoník. (Dedenie, Závazkové právo – všeobecná časť). Velký komentár. 3. zväzok, 2. vydanie*. Bratislava: Eurokódex, 2015. 932 s., ISBN 978-80-8155-041-6.
17. FIALA, R. 2006. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2006, 464 s., ISBN 80-7357-182-X.
18. FIALA, R.–DRÁPAL, L. a kol. 2015. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, 648 s., ISBN 978-80-7400-869-6.

19. FIALA, R.–DRÁPAL, L. a kol. 2022. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022. Dostupné online: www.beckonline.cz.
20. FICOVÁ, S.–KRIŽAN, M.–FEKETE, I.–HAMŘÍK, M.–IVANČO, M.–KLINCOVÁ, Z.–RAKOVÁ, K. 2023. *Zásadná reforma dedičského práva – nevyhnutnost' či nepodstatnost'?* Bratislava: Wolters Kluwer ČR, 2023, s. 152.
21. FICOVÁ, S.–IVANČO, M.–RAKOVÁ, K. 2022. *Dědické právo v hmotnoprávných a procesnoprávných súvislostiach*. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2022. Dostupné online: https://www.flaw.uniba.sk/uploads/media/Zbornik_Dedicske_pravo_4.pdf.
22. FICOVÁ, S.–RAKOVÁ, K.–IVANČO, M. a kol. 2022. *Vybrané otázky dedičského práva v úvahách de lege ferenda*. 1. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2022, 250 s., ISBN 978-80-571-0544-2.
23. FRINTA, O. 2019. Odkaz jako jeden z projevů autonomie vůle v dědickém právu. In: *Právník*, roč. 158, č. 4, 2019, s. 370–389, ISSN 0231-6625.
24. HORA, O. 1922. Je-li záhodno a potřebno odstraniti při revisi obč. z. rozlišování dědictví a odkazu, resp. dědice a odkazovníka? In: *Právní obzor*, roč. V, 1922, s. 161–167.
25. CHALUPA, I.–REITERMAN, D.–MUZIKÁŘ, M. 2018. *Dědické právo. Základy soukromého práva IX*. 11. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, 180 s., ISBN 978-80-740-6400-684-5.
26. KNAPP, V. 1954. *Učebnice občanského a rodinného práva, díl čtvrtý: právo dědické*. Praha: Orbis, 1954, 187 s.
27. KNAPP, V. a kol. 1956. *Učebnica občianskeho a rodinného práva. III. zväzok Dedičské právo – Rodinné právo*. II. prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: SVPL, 1956.
28. KNAPP, V. et al. 1995. *Občanské právo hmotné. Svazek II*. Praha: CODEX, 1995, 462 s., ISBN 978-80-85963-01-9.
29. KRAJČO, J. 2015. *Občiansky zákonník pre prax (komentár)*. Judikatura NS SR, NS ČR, ESD, ESEP. Bratislava: Eurounion, 2015, 3691 s., ISBN 978-80-89374-32-8.
30. KRČMÁŘ, I. 2014. *Právo občanské IV, V. Právo rodinné. Právo dědické*. Praha: Wolters Kluwer, 2014 (reprint pôvodného vydania z roku 1936), 158 s., ISBN 978-80-7478-456-9.
31. LAZAR, I. 2008. *Návrh legislatívneho zámeru kodifikácie súkromného práva*. Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky, 2008, ISBN 987-80-89363-14-8.

32. LAZAR, I. a kol. 2010. *Občianske právo hmotné*. Bratislava: Iura Edition, 2010, 715 s., ISBN 978-80-8078-346-4.
33. LUBY, Š. 2002. *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. Vydanie pôvodného diela. Bratislava: Iura Edition, 2002, 630 s., ISBN 978-80-8904-748-3.
34. LUBY, Š. 1944. *Základy všeobecného súkromného práva*. Bratislava: Nákladom knižnice Vysokej obchodnej školy. 1944.
35. LUBY, Š. 2002. *Základy všeobecného súkromného práva*. 3. vydanie pôvodného diela. Šamorín: Heuréka, 2002, 287 s., ISBN 978-80-89122-00-0.
36. MAUKŠ, D. 2022. Odkaz, zabudnutý inštitút dedičského práva. In: *Štát a právo* (online). 2022, vol. 9, no. 4., pp. 283–297, ISSN 2644-643X.
37. *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*. III. Vydanie pôvodného diela. Šamorín: Heuréka, ISBN 80-967653-4-5, s. 527, 528, 529.
38. SALÁK, P. 2011. Dědické právo 1948–1989 optikou práva římského. In: *Dny práva – 2011 – Days of Law* (online). Brno: Masaryk University. 2011. Dostupné online: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2011/files/sbornik/historie.pdf.
39. SALÁK, P. 2010. Odkaz – římskoprávní institut ve světle českého práva 20. stol. In: *Dny práva – 2010 – Days of Law*, 1. ed. (online). Brno: Masaryk University, 13. s., 2010. Dostupné online: [https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/08_promeny/Salak_P_avel_\(4066\).pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/08_promeny/Salak_P_avel_(4066).pdf).
40. SVOBODA, E. 1946. *Dědické právo*. Praha: Vesmír, 1946, 86 s.

Patrik Kocúr¹

Analýza a komparácia inštitútov okolností vylučujúcich trestnú zodpovednosť a zániku trestnosti

Kľúčové slová:

Trestný zákon, vek, nepričetnosť, zmena zákona, účinná ľútosť, premlčanie trestného stíhania

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá analýzou a komparáciou inštitútov okolností vylučujúcich trestnú zodpovednosť a zániku trestnosti v zmysle ustanovení Trestného zákona. Obsahom predkladaného príspevku je na jednej strane analyzovanie veku a nepričetnosti ako okolností vylučujúcich trestnú zodpovednosť a na strane druhej analyzovanie inštitútov zániku trestnosti pri následnej komparácii ich následkov. V neposlednom rade sa príspevok zaoberá aj komparáciou vybraných inštitútov s právnou úpravou Českej republiky.

Keywords:

Criminal law, age, insanity, change in law, effective remorse, statute of limitations on criminal prosecution

Abstract

The article deals with the analysis and comparison of the institutes of circumstances excluding criminal liability and the extinction of criminality within the meaning of the provisions of the Criminal Code. The content of the presented article is, on the one hand, the analysis of age and insanity as circumstances excluding criminal liability and, on the other hand, the analysis of the institutes of extinction of criminality in the subsequent comparison of their consequences. Last but not least, the article also deals with the comparison of selected institutes with the legal regulation of the Czech Republic.

Úvod

Trestné právo ako celok poskytuje ochranu základným hodnotám a vzťahom, pričom pre spáchanie trestného činu Trestný zákon vyžaduje naplnenie obligatórnych a v niektorých prípadoch aj fakultatívnych znakov skutkovej podstaty trestného činu.² Jedným z následkov

¹ Mgr. Patrik Kocúr, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta, katedra trestného práva, kriminológie, kriminalistiky a forenzných disciplín, študent prvého ročníka doktorandského štúdia v externej forme.

² MAŠLANYOVÁ, D. – a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. 2. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2016, s. 65 – 66.

spáchania trestného činu je aj vyvodenie trestnej zodpovednosti voči páchatel'ovi. V krátkosti k trestnej zodpovednosti páchatel'a trestného činu je možné uviesť, že tá predstavuje súhrn zákonom schválených a existujúcich predpokladov, a to v kontexte nie len vývojových štádií trestného činu ale aj osoby páchatel'a vo vzťahu, s ktorými zákon spája vznik trestnej zodpovednosti. Na to, aby osoba bola trestne zodpovedná musí spĺňať dve základné podmienky, a to podmienku veku a podmienku príčetnosti. V tých prípadoch, kedy by ich osoba nespĺňala možno konštatovať, že osoba nie je trestne zodpovedná. In concreto ide o inštitút označovaný ako okolnosti vylučujúce trestnú zodpovednosť, ktorých následkom je, že osoba za splnenia bližšie zákonom precizovaných podmienok, tak ako bolo uvedené vyššie, nie je trestne zodpovedná. V danom prípade je potrebné uviesť, že podmienky veku a nepríčetnosti musia byť splnené v čase spáchania skutku inak osoba nie je trestne zodpovedná.³

Trestný zákon vo svojich ustanoveniach upravuje aj iné inštitúty, ktoré majú za následok, že vo vzťahu k páchatel'ovi trestného činu nebude vyvodená trestná zodpovednosť, a to aj napriek tomu, že trestný čin bol spáchaný. In concreto v porovnaní s okolnosťami vylučujúcimi trestnú zodpovednosť ide o odlišné inštitúty. V kontexte predkladaného článku ide o inštitúty zániku trestnosti, ktoré sú upravené v tretej hlave všeobecnej časti Trestného zákona. Medzi tieto inštitúty zaraďujeme zmenu zákona, účinnú lútosť a v neposlednom rade premlčanie trestného stíhania.⁴ Okrem vyššie uvedených, medzi tieto inštitúty zániku trestnosti zaraďujeme aj zánik trestnosti prípravy na zločin a pokusu trestného činu, ktoré sú osobitne upravené v ustanovení § 13 ods. 3 a § 14 ods. 3 Trestného zákona. Pre aplikovateľnosť jednotlivých inštitútov zániku trestnosti Trestný zákon bližšie precizuje podmienky, ktoré musia byť splnené, aby mohli byť aplikované. Vo svojej podstate aplikovateľnosťou jednotlivých inštitútov zaniká trestnosť toho trestného činu, ktorý páchatel' spáchal avšak skôr ako bolo o trestnom čine právoplatne rozhodnuté, a teda vo vzťahu k páchatel'ovi trestného činu nebude vyvodená trestná zodpovednosť.⁵

1. Trestná zodpovednosť páchatel'ov trestných činov

Z pohľadu slovenského trestného práva je posudzovanie trestnej zodpovednosti fyzických osôb budované na formálnom chápaní trestného činu. To znamená, že na samotné

³ STRÉMY, T. – KURILOVSKÁ, L. a kol.: *Trestný zákon. Komentár. I. zväzok*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2022, s. 148.

⁴ § 84, § 85, § 86, § 87 a § 88 zák. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

⁵ MAŠLANYOVÁ, D. – a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. 2. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2016, s. 204.

spáchanie trestného činu sa nevyžaduje len naplnenie materiálneho znaku trestného činu (spoločenskej nebezpečnosti), ale vyžaduje sa aj naplnenie formálnych znakov (subjektu, subjektívnej stránky, objektu a objektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu). Podmienky, ktoré musí fyzická osoba spĺňať na to, aby mohla niesť trestnú zodpovednosť za spáchaný trestný čin⁶ sú predmetom právnej úpravy, ktorá vyplýva zo všeobecnej časti Trestného zákona. Pri vymedzení pojmu protiprávnosť je potrebné chápať tento pojem ako také konanie, ktoré nie je v súlade s platnými a účinnými normami, pričom je ho potrebné vyvodzovať z právneho poriadku ako celku. Protiprávnosť v danom prípade teda nemusí vyplývať iba čisto z niektorých ustanovení Trestného zákona, ale môže vyplývať z právnych noriem iných právnych odvetví.⁷

Pod znakmi uvedenými v tomto zákone je potrebné rozumieť konkrétne znaky, tej ktorej skutkovej podstaty trestného činu, kde z hľadiska vymedzenia pojmu skutková podstata je ju možné definovať ako „*súhrn typových znakov, ktorými sa od seba odlišujú rôzne druhy trestných činov*“.⁸ Tieto pozostávajú zo subjektu, subjektívnej stránky, objektu a objektívnej stránky, ktoré v danom prípade sa označujú ako znaky obligatórne. Okrem uvedených obligatórnych znakov zákonodarca stanovuje aj znaky fakultatívne, kde tieto nestanovuje ako podmienky pre naplnenie skutkovej podstaty trestného činu. Nemožno však opomenúť fakt, že zákonodarca v niektorých prípadoch môže určiť, že niektorý z fakultatívnych znakov je znakom skutkovej podstaty niektorého trestného činu, tak tento sa pre predmetnú skutkovú podstatu trestného činu statne znakom obligatónym.⁹

Trestný zákon môže ustanoviť, že pri splnení zákonných podmienok nepôjde o trestný čin a teda je možné konštatovať, že ide o prípady kedy Trestný zákon ustanoví inak. In concreto ide o okolnosti vylučujúce protiprávnosť činu¹⁰ ako aj o okolnostiach vylučujúcich trestnú zodpovednosť.¹¹ Ide o dva rozdielne inštitúty vyplývajúce z ustanovení Trestného zákona, kde v prípadoch okolností vylučujúcich protiprávnosť činu je možné hovoriť o prípadoch kedy absentuje protiprávnosť činu, zatiaľ čo pri okolnostiach vylučujúcich trestnú zodpovednosť o prípadoch kedy nedochádza k naplneniu základných podmienok trestnej zodpovednosti, ktoré

⁶ Pojem trestný čin definuje ustanovenie § 8 zák. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov „*Trestný čin je protiprávny čin, ktorého znaky sú uvedené v tomto zákone, ak tento zákon neustanovuje inak.*“

⁷ STRÉMY, T. – KURILOVSKÁ, L. a kol.: *Trestný zákon. Komentár. I. zväzok*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2022, s. 27.

⁸ IVOR, J. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Bratislava : Iura Edition, 2006, s. 97.

⁹ STRÉMY, T. – KURILOVSKÁ, L. a kol.: *Trestný zákon. Komentár. I. zväzok*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2022, s. 28- 29.

¹⁰ § 24 až § 30 zák. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

¹¹ § 22 a § 23 zák. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

sú uvedené v Trestnom zákone.¹² Pre priblíženie je potrebné zdôrazniť, že pojem trestný čin je potrebné odlišovať od samotného pojmu skutok. To znamená, že jeden skutok môže mať znaky jedného prípadne aj viacerých trestných činov, prípadne nemusí napĺňať znaky žiadneho trestného činu, pričom na strane druhej keď hovoríme o trestnom čine ten musí byť skutkom.¹³

V prípade pojmu trestná zodpovednosť je možné konštatovať, že ten nie je predmetom právnej úpravy Trestného zákona. De facto vychádzame z toho, že predmetom samotnej trestnej zodpovednosti je vo vzťahu k páchatel'ovi trestného činu uznanie jeho viny a uloženie trestu za spáchaný trestný čin. Vzhľadom na uvedené medzi jednotlivé podmienky, ktoré osoba musí spĺňať z dôvodu, aby bola trestne zodpovedná zaraďujeme vek a príčetnosť. To znamená, aby sme osobou mohli považovať za trestne zodpovednú, vyššie uvedené podmienky musia byť splnené kumulatívne. Inak povedané, keby fyzická osoba či už podmienku veku prípadne podmienku príčetnosti nespĺňala, avšak by naplnila všetky znaky skutkovej podstaty niektorého trestného činu uvedeného v osobitnej časti Trestného zákona, dopustí sa takáto osoba iba činu inak trestného. Vzhľadom na uvedené vo vzťahu k tejto osobe nemožno vyvodit' trestnú zodpovednosť. Rovnako v tomto kontexte je možné poukázať na ustálenú judikatúru Slovenskej republiky, z ktorej vyplýva, že v prípade ak by páchatel' spáchal trestný čin spoločným konaním s inou fyzickou osobou, ktorá nie je trestne zodpovedná z dôvodu absencie podmienky veku, tak v takom prípade nepôjde o spolupáchateľstvo ale iba spáchanie trestného činu jedným páchatel'om.¹⁴ Taktiež je potrebné si uvedomiť, že okolnosti vylučujúce trestnú zodpovednosť sú inštitútom odlišným od okolností vylučujúcich protiprávnosť činu a teda nie je prípustné ich zamieňať. Rozdiel medzi spomenutými inštitútmi teda spočíva v tom, že okolnosti vylučujúce trestnú zodpovednosť sa vzťahujú na samotnú osobu, ktorá sa mala trestného činu dopustiť, zatiaľ čo okolnosti vylučujúce protiprávnosť činu sa týkajú samotného skutku.

1.1 Vek ako podmienka trestnej zodpovednosti

Zo samotného ustanovenia § 22 ods. 1 Trestného zákona vyplýva, že „ *kto v čase spáchania činu inak trestného nedovršil štrnásť rok svojho veku, nie je trestne zodpovedný* “. Vzhľadom na uvedené teda je možné konštatovať, že osoba sa stáva trestne zodpovednou

¹² STRÉMY, T. – KURILOVSKÁ, L. a kol.: *Trestný zákon. Komentár. I. zväzok*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2022, s. 36.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 25.08.1970, sp. zn. 1 To 38/70.

dovršením štrnásteho roku veku. V danom prípade je potrebné zohľadniť samotné ustanovenie § 136 Trestného zákona, z ktorého obsahu vyplýva, že ak sa spája s uplynutím lehoty, ktorá sa počíta na dni nejaký účinok, tak v danom prípade sa nebude do nej zarátavať deň, kedy takáto právna skutočnosť, ktorá určuje jej začiatok nastala. To znamená, že trestnú zodpovednosť fyzickej osoby možno zakladať na tie činy, ktorých sa osoba dopustí až nasledujúci deň po dovriešení jej štrnástych narodenín. V prípadoch kedy ide o trestné činy pokračovacie¹⁵, prípadne trestné činy hromadné¹⁶ alebo trestné činy trváce,¹⁷ je možné vo vzťahu k fyzickej osobe vyvodzovať jej trestnú zodpovednosť len za tie činy, ktoré fyzická osoba spáchala po dovriešení jej štrnásteho roku veku života. V danom prípade je možné poukázať na skutočnosť, že aj napriek tomu, že osoba mladšia ako štrnásť rokov nenesie za svoje činy trestnú zodpovednosť, zákon umožňuje v danom prípade v civilnom procese uložiť ochrannú výchovu. Uloženie ochrannej výchovy prichádza do úvahy v prípade, ak osoba dovriesila dvanásť rok svojho veku, avšak je mladšia ako štrnásť rokov. Zákon v takýchto prípadoch rozlišuje prípady kedy súd môže alebo uloží ochrannú výchovu.¹⁸ Ukladanie ochrannej výchovy v civilnom procese je predmetom právnej úpravy zák. č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok, kde takéto konanie je možné, aby súd začal aj bez návrhu.¹⁹ Podmienka uloženia ochrannej výchovy páchatelovi v rozmedzí veku 12 až 14 rokov, bude splnená ak takýto páchatel spáchania činu, za ktorý Trestný zákon vo svojej osobitnej časti dovoľuje uložiť trest odňatia slobody na doživotie. Z ustálenej judikatúry súdov Českej republiky vyplýva, že základným predpokladom pre uloženie ochrannej výchovy je zistenie, že takáto osoba spáchala čin inak trestný a jeho trestnosť je vylúčená len s ohľadom na nedostatok veku páchatel'a.²⁰

Výnimkou z dosiahnutia veku štrnásť rokov predstavuje trestný čin sexuálneho zneužívania v zmysle ustanovenia § 201 zák. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon. Vo vzťahu k uvedenej skutkovej podstate trestného činu ide o transpozíciu smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ z 13.12.2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu

¹⁵ V zmysle § 122 ods. 10 zák. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov sa: „*Za pokračovací trestný čin sa považuje, ak páchatel pokračoval v páchaní toho istého trestného činu. Trestnosť všetkých čiastkových útokov sa posudzuje ako jeden trestný čin, ak všetky čiastkové útoky toho istého páchatel'a spája objektívna súvislosť v čase, spôsobe ich páchania a v predmete útoku, ako aj subjektívna súvislosť, najmä jednotiaci zámer páchatel'a spáchať uvedený trestný čin*“.

¹⁶ V zmysle § 122 ods. 11 zák. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov sa: „*Za hromadný trestný čin sa považuje jeho spáchanie viacerými činní, ktoré samostatne ešte nie sú trestným činom. Trestnosť všetkých takých činov sa posudzuje spoločne*“.

¹⁷ V zmysle § 122 ods. 12 zák. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov sa: „*Za trváci trestný čin sa považuje vyvolanie a udržiavanie alebo len udržiavanie protiprávneho stavu; za trváci trestný čin sa nepovažuje trestný čin legalizácie výnosu z trestnej činnosti podľa § 233 a § 233a*“.

¹⁸ § 105 zák. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

¹⁹ § 23 zák. č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok.

²⁰ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 30. apríla 2008, sp. zn. 8Tdo 514/2008.

vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV (Ú. V. EÚ L 335, 17. 12. 2011).²¹ Pre vyvodenie trestnej zodpovednosti sa vyžaduje dovŕšenie veku pätnásť rokov. Rovnako aj v danom prípade je nevyhnutné vychádzať z dikcie ustanovenia § 136 Trestného zákona, čo znamená že fyzická osoba vo vzťahu k trestnému činu sexuálneho zneužívania môže niesť trestnú zodpovednosť najskôr dňom, ktorý nasleduje až po dni, v ktorom dovŕšila pätnásť rok svojho veku. Z pohľadu de lege ferenda by bolo vhodné rozšíriť právnu úpravu dovŕšenia pätnásteho roku veku fyzickej osoby aj o ďalšie skutkové podstaty trestných činov sexuálneho zneužívania, a to o ustanovenie § 201a, § 201b, § 202 Trestného zákona.

1.2 Trestná zodpovednosť z pohľadu mladistvých páchatel'ov

Osobitne v Trestnom zákone je upravená trestná zodpovednosť mladistvých páchatel'ov trestných činov. V tomto kontexte je nevyhnutné poznamenať, že za mladistvú sa považuje taká osoba, ktorá v čase spáchania trestného činu dovŕšila štrnásť rok svojho veku, avšak neprekročila osemnásť rok svojho veku. Podmienky samotnej trestnej zodpovednosti mladistvých páchatel'ov bližšie precizuje ustanovenie § 95 Trestného zákona. Podmienkou vyvodenia trestnej zodpovednosti mladistvého páchatel'a je dosiahnutie takej rozumovej a mravnej vyspelosti, pri ktorej dokáže rozpoznať protiprávnosť svojho konania prípadne svoje konanie ovládať. V prípade absencie rozumovej a mravnej vyspelosti nie je mladistvý za takýto čin trestne zodpovedný. Je možné konštatovať, že dovŕšením vyššie uvedenej vekovej hranice (14. rokov) z pohľadu posúdenia vzniku trestnej zodpovednosti, je tak ako bolo uvedené vyššie, potreba aplikácie ustanovenia § 136 Trestného zákona. Avšak rovnaký postup nemožno aplikovať vo vzťahu k dovŕšeniu hornej vekovej hranice (18. rokov). V danom prípade je potrebné vychádzať okamihom dovŕšenia 18. roku veku fyzickej osoby. Pri komparácii s právnou úpravou Českej republiky je možné konštatovať, že ustanovenia § 5 ods. 1 Zákona o soudnictví ve věcech mládeže zavádza u mladistvých podmienenú alebo relatívnu príčetnosť, a to popri samotnej nepríčetnosti. Táto podmienená alebo relatívna príčetnosť sa bude v plnom rozsahu uplatňovať, ak samotný nedostatok rozpoznávacej alebo ovládacej schopnosti má svoju príčinu v duševnej poruche. Z vyššie uvedeného ustanovenia teda vyplýva, že „*Mladistvý, ktorý v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.*“

²¹ KLÁTIK, J. – a kol.: *Trestné právo hmotné. Osobitná časť. 2 vyd.* Aleš Čeněk, 2021, s. 101.

Veková hranica trestnej zodpovednosti v Českej republike je stanovená jednotne vo vzťahu ku všetkým trestným činom na pätnásť rokov. Pôvodne táto veková hranica trestnej zodpovednosti fyzickej osoby v podmienkach Českej republiky bola stanovená na štrnásť rokov, avšak zákonom č. 306/2009 Sb., ktorým sa menil zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákonník bola pred nadobudnutím jeho účinnosti vrátená veková hranica na pätnásť rokov.²² Je možné konštatovať, že tak ako aj v právnej úprave Slovenskej republiky rovnako aj v Českej republike sa fyzická osoba stáva trestne zodpovednou dňom, ktorý nasleduje po dni dovŕšenia vekovej hranice potrebnej pre trestnú zodpovednosť.²³ V zmysle právnej úpravy Českej republiky v prípadoch kedy sa dieťa mladšie ako pätnásť rokov dopustí činu inak trestného v zmysle ustanovenia § 88b ods. 2 zák. č. 218/2003 Sb. o zodpovednosti mládeže za protiprávni činy a o súdnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (ďalej aj ako „zákon o súdnictví ve věcech mládeže“), môže súd pre mládež v danom prípade uložiť opatrenia²⁴, ktoré môžu prispieť k jeho náprave.

Dosiahnutie mravnej a rozumovej vyspelosti fyzickej osoby v čase spáchania trestného činu vyjadruje koncepciu podmienenej trestnej zodpovednosti. Inak povedané samotná trestná zodpovednosť páchatel'a trestného činu je podmienená dosiahnutím určitého stupňa rozumovej²⁵ a mravnej²⁶ vyspelosti, kde bez ich dosiahnutia nemožno vo vzťahu k fyzickej osobe vyvodzovať trestnú zodpovednosť. Je možné konštatovať, že trestná zodpovednosť mladistvých páchatel'ov je postavená na dvoch základných princípoch, a to princípe absolútnej trestnej zodpovednosti a princípe podmienenej trestnej zodpovednosti. Pre účely trestného konania posudzovanie rozumovej a mravnej vyspelosti má byť posudzované znalcom (detským psychológom a psychiatrom), kde výsledkom takéhoto posúdenia je vypracovanie znaleckého posudku. Znalecký posudok, ktorý sa týka duševného stavu obvinenej osoby, ktorý bol predložený v predchádzajúcej trestnej veci nemôže byť znaleckým posudkom toho istého obvineného v jeho ďalšej inej trestnej veci a musí byť vypracovaný nový znalecký posudok,

²² ŠAMAL, P. a kol.: *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání.* Praha : C. H. Beck, 2012, s. 367.

²³ *Ibidem.*

²⁴ V zmysle § 93 ods. 1 zák. č. 218/2003 Sb. o zodpovednosti mládeže za protiprávni činy a o súdnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů sa opatreniami rozumejú: „*výchovná povinnost, výchovné omezení, napomenutí s výstrahou, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu středisku výchovné péče, dohled probačního úředníka, ochranná výchova, ochranné léčení*“.

²⁵ Rozumovou vyspelosťou je možné rozumieť vo vzťahu k fyzickej osobe jej schopnosť individuálne a postupne nadobúdať schopnosti myslieť. Rozumová vyspelosť v sebe subsumuje kvalitu myslenia jednotlivca ako aj jeho schopnosť myslieť.

²⁶ Mravnou vyspelosťou je možné rozumieť vývoj osobnosti fyzickej osoby. Predstavuje proces osvojovania a rešpektovania pravidiel správania sa v spoločnosti a ich následného prejavovania v jeho konaní a správaní.

pričom do úvahy neprichádza ani jeho nahradenie, prípadné doplnenie doplnkom ku predchádzajúcemu znaleckému posudku.²⁷

1.3 Nepříčetnosť okolnosť vylučujúca trestnú zodpovednosť a jej komparácia s právnou úpravou Českej republiky

Nepříčetnosť ako okolnosť vylučujúca trestnú zodpovednosť je bližšie precizovaná ustanovením § 23 Trestného zákona. Zo samotnej zákonnej úpravy vyplýva, že „*ten kto pre duševnú poruchu v čase spáchania činu inak trestného nemohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie, nie je za tento čin trestne zodpovedný, ak tento zákon neustanovuje inak*“. Z uvedeného teda vyplýva, že pri splnení uvedených zákonných podmienok vo vzťahu k osobe, ktorá naplnila niektorú zo skutkových podstát trestného činu uvedeného v osobitnej časti Trestného zákona, trestnú zodpovednosť nemožno vyvodzovať, a to z dôvodu jej nepříčetnosti. Takýto stav fyzickej osoby predpokladá existenciu duševnej poruchy, ktorej následkom je neschopnosť osoby ovládať svoje konanie, ako aj jej neschopnosť rozpoznávať protiprávnosť svojho činu. In concreto hovoríme o ovládacej alebo rozpoznávacej schopnosti fyzickej osoby. Pre stav nepříčetnosti postačuje neexistencia čo i len jednej z vyššie uvedených schopností za predpokladu, že sú zapríčinené duševnou poruchou.²⁸

Právna úprava Českej republiky okrem nepříčetnosti, ako jednej z podmienok trestnej zodpovednosti, upravuje aj inštitút zmenšenej príčetnosti v ustanovení § 27 zák. č. 40/2009 Sb. Trestní zákonník. Predmetná právna úprava bližšie neprecizuje pojem príčetnosť, avšak pomocou vymedzenia pojmu nepříčetnosť vymedzuje tie dôvody, ktoré vylučujú trestnú zodpovednosť. Za nepříčetnosť sa v zmysle § 26 Trestního zákonníka rozumie taký stav fyzickej osoby, ktorá pre duševnú poruchu v čase spáchania trestného činu nemôže rozpoznať protiprávnosť svojho činu alebo svoje konanie ovládať. Tieto schopnosti nemusia byť splnené kumulatívne a z toho dôvodu postačí, ak bude absentovať čo i len jedna z týchto schopností fyzickej osoby. Je možné konštatovať, že príčetnosť fyzickej osoby predpokladá dva vzájomné podmienené kritéria, a to rozumové a vôľové kritérium, kde ak sú v čase spáchania činu splnené obidva kritéria je možné osobu považovať za príčetnú. Uvedené znamená, že každá fyzická osoba je dostatočne zdravá a vyvinutá. Pri pohľade na ustanovenie § 27 Trestního zákonníka vyplýva, že ak fyzická osoba pre duševnú poruchu v dobe spáchania činu mala podstatne

²⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 22.04.1981, sp. zn. 1 Tz 15/81.

²⁸ KLÁTIK, J. a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2018, s. 109 – 110.

znižujúcu schopnosť rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie má takáto osoba zmenšenú pričetnosť. Za zmenšenú pričetnosť sa považuje taký stav, pri ktorom z dôvodu duševnej poruchy bola podstatne znížená schopnosť fyzickej osoby (páchateľa) rozpoznať protiprávnosť činu alebo ovládať svoje konanie, prípadne tieto schopnosti páchatelia boli znížené zároveň. Musí ísť len o zníženie týchto schopností a nie vylúčenie niektorej z nich, prípadne oboch, nakoľko by to zakladalo nepríčetnosť v zmysle ustanovenia § 26 Trestní zákonník. Otázka zmenšenej pričetnosti je otázkou právnou a z toho dôvodu je ju potrebné skúmať vždy vo vzťahu ku konkrétnemu trestnému činu. Právna úprava Trestného zákonníku rozlišuje pri zohľadnení zmenšenej pričetnosti medzi dvoma dôsledkami, a to dôsledkom obligatórnym a dôsledkom fakultatívnym. Obligatórny dôsledok zmenšenej pričetnosti má význam pri určení druhu trestu a jeho výmery. Pokiaľ ide o fakultatívny dôsledok zmenšenej pričetnosti ten môže mať za následok upustenie od potrestania, a to za súčasného uloženia ochranného liečenia alebo zabezpečovacej detencie, prípadne môže viesť ku zníženiu trestu odňatia slobody pod jeho dolnú hranicu trestnej sadzby za súčasného uloženia ochranného liečenia bez obmedzenia. Taktiež je potrebné poukázať na to, že Trestní zákonník tieto či už obligatórne alebo fakultatívne dôsledky s výnimkou inštitútu upustenia od potrestania za súčasného uloženia zabezpečovacej detencie vylučuje, a to v prípadoch ak si páchateľ stav zmenšenej pričetnosti privodil hoci aj z nedbanlivosti vplyvom návykovej látky, kde na samotnej forme zavinenia nezáleží, pričom postačuje aj samotná nevedomá nedbanlivosť.²⁹

V tejto súvislosti je možné poukázať na ustanovenie § 363 Trestného zákona, ktorý bližšie precizuje skutkovú podstatu trestného činu „Opilstvo“.³⁰ Predmetná právna úprava skutkovej podstaty trestného činu opilstva je určitou formou prelomu, ktorý sa týka posudzovania samotného konania páchatelia trestného činu, ktorý spáchal v nepríčetnosti, ktorú si fyzická osoba priviedla zavinenie. Ide o prípady riešenia dvoch krajných možností prípadne situácii. V prvom prípade ide o absolútne vylúčenie trestnej zodpovednosti, kde stav opitosti a následnú nepríčetnosť si páchateľ zaviniť sám. V druhom prípade ide o situácie kedy sa na nepríčetnosť neprihliada a nastáva úplné vyvodenie trestnej zodpovednosti páchatelia trestného činu. Odborná trestnoprávna literatúra predmetnú koncepciu označuje za „Rauschdelikt“ alebo inak označovaný aj ako abstraktný ohrozovací delikt. V tomto kontexte je stav nepríčetnosti

²⁹ ŠAMAL, P. a kol.: *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání.* Praha : C. H. Beck, 2012, s. 380 - 381.

³⁰ Trestného činu opilstva podľa ustanovenie § 363 ods. 1 zák. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov sa dopustí ten: „Kto sa požitím alebo aplikáciou návykovej látky, hoci aj z nedbanlivosti, privedie do stavu nepríčetnosti, v ktorom sa dopustí konania, ktoré má inak znaky trestného činu, potrestá sa odňatím slobody na tri roky až osem rokov; ak sa však dopustí konania, ktoré má inak znaky trestného činu, na ktorý zákon ustanovuje miernejší trest, potrestá sa týmto miernejším trestom.“

považovaný za ohrozenie, kde z pohľadu vyvedenia trestnej zodpovednosti sa páchatel' musí v tomto stave dopustiť takého konania, ktoré inak naplňa znaky skutkovej podstaty trestného činu. To znamená, že páchatel' bude niest' trestnú zodpovednosť nie za čin, ktorý spáchal v nepričetnosti ale za to, že sa uviedol do stavu nepričetnosti (požitím prípadnou aplikáciou návykovej látky) a v takomto stave spáchal tento kvázidelikt.

Za nepričetnú osobu je možné považovať toho, kto pre duševnú poruchu nemohol rozpoznať protiprávnosť svojho činu alebo ovládať svoje konanie prípadne spojenie obidvoch prípadov to znamená, že nemohol rozpoznať protiprávnosť svojho činu a zároveň ovládať svoje konanie. Za stav samotnej nepričetnosti nemožno považovať prípady, kedy ide len o zníženú schopnosť rozpoznávať protiprávnosť svojho činu alebo zníženú schopnosť ovládať svoje konanie, ktoré je zapríčinené duševnou poruchou. V danom prípade hovoríme o tzv. stave zmenšenej pričetnosti. V prípadoch kedy páchatel' spácha trestný čin už v spomenutom stave zmenšenej pričetnosti, takéto prípady umožňujú postupovať v zmysle ustanovenia § 39 ods. 2 písm. c) Trestného zákona, ktorý bližšie precizuje odôvodnenosť mimoriadneho zníženia trestu. Taktiež môže ísť aj o prípady kedy nastane upustenie od potrestania³¹ prípadne uloženie ochranného liečenia.³² Stratu ovládacej prípadne rozpoznávacej schopnosti môžu zapríčiniť viaceré duševné poruchy, ktoré je možné diferencovať do viacerých skupín. Exempli causa ide o prípady duševných chorôb (schizofréniu, progresívnu paralýzu, maniodepresívnu psychózu, etc.), chorobných duševných stavov (vývojové poruchy, psychopatia etc.) ako aj krátkodobých duševných porúch (patologické poruchy spánku, epizodické duševné poruchy v priebehu chronických nervových chorôb a iné). V tomto kontexte je potrebné mať na mysli, že pozbavenie prípadné obmedzenie spôsobilosti na právne úkony v zmysle príslušných ustanovení Občianskeho zákonníka, nie je možné považovať súčasne za stav nepričetnosti konajúcej osoby v čase, kedy dochádza k posudzovaniu trestného činu.³³

2. Dôvody zániku trestnosti

Spáchanie trestného činu so sebou prináša okrem iného vznik trestnoprávneho vzťahu. Tento trestnoprávny vzťah vzniká medzi páchatel'om trestného činu a štátom. Z uvedeného trestnoprávneho vzťahu vyplývajú určité povinnosti pre páchatel'a trestného činu. Touto

³¹ Pozri bližšie § 40 ods. 1 písm. c) zák. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

³² Pozri bližšie § 73 ods. 1, ods. 2 písm. a) zák. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

³³ STRÉMY, T. – KURILOVSKÁ, L. a kol.: *Trestný zákon. Komentár. I. zväzok*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2022, s. 150.

povinnosťou je podrobenie sa uloženej sankcii, ktorú mu za spáchaný trestný čin uloží štát. Na strane druhej okrem povinnosti, ktorá je uložená páchatel'ovi z tohto trestnoprávneho vzťahu vzniká aj oprávnenie, ktorým disponuje štát. Takýmto oprávnením je možnosť štátu potrestať páchatel'a trestného činu. Existujú určité okolnosti, ktorých následkom je zánik práva štátu potrestať páchatel'a trestného činu a teda majú za následok zánik trestnoprávneho vzťahu. Tieto okolnosti sú bližšie precizované Trestným zákonom a sú označované ako dôvody zániku trestnosti, pričom v teórii trestného práva je možné sa stretnúť aj s označením: negatívne podmienky trestnej zodpovednosti. Teda samotná trestnosť skutku závisí od toho, že podmienky nenastali. Medzi jednotlivé inštitúty zániku trestnosti, ktoré sú upravené vo všeobecnej časti Trestného zákona, a to konkrétne v jeho tretej hlave pod názvom Zánik trestnosti a trestu zaraďujeme: zmenu zákona, účinnú ľútosť a v neposlednom rade to je premlčanie trestného stíhania.³⁴ Avšak okrem vyššie uvedených medzi dôvody, ktoré majú za následok zánik trestnosti zaraďujeme aj iné prípady, ktoré v Trestnom zákone nie sú explicitne uvedené, prípadne sú uvedené v jeho iných častiach. Medzi tieto dôvody zániku trestnosti môžeme zaradiť exempli causa smrť páchatel'a trestného činu, zbraňová amnestia ale aj zánik trestnosti prípravy na zločin alebo aj zánik trestnosti pokusu trestného činu.³⁵ Z uvedeného teda vyplýva, že v prípadoch ako je napr. smrť páchatel'a trestného činu ide o okolnosť, ktorá keď nastane jej následkom je zánik trestnoprávneho vzťahu, ktorý ako už bolo vyššie uvedené vzniká medzi páchatel'om trestného činu a štátom čo znamená, že následkom smrti páchatel'a trestného činu nemôžu byť vyvodzované vo vzťahu k nemu, už spomenuté negatívne dôsledky, ktoré by inak vyplývali zo spáchaného trestného činu.

Pri pohľade na právnu úpravu inštitútov zániku trestnosti v podmienkach Českej republiky, tie sú označované ako inštitúty zániku trestnej zodpovednosti. Trestní zákonník Českej republiky explicitne uvádza dva prípady zániku trestnej zodpovednosti, a to účinná ľútosť, ktorá je upravená ustanovením § 33 Trestního zákonníka a následne je to inštitút premlčania trestnej zodpovednosti, ktorý bližšie precizuje ustanovenie § 34 a nasl. Trestního zákonníka.³⁶ V danom prípade pri porovnaní jednotlivých inštitútov t. j. v podmienkach Slovenskej republiky (zániku trestnosti) a v prípade Českej republiky (zániku trestnej zodpovednosti) je možné konštatovať, že ide o inštitúty, ktoré sú vo svojej podstate rovnaké

³⁴ STRÉMY, T. – KURILOVSKÁ, L. a kol.: *Trestný zákon. Komentár. 1. zväzok*. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2022, s. 556.

³⁵ MAŠLANYOVÁ, D. – a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. 2. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2016, s. 204.

³⁶ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 4. vydání. Praha : Leges, 2013, s. 63 – 68.

a sú založené na rovnakých kritériách vychádzajúcich zo zániku práva štátu potrestať páchatel'a trestného činu.

2.1 Zmena zákona ako dôvod zániku trestnosti

Prvým inštitútom zániku trestnosti z pohľadu systematického zakotvenia v Trestnom zákone je zmena zákona. Zmena zákona predstavuje zhmotnenie jednej zo základných zásad, a to zásady zákazu retroaktivity. Z dikcie právnej úpravy vyplýva, že ak v prípadoch kedy medzi spáchaním trestného činu páchatel'om a vynesením právoplatného rozsudku za trestný čin nadobudne účinnosť taký právny predpis, ktorý z osobitnej časti Trestného zákona vypustí skutkovú podstatu predmetného trestného činu, nie je možné takýto čin považovať za trestný. Orgány činné v trestnom konaní prípadne súd v závislosti od štádia, v ktorom sa trestné konanie nachádza, sú povinné alebo trestné konanie zastaviť alebo obžalovaného z pod obžaloby oslobodiť. V prípadoch, ak by nastala situácia, že páchatel' spáchal viaceré trestné činy, kde vo vzťahu k niektorému z týchto trestných činov v dôsledku exempli causa novely zákona nastal zánik trestnosti, sú orgány činné v trestnom konaní povinné v trestnom stíhaní pokračovať. Pokračovať v trestnom stíhaní budú vo vzťahu k tomu konaniu páchatel'a, ktoré je možné trestne stíhať podľa iných ustanovení Trestného zákona.³⁷ Je nevyhnutné rovnako uviesť, že orgány činné v trestnom konaní sú tak ako je uvedené vyššie pokračovať v stíhaní páchatel'a trestného činu, nakoľko nie sú viazané právnou kvalifikáciou skutku. Na strane druhej je potrebné dodať, že orgány činné v trestnom konaní, prípadne súd sú viazané samotným skutkom. V tomto kontexte je možné poukázať aj na ustanovenie § 2 ods. 5 Trestného poriadku, z ktorého obsahu vyplýva, že prokurátor (orgán činný v trestnom konaní) je „*povinný stíhať všetky trestné činy, o ktorých sa dozvedel.*“ V tých prípadoch, kedy už bolo nariadené hlavné pojednávanie a následne na to by zanikla trestnosť niektorého z trestných činov, ktoré sú uvedené v obžalobe súd ďalej o obžalobe koná. Podstata spočíva v tom, aby sa vylúčilo prípadne potvrdilo či skutok, ktorý bol uvedený v obžalobe nenapĺňa znaky inej skutkovej podstaty trestného činu, prípade nejde o priestupok alebo iný správny delikt a etc.. Uvedené vyplýva zo samotnej právnej úpravy Trestného poriadku, a to konkrétne z ustanovenia § 278 ods. 3 v zmysle, ktorého „*súd nie je viazaný právnym posúdením skutku v obžalobe.*“ V tomto

³⁷ STRÉMY, T. – KURILOVSKÁ, L. a kol.: *Trestný zákon. Komentár. I. zväzok*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2022, s. 557.

kontexte je potrebné uviesť, že inú právnu kvalifikáciu je možné aplikovať len v prípadoch ak je zachovaná totožnosť skutku.³⁸

V kontexte inštitútu zániku trestnosti je možné poukázať na opravný prostriedok, ktorý priamo súvisí s inštitútom zmeny zákona a teda ide o opravný prostriedok, ktorým je preskúmanie rozhodnutia v dôsledku zmeny zákona.³⁹ Predmetný opravný prostriedok je systematicky v Trestnom poriadku zaradený medzi mimoriadne opravné prostriedky. Ustanovenia Trestného poriadku v danom prípade upravujú postup, ktorý sa týka preskúmania tých rozsudkov, v ktorých bola konštatovaná vina osoby za spáchaný trestný čin vo vzťahu, ku ktorému zanikla trestnosť činu v dôsledku zmeny zákona. V kontexte uvedeného je možné uviesť, že v prípadoch tých trestných činov, pri ktorých v dôsledku zmeny zákona nastane zánik trestnosti, súd obligatórne preskúma takéto právoplatné rozsudky a to za predpokladu, že uložený trest nebol ešte vykonaný. Rovnako v tomto kontexte je možné uviesť, že sa nejedná o návrhové konanie. Z uvedeného teda vyplýva, že v tých prípadoch kedy sa súd nestotožní s podnetom odsúdeného tak v takom prípade súd iba oznámi stanovisko, ktoré k danej veci zaujal, a teda nevydáva negatívne rozhodnutie.⁴⁰

2.2 Účinná ľútosť a jej špecifické prípady

Ďalším v poradí druhým inštitútom zániku trestnosti je inštitút účinnej ľútosti. Koncepcia účinnej ľútosti je postavená na poskytovaní ochrany spoločenským vzťahom, a to spôsobom spočívajúcim v zabránení alebo napravení škodlivého následku zo strany páchatel'a trestného činu. Vo všeobecnosti je možné uviesť, že štát v danom prípade „obetuje“ potrestanie páchatel'a trestného činu, aby zabránil tým následkom, ktoré z jeho konania môžu vzniknúť. Teda páchatel' má zákonom garantovaný sľub jeho beztrestnosti za predpokladu, tak ako už bolo vyššie uvedené, že škodlivému následku zabráni alebo ho napraviť.⁴¹ V tomto kontexte je možné uviesť, že osobitne je upravený inštitút účinnej ľútosti vo vzťahu k právnickým osobám. In concreto je upravený ustanovením § 8 zák. č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov. V danom prípade ide

³⁸ ČENTÉŠ, J. – KURILOVSKÁ, L. – ŠIMOVČEK, I. – BURDA, E. a kol.: *Trestný poriadok II. § 196 – 569*. Bratislava : C. H. Beck, 2021, s. 509

³⁹ § 405a a nasl. zák. č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

⁴⁰ STRÉMY, T., ŠAMKO, P., KURILOVSKÁ, L., REMETA, R., VOJTUŠ, F., VALENT, M., MIHÁLIK, S., KUČEK, A., BALOGH, T., MARKOVÁ, V.: *Trestný poriadok - praktický komentár*. [online]. Systém ASPI. Praha : Wolters Kluwer. Dostupné na internete: <https://www.aspi.sk/products/lawText/13/505/1/2> [cit. 2025-8-28].

⁴¹ STRÉMY, T. – KURILOVSKÁ, L. a kol.: *Trestný zákon. Komentár. I. zväzok*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2022, s. 558 - 559.

o komplexnú úpravu, ktorá sa vzťahuje len na právnické osoby a teda ustanovenia Trestného zákona sa budú aplikovať len vo vzťahu k fyzickým osobám. Pri zohľadnení inštitútu účinnej ľútosti je potrebné uviesť, že na predmetný inštitút orgány činné v trestnom konaní prihliadajú ex offio. V krátkosti je k aplikovateľnosti inštitútu účinnej ľútosti možné uviesť, že musia byť kumulatívne splnené štyri základné podmienky. Medzi tieto zaradíme, že musí ísť o niektorý z taxatívne vymedzených trestných činov ustanovením § 85 Trestného zákona, trestný čin musí byť dokonaný, páchatel' musí konať dobrovoľne a v neposlednom rade musí zamedziť alebo napraviť škodlivý následok trestného činu, prípadne prichádza do úvahy jeho oznámenie, avšak v čase, kedy sa škodlivému následku trestného činu mohlo ešte zabrániť.⁴²

Trestný zákon vo vzťahu k inštitútu účinnej ľútosti upravuje aj tzv. špecifické prípady tohto inštitútu. V danom prípade ide o ustanovenie § 86 Trestného zákona. Rovnako predmetné ustanovenie taxatívne vymedzuje trestné činy vo vzťahu, ku ktorým je tento inštitút možné aplikovať. Súčasne je potrebné uviesť, že okrem toho zakotvuje aj konkrétne podmienky, ktoré je potrebné splniť, aby inštitút účinnej ľútosti bolo možné aplikovať vo vzťahu k tomu, ktorému trestnému činu. Táto právna úprava inštitútu účinnej ľútosti má postavenie, prípadne je vo vzťahu špeciality k všeobecnej úprave účinnej ľútosti. Ustanovenie § 86 Trestného zákona a podmienky, ktoré bližšie precizuje vo vzťahu k jednotlivým trestným činom sa budú subsidiárne aplikovať aj v prípadoch trestnej zodpovednosti právnických osôb.⁴³

2.3 Premlčanie trestného stíhania

V neposlednom rade tretím inštitútom z pohľadu jeho systematického zaradenia v Trestnom zákone je inštitút premlčania trestného stíhania. Tento inštitút vychádza zo samotného plynutia času, čo predstavuje aj jeho pojmový znak. Čas predstavuje tú právnu skutočnosť, ktorá determinuje vznik, zmenu alebo prípadný zánik právneho vzťahu a môže so sebou prinášať rôzne následky. In concreto uplynutím zákonom stanovenej premlčacej doby dochádza k samotnému zániku potreby štátu vo forme represívnej reakcie, ktorá sa vzťahuje na samotné trestnoprávne správanie páchatel'a. Spáchanie trestného činu o. i. so sebou prináša aj stret dvoch záujmov, a to už spomenutý záujem (potreba) štátu potrestať páchatel'a trestného činu a záujem, ktorý spočíva v samotnom princípe tzv. právnej istoty pre páchatel'a trestného činu. Plynutím času dochádza k postupnému oslabovaniu záujmu štátu potrestať páchatel'a

⁴² Ibidem

⁴³ STRÉMY, T. – KURILOVSKÁ, L. a kol.: *Trestný zákon. Komentár. I. zväzok*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2022, s. 563.

trestného činu a na strane druhej sa posilňuje princíp právnej istoty, čo z pohľadu právnej teórie sa označuje pojmom záujmová teória. Taktiež za dôvod zavedenia inštitútu zániku trestnosti možno označiť aj ten, že postupné plynutie času sťažuje orgánom činným v trestnom konaní dokazovanie trestných činov. Exempli causa svedkovia s odstupom času zabúdajú na okolnosti, za ktorých bol spáchaný trestný čin. V danom prípade pri zohľadnení inštitútu premlčania trestného stíhania je možné konštatovať, že do istej miery predstavuje určitý akt milosti, čo je odrazom legislatívneho rozhodnutia, ktoré v sebe subsumuje myšlienku, že samotný účel trestného práva a teda s tým súvisiace trestné konanie sa najlepšie splní tým, že vo vzťahu k páchatelovi trestného činu zanikne právo štátu ho stíhať.⁴⁴ Z pohľadu trestného práva procesného inštitút premlčania trestného stíhania má za následok neprípustnosť trestného stíhania.⁴⁵ Kumulatívne splnenie troch podmienok pre aplikovateľnosť inštitútu premlčania trestného stíhania so sebou prináša konštatovanie premlčania trestného stíhania. Medzi tieto podmienky zaraďujeme kvalifikované uplynutie premlčacej doby, vo vzťahu k vybraným trestným činom splnenie kritéria veku osoby poškodenej a v neposlednom rade musí ísť o tie trestné činy vo vzťahu ku ktorým sa aplikuje ich nepremľateľnosť. Tie trestné činy, na ktoré sa nevzťahuje inštitút premlčania vyplýva z ustanovenia § 88 Trestného zákona. Vo vzťahu k plynutiu premlčacej doby je pri inštitúte premlčania trestného stíhania potrebné rozlišovať medzi prípadmi, kedy sa premlčacia doba prerušuje a prípadmi kedy premlčacia doba spočíva. V krátkosti k spočívaniu premlčacej doby je možné uviesť, že tá má za následok prípady kedy dochádza k predĺženiu plynutia premlčacej doby čo znamená, že premlčacia doba neplynie ale len spočíva.⁴⁶ Dôvody spočívania premlčacej doby taxatívne vymedzuje Trestný zákon.⁴⁷ Od spočívania premlčacej doby je potrebné diferencovať prípady tzv. prerušenia plynutia premlčacej doby. Tieto dôvody bližšie precizuje ustanovenie § 87 ods. 3 Trestného zákona. Následkom prerušenia plynutia premlčacej doby je, že začína plynúť nová premlčacia doba.

Záver

Cieľom predkladaného príspevku bola analýza a následná komparácia okolností vylučujúcich trestnú zodpovednosť a inštitútov zániku trestnosti v zmysle ustanovení Trestného

⁴⁴ STRÉMY, T., KURILOVSKÁ, L., a kol.: *Trestný zákon - komentár*. [online]. Systém ASPI. Praha : Wolters Kluwer. Dostupné na internete: <https://www.aspi.sk/products/lawText/13/404/1/2> [cit. 2025-8-28].

⁴⁵ ČENTĚŠ, J. – KURILOVSKÁ, L. – ŠIMOVČEK, I. – BURDA, E. a kol.: *Trestný poriadok I. § 1 – 195*. Bratislava : C. H. Beck, 2021, s. 67

⁴⁶ STRÉMY, T. – KURILOVSKÁ, L. a kol.: *Trestný zákon. Komentár. I. zväzok*. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2022, s. 575.

⁴⁷ § 87 ods. 2 zák. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších zákonov.

zákona. Súčasne v predkladanom článku sme porovnali niektoré vybrané inštitúty s právnou úpravou Českej republiky. Komplexne je možné dospieť k záveru, že právna úprava okolností vylučujúcich trestnú zodpovednosť je v podmienkach Slovenskej republiky porovnateľná s právnou úpravou Českej republiky až na pár odlišností. Medzi tieto odlišnosti je možné zaradiť vo vzťahu k okolnostiam vylučujúcim trestnú zodpovednosť podmienku veku, a to v zmysle rozdielne stanovenej vekovej hranice trestnej zodpovednosti páchatel'a trestného činu. V podmienkach Slovenskej republiky je veková hranica trestnej zodpovednosti stanovená na dovŕšenie 14 roku veku a vo vzťahu k vybranému trestnému činu sexuálneho zneužívania v zmysle ustanovenia § 201 Trestného zákona na dovŕšenie 15 roku veku. Právna úprava Českej republiky na rozdiel od Slovenskej republiky zakotvuje vekovú hranicu trestnej zodpovednosti jednotne, a to dovŕšením 15 roku veku páchatel'a trestného činu. Taktiež pri analýze podmienky veku vo vzťahu k trestnej zodpovednosti za spáchaný trestný čin sexuálneho zneužívania zastávame názor, že z pohľadu de lege ferenda by bolo vhodné rozšíriť právnú úpravu dovŕšenia pätnásteho roku veku fyzickej osoby aj o skutkové podstaty trestných činov uvedených v ustanovení §201a, § 201b, §202 Trestného zákona. Vo vzťahu k nepričetnosti páchatel'a trestného činu právna úprava Českej republiky rovnako obsahuje a zakotvuje na rozdiel od slovenskej právnej úpravy aj inštitút zmenšenej pričetnosti. Vo všeobecnosti je možné dospieť k záveru, že porovnávané inštitúty (okolností vylučujúcich trestnú zodpovednosť a zánik trestnosti) z pohľadu Trestného zákona sú inštitútmi rozdielnymi. Rozdielnosť spočíva predovšetkým v časovom okamihu týkajúceho sa okamihu spáchania trestného činu. Pri okolnostiach vylučujúcich trestnú zodpovednosť sa na to, aby osoba bola trestne zodpovedná vyžaduje splnenie podmienky veku a pričetnosti v čase spáchania trestného činu, zatiaľ čo v jednotlivých prípadoch zániku trestnosti je možné konštatovať, že trestný čin je spáchaný a trestnosť skutku zaniká ex post po jeho spáchaní za predpokladu, že vo vzťahu k jednotlivým inštitútom sú splnené bližšie zákonom precizované podmienky ich aplikovateľnosti. Avšak z pohľadu následku porovnávaných inštitútov, in concreto na jednej strane absencie veku alebo pričetnosti v prípadoch okolností vylučujúcich trestnú zodpovednosť alebo na strane druhej splnenia zákonom precizovaných podmienok uplatniteľnosti inštitútu zániku trestnosti (zmena zákona, účinná ľútosť, premlčanie trestného stíhania) je možné konštatovať, že páchatel' nebude trestne zodpovedný.

Zoznam bibliografických odkazov

1. Monografie a učebnice:

ČENTĚŠ, J. – KURILOVSKÁ, L. – ŠIMOVČEK, I. – BURDA, E. a kol.: *Trestný poriadok I. § 1 – 195*. Bratislava : C. H. Beck, 2021, s. 1232 ISBN 978-80-89603-88-6.

ČENTĚŠ, J. – KURILOVSKÁ, L. – ŠIMOVČEK, I. – BURDA, E. a kol.: *Trestný poriadok II. § 196 – 569*. Bratislava : C. H. Beck, 2021, s. 1336 ISBN 978-80-89603-88-6.

JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 4. vydání*. Praha : Leges, 2013, 1216 s. ISBN 978-80-87576-69-4.

KLÁTIK, J. – a kol.: *Trestné právo hmotné. Osobitná časť. 2 vyd.* Aleš Čeněk, 2021, 473 s. ISBN 978-80-7380-846-4.

KLÁTIK, J. a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2018, 449 s. ISBN 978-80-7380-725-2.

MAŠLANYOVÁ, D. – a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť. 2. vyd.* Plzeň : Aleš Čeněk, 2016, 623 s. ISBN 978-80-7380-618-7.

ŠÁMAL, P a kol.: *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání*. Praha : C. H. Beck, 2012, 1464 s. ISBN 978-80-7400-428-5.

2. Internetové zdroje

STRÉMY, T., KURILOVSKÁ, L., a kol.: Trestný zákon - komentár. [online]. Systém ASPI. Praha: Wolters Kluwer. Dostupné na internete: <https://www.aspi.sk/products/lawText/13/404/1/2> [cit. 2025-8-28]. ISSN 2336-517X

STRÉMY, T., ŠAMKO, P., KURILOVSKÁ, L., REMETA, R., VOJTUŠ, F., VALENT, M., MIHÁLIK, S., KUČEK, A., BALOGH, T., MARKOVÁ, V.: *Trestný poriadok - praktický komentár.* [online]. Systém ASPI. Praha : Wolters Kluwer. Dostupné na internete: <https://www.aspi.sk/products/lawText/13/505/1/2> [cit. 2025-8-28]. ISSN 2336-517X.

3. Právne predpisy:

Zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok.

Zákon č. 218/2003 Sb. o zodpovednosti mládeže za protiprávni činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník, ve znení pozdějších předpisu.

Zákon č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

4. Súdne rozhodnutia:

Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 25.08.1970, sp. zn. 1 To 38/70.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 22.04.1981, sp. zn. 1 Tz 15/81.

Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 30. apríla 2008, sp. zn. 8Tdo 514/2008.

Radka Kopčová¹

Doménové mená v systéme práva

Kľúčové slová

doména, doménové meno, názov domény, iná majetková hodnota, nehmotný statok, právo duševného vlastníctva.

Abstrakt

V príspevku autorka definuje doménové meno z pohľadu technického a skúma právnu povahu doménového mena v kontexte legálneho, doktrínálneho a súdneho výkladu. Autorka sa zamýšľa nad vhodnosťou slovného spojenia „doménové meno“ pre označenie virtuálnej adresy na internete a za pojmovo uvádza slovné spojenie „názov domény“, pretože meno ako také sa spája s označením osoby. Autorka kvalifikuje doménové meno ako inú majetkovú hodnotu a nehmotný statok, s ktorým možno disponovať, čím možno obchodné tajomstvo považovať aj za „nepriamy“ predmet práva duševného vlastníctva.

Keywords

domain, domain name, domain designation, other property value, intangible asset, intellectual property right.

Abstract

In the article, the author defines a domain name from a technical perspective and examines the legal nature of a domain name in the context of legal, doctrinal and judicial interpretation. The author considers the suitability of the phrase "domain name" for designating a virtual address on the Internet and conceptually cites the phrase "domain designation" because the term "name" as such is associated with the designation of a person. The author qualifies a domain name as a property value. She classifies it as an intangible asset that can be disposed of, which means that a trade secret can also be considered an "indirect" subject of intellectual property law.

Úvod

Doménové meno je jedinečná adresa na internete, ktorá nahrádza zložitú číselnú IP adresu a slúži na ľahšiu identifikáciu a prístup k webovým stránkam a iným internetovým zdrojom. V predložennom príspevku definujeme doménové meno *terminus technicus* z pohľadu

¹ JUDr. Radka Kopčová, PhD. LL.M., Ústav súkromného práva, Právnická fakulta Paneurópskej vysokej školy v Bratislave. <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0009-0000-0930-4543>. radka.kopcova@gmail.com. Tento príspevok vznikol s podporou grantu GAAA/2024/34 „Práva majiteľů obchodních jmen a jiných označení k názvu domény na internetu”.

technického, následne skúmame právnu povahu doménového mena v kontexte legálneho, doktrinálneho a súdneho výkladu.

Zamýšľame sa nad vhodnosťou slovného spojenia „doménové meno“ pre označenie virtuálnej adresy na internete a hľadáme alternatívny spôsob jej označenia.

Jadro príspevku tvorí úvaha o zaradení domény (doménového mena) do systému práva. Vychádzame z hypotézy, že doménové mená možno v zmysle § 118 ods. 1 Zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej iba „OZ“) považovať za iné majetkové hodnoty.

Pomocou podrobenia doménového mena skúmaniu z hľadiska naplnenia znakov, ktoré kvalifikujú nehmotné statky, hľadáme odpoveď na to, či doménové meno možno kvalifikovať ako nehmotný statok a následne, či doménové meno možno považovať ako jedno z práv duševného vlastníctva.

V poslednej časti príspevku uvádzame základnú právnu úpravu „práva doménového mena“ v kontexte medzinárodného a vnútroštátneho práva.

Záverom vyjadrujeme naše názory k často diskutovanej potrebe zjednotenia „doménového práva“.

1. Východiskové zadefinovanie pojmu „doménové meno“

Doménové meno je kombinácia typografických znakov zodpovedajúcich jednej alebo viacerým číselným IP adresám, ktoré sa používajú na identifikáciu konkrétnej webovej stránky alebo skupiny webových stránok na internete.² Doménové meno slúži ako ľudsky zrozumiteľné vyjadrenie pre IP adresu, čím umožňuje internetovým užívateľom vyhľadávať stránky na internete čo najjednoduchším spôsobom. IP adresa totiž predstavuje zložitý číselný kód, a podobne, ako je tomu v telefónnom zozname, kedy je pre človeka náročné zapamätať si všetky telefónne čísla, platí to aj v sfére doménového priestoru. Zjednodušené povedané, doménové mená nahrádzajú zložité číselné IP adresy a predstavujú ich textový ekvivalenty. Ako príklad môžeme uviesť IP adresu "31.15.10.69" Paneurópskej vysokej školy, ktorej

² IP adresy (z angl. Internet Protocol Address) sú identifikátory, ktoré umožňujú internetovým používateľom zariadení odosielať informácie medzi zariadeniami v sieti. IP adresy sú tak jedinečné číselné označenia pre každé zariadenie pripojené k počítačovej sieti, ktoré umožňujú komunikáciu a identifikáciu zariadení na internete alebo v lokálnej sieti. IP adresa sa skladá z čísel oddelených bodkami. Tri bodky oddeľujú štyri sady čísel. Príkladom IP adresy je napríklad 31.15.10.69 (pre doménu „paneurouni.com“). IP adresy sú zariadeniam pridelené organizáciou IANA (Internet Assigned Numbers Authority).

textový ekvivalent je doména "paneurouni.com".³ Doménové meno teda funguje ako „adresa“ používaná na označenie konkrétneho miesta na internete.

Pokiaľ sa zameriame na infraštruktúru doménových mien, každá virtuálna adresa sa spravidla skladá z troch, prípadne viacerých častí. Prvú časť tvorí doména tretej úrovne, vo väčšine prípadov tvorená zo skratky www (z angl. *world wide web*), v niektorých prípadoch sa však môžeme stretnúť s inými subdoménami nachádzajúcimi sa pred doménou druhej úrovne, ktoré bližšie špecifikujú virtuálnu adresu z hľadiska územnej pôsobnosti, predmetu činnosti, či iného zamerania. Každý držiteľ domény si môže vytvoriť neobmedzené množstvo domén tretej úrovne. Druhú časť predstavuje doména druhej úrovne, ktorú tvorí zaregistrované doménové meno v príslušnom registri a tretiu časť tvorí doména najvyššej, niekedy nazývaná aj prvej, úrovne. Domény druhej úrovne sú podriadené doménam najvyššej úrovne (skr. TLD, z angl. *top-level domain*), nachádzajú sa pred nimi a sú od nich oddelené bodkou. Príkladom uvedieme doménu "sk.wikipedia.org", pričom "sk" predstavuje subdoménu tretej úrovne, ktorá internetovému užívateľovi uľahčuje lokalitu domény, "wikipedia" je registrované doménové meno ako doména druhej úrovne pod doménou najvyššej úrovne .org. Podľa pravidiel registrácie, doména musí obsahovať znaky „a“ až „z“ bez interpunkcie, diakritiky a číslice „0“ až „9“ a znak „-“, a to v znakovej sade Unicode, pričom znak „-“ nesmie byť na začiatku ani na konci reťazca znakov domény, ani nesmie byť dvakrát za sebou. Veľké a malé písmená sa v doméne nerozlišujú a zmena reťazca znakov domény nie je po jej zaregistrovaní už možná.⁴ Domény najvyššej úrovne predstavujú určité „koncovky“ za doménovými menami a podľa sféry pôsobenia rozlišujeme dva typy domén: V prvom rade ide o národné domény (skr. ccTLD, z angl. *country code top-level domain*), ktoré pozostávajú z dvoch písmen predstavujúcich príslušný kód danej krajiny, napríklad pre územie Slovenskej republiky sa používa .sk, v Českej republike .cz, v Nemecku .de pod. V druhom rade ide o všeobecné domény, nazývané hovorovo aj druhové, generické alebo nadnárodné domény (skr. gTLD, z angl. *generic top-level domain*), napríklad .com, .net, či .org, ktoré boli zriadené ako prvé domény najvyššej úrovne v roku 1985, pričom doteraz patria k najpoužívanejším doménam na celom svete.

Pokiaľ ide o vymedzenie doménového mena v odbornej literatúre, v slovenskej a českej právnej teórii možno nájsť viacero definícií doménového mena. Podľa Dismana: „doménovým

³ Názov domény informuje systém DNS (Domain Name System) – takzvaný „telefónny zoznam internetu“ – o tom, na akú IP adresu má presmerovať používateľov, ktorí zadajú doménu do svojho prehliadača. Takto uvidia webovú stránku, ktorú chcú navštíviť.

⁴ Pravidlá poskytovania domén v doméne najvyššej úrovne .sk s účinnosťou odo dňa 1.1.2024 (ďalej iba „Pravidlá poskytovania domén v .sk“). Dostupné online: https://sk-nic.sk/wp-content/uploads/dokumenty/Pravidla_2024_01_01.pdf.

jménom rozumíme sled znakov pričlenený konkrétnej IP adrese, pričom tento sled znakov spĺňa kritéria stanovená správcem príslušnej domény.“⁵ Smejkal definuje doménové meno nasledovne: „doménové meno je hierarchicky zostavená postupnosť znakov, ktoré sa pomocou serverov so systémom doménových mien obsahujúcim číslícové a slovné databázy prevádza na číselné IP adresy za účelom jednoduchšieho, mnemotechnického adresovania zariadení pripojených k sieti Internet.“⁶ Zo slovenskej odbornej literatúry rezonujú diela Vojčíka, ktorý definuje doménové meno nasledovne: „Doménové meno predstavuje taký textový reťazec, prostredníctvom ktorého je možné na internete identifikovať subjekty, resp. ich tovary a služby označené týmto doménovým menom, aj keď nie všetky domény sú spojené s podnikaním, resp. s umiestňovaním tovarov a služieb na trh.“⁷

Z podstaty doménového mena vyplýva značná podobnosť tohto inštitútu s inými priemyselnými právami na označenia, ako sú napríklad ochranné známky⁸ alebo obchodné mená⁹. Doménové mená, rovnako ako ostatné priemyselné práva na označenia, plnia najmä identifikačnú funkciu subjektov, tovarov a služieb na internete.¹⁰ Potvrďuje to aj výklad slovenskej judikatúry: „Doménové meno predstavuje textový reťazec, prostredníctvom ktorého je možné na internete identifikovať subjekty alebo ich tovary a služby označené týmto doménovým menom, pričom doménové meno pozostáva z textového reťazca, hierarchicky usporiadaného do úrovni (stupňov), ktoré sú navzájom oddelené bodkami.“¹¹ Ako v tejto súvislosti uvádza Polčák, „Zatímco na počiatku hrála doménová jména roli pouhých kódů jako zástupných označení pro složité IP adresy, s postupným rozvojem činností provozovaných v prostoru sítě internet začala být tato označení chápána v mnoha dalších rozměrech - jako obchodní jména, značky služeb, reklamní slogany nebodokonce jako prostředky ke stručné

⁵ DISMAN, M. Právní úprava domény „eu“. Praha: Linde, 2011, s. 17.

⁶ SMEJKAL, V. Právo informačných a telekomunikačných systémů. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 411.

⁷ VOJČÍK, P. a kol. Právo duševného vlastníctva. Praha: Čeněk, 2012, s. 335.

⁸ Porovnaj: Podľa § 2 Zákona č. 506/2009 Z. z. o ochranných známkach v znení neskorších predpisov: „Ochrannú známku môže tvoriť akékoľvek označenie, najmä slová vrátane osobných mien, kresby, písmená, číslice, farby, tvar tovaru alebo tvar obalu tovaru alebo zvuky, ak je toto označenie spôsobilé

a) rozlíšiť tovary alebo služby jednej osoby od tovarov alebo služieb inej osoby a

b) byť vyjadrené v registri ochranných znáмок Úradu priemyselného vlastníctva Slovenskej republiky (ďalej len „register“) spôsobom, ktorý príslušným orgánom a verejnosti umožňuje jasne a presne určiť predmet ochrany poskytnutej majiteľovi ochrannej známky.“

⁹ Porovnaj: Podľa § 8 Zákona č. 513/1991 Zb. (Obchodný zákonník) v znení neskorších predpisov (ďalej iba „ObchZ“): „Obchodným menom sa rozumie názov, pod ktorým podnikateľ vykonáva právne úkony pri svojej podnikateľskej činnosti.“

¹⁰ K problematike pozri napr.: VOJČÍK, P., MIŠČÍKOVÁ, R. Základy práva duševného vlastníctva. 1. ed. Košice: TypoPress, 2004, s. 260.

¹¹ Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 24.06.2020, sp zn. 1Ndob/6/2020.

prezentaci názorů.“¹² Z uvedeného dôvodu sa preto doménové mená dostávajú často do konfliktov s ostatnými priemyselnými právami na označenie. Ako konštatuje Svetová organizácia duševného vlastníctva (WIPO): „Doménové mená sú pre ľudí zrozumiteľnou formou internetových adries. Hoci boli navrhnuté tak, aby používateľom umožňovali jednoduché vyhľadávanie počítačov, doménové mená nadobudli ďalší význam ako obchodné identifikátory, a preto sa dostali do konfliktu so systémom obchodných identifikátorov, ktoré existovali pred príchodom internetu a ktoré sú chránené právami duševného vlastníctva.“¹³

Slovné spojenie „doménové meno“ ako *terminus technicus* je pre označenie virtuálnych adries zaužívané v celom svete (v angl. „domain name“, v nem. „Domainname“, vo franc. „nom de domaine“). Rovnako aj väčšina autorov v slovenskej (ako aj českej) odbornej literatúre používa slovné spojenie „doménové meno“ na označenie (slovné vyjadrenie) číselnej IP adresy.¹⁴ Zastávame však názor, že pojem „doménové meno“ ako *terminus technicus* nepredstavuje najvhodnejší pojem vzťahujúci sa k tomuto inštitútu. „Meno“ ako také sa podľa nás viaže k osobám. Pokiaľ ide o fyzické osoby, podľa § 1 ods. 1 Zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 300/1993 Z. z. o mene a priezvisku v znení neskorších predpisov „Každý musí mať meno.“; a pokiaľ ide o podnikateľské subjekty (fyzické alebo právnické osoby), podľa § 8 ObchZ: „Obchodným menom sa rozumie názov, pod ktorým podnikateľ vykonáva právne úkony pri svojej podnikateľskej činnosti.“¹⁵ V súvislosti s označeniami domén považujeme za pojmovo správnejšie používať slovné spojenie „názov domény“. Takéto označenie je použité aj slovenským zákonodarcom vo vybraných ustanoveniach niektorých zákonov. Ako príklad možno uviesť § 22 ods. 1 a ods. 2 Zákona č. 69/2018 Z. z. o kybernetickej bezpečnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v zmysle neskorších predpisov, v ktorom zákonodarcu používa takéto slovné spojenie: „(1) Správca TLD a osoba, ktorá poskytuje službu registrácie názvu domény sú povinní pri registrácii domény evidovať a viesť osobitnú evidenciu registračných údajov *názvu domény*. (2) Evidencia registračných údajov *názvu domény* obsahuje tieto údaje: a) *názov domény*,...“

¹² POLČÁK, R. Doménová autorita - pojem, význam, kritika. IT Právo - server o internetovom a počítačovom právu. 2002, roč. 2002. ISSN 1801-4089.

¹³ Final Report of the WIPO Internet Domain Name Process z 30. apríla 1999 (Záverečná správa WIPO). Viac v ďalšom výklade.

¹⁴ Pozri k tomu napr. VOJČÍK, P. a kol. Právo duševného vlastníctva. Plzeň: Čeněk, 2012, s. 335; GREGUŠOVÁ, D., DULAK, A., CHLIPALA, M., SUSKO, B. Právo informačných a komunikačných technológií. 1. vyd. Bratislava: STU, 2005, s. 209 a predchádzajúce definície obchodného mena českých autorov.

¹⁵ Pokiaľ ide o fyzické osoby, pozri napr. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 300/1993 Z. z. o mene a priezvisku v znení neskorších predpisov, podľa ktorého § 1 ods. 1 „Každý musí mať meno.“; pokiaľ ide o podnikateľské subjekty (fyzické alebo právnické osoby), podľa § 8 ObchZ: „Obchodným menom sa rozumie názov, pod ktorým podnikateľ vykonáva právne úkony pri svojej podnikateľskej činnosti.“

Názor, že slovné spojenie „doménové meno“ nie je z gramatického (a aj právneho) hľadiska najvhodnejší podporujú aj ďalší autori. Napríklad Telec preferuje v tejto súvislosti používať slovné spojenie „označenie domény“, pričom uvádza: „*Přesnější je hovořit o názvu či označení domény, nežli o „jménu“ domény, protože jméno má osoba, nikoli věc.*“¹⁶

2. Právna povaha doménového mena

Celosvetová právna úprava doménových mien v súčasnosti absentuje, a rovnako tak absentuje aj všeobecne unifikovaná legálna definícia domény, resp. doménového mena (názvu domény). Definovanie právnej povahy doménových mien je vo všeobecnosti náročná úloha. Názory odbornej verejnosti sa líšia a niekedy sa vracajú k už v minulosti prekonaným názorom. Niektorí považujú doménové mená za iné majetkové hodnoty, niektorí vnímajú doménové mená ako subjektívne práva ich držiteľov.¹⁷

Pokiaľ ide o zaradenie názvu domény (doménového mena) do systému práv, zastávame názor, že v zmysle § 118 ods. 1 OZ je názov domény spôsobilý predmet občianskoprávných (súkromnoprávných)¹⁸ vzťahov. Podľa tohto ustanovenia: „*Predmetom občianskoprávných vzťahov sú veci, živé zvieratá, a pokiaľ to ich povaha pripúšťa, práva alebo iné majetkové hodnoty.*“

Majetkovými hodnotami sa rozumejú také predmety občianskoprávných vzťahov, ktoré nie sú ani vecami, pretože nemajú majetkovú podstatu, a ani právami, pretože tento pojem presahujú. Majetkové hodnoty sú všetky peniazmi oceniteľné hodnoty. Iné majetkové hodnoty môžu byť vo všeobecnosti predmetom občianskoprávných vzťahov len vtedy, ak to pripúšťa ich povaha, a zároveň len v rozsahu, ktorý vyplýva z ich povahy. Zastávame preto názor, že názov domény možno v zmysle § 118 ods. 1 OZ priradiť k iným majetkovým hodnotám.¹⁹

Ekonomickú hodnotu domén potvrdil vo svojej rozhodovacej praxi aj Európsky súd pre ľudské práva, ktorý zdôraznil, že doménu je potrebné považovať za druh majetkového práva, ktoré musí byť chránené článkom 1 Dodatkového Protokolu k Dohovoru o ochrane ľudských

¹⁶ Pozri tiež: „Označení domén jsou v podstate jen zjednodušenými překlady složitých číselných internetových adres (jedinečných věcných identifikátorů) počítačů (serverů) v síti elektronických komunikací, které jsou navenek vyjádřeny „uživatelsky přívětivými“ znaky (zejména písmeny a z nich utvořenými slovy). TELEC, I. Nový občanský zákoník ve společnosti sítí. 3., upr. vyd. In (Eds.) Bratislavské právnické fórum, 2015, s. 293-297.

¹⁷ VARGA, J. Právne aspekty doménových mien. ACTA IURIDICA SLADKOVICIENSIA XV. 2019. s. 28-44.

¹⁸ Uvádžame v zátvorke všeobecnejší rozsah právnych vzťahov, keďže doménové meno môže byť (a v praxi často býva) predmetom obchodnoprávneho vzťahu.

¹⁹ Iné majetkové hodnoty sa do množiny predmetov občianskoprávných vzťahov včlenili tzv. „veľkou novelou Občianskeho zákonníka“ z roku 1991.

práv a základných slobôd. Podľa tohto ustanovenia: „Každá fyzická alebo právnická osoba má právo pokojne užívať svoj majetok. Nikoho nemožno zbaviť jeho majetku s výnimkou verejného záujmu a za podmienok, ktoré stanovuje zákon a všeobecné zásady medzinárodného práva. Predchádzajúce ustanovenie však nebráni právu štátu prijímať zákony, ktoré považuje za nevyhnutné, aby upravil užívanie majetku v súlade so všeobecným záujmom alebo zabezpečil platenie daní alebo iných poplatkov alebo pokút.“ Obdobný záver prijal aj Ústavný súd ČR, keď uviedol, že pojem majetok sa neobmedzuje na vlastníctvo hmotných statkov, pričom pod tento pojem patrí aj právo k doménovému menu.²⁰

3. Názov domény ako nehmotný statok a ako právo duševného vlastníctva

K iným majetkovým hodnotám sa tradične zaraďujú aj nehmotné statky, ak to ich povaha pripúšťa. Právna teória a prax definuje nehmotný statok ako statok tvorený konkrétnym duševným obsahom, ktorého objektívny výraz je spôsobilým predmetom spoločenských vzťahov, a to bez toho, aby ho bolo nutné zhmotniť do materiálnej podoby. Nie všetky nehmotné statky sú spôsobilými na dispozíciu (napríklad dobré meno a dobrá povest' právnickej osoby). Názov domény sa zaraďuje medzi tie nehmotné statky, s ktorým možno disponovať, čím možno obchodné tajomstvo považovať aj za *nepriamy predmet práva duševného vlastníctva*.

Možno konštatovať, že názov domény vo všeobecnosti napĺňa základné charakteristické znaky nehmotného statku²¹:

a) Duševná povaha názvu domény.

Pre všetky nehmotné statky je príznačná ich nemateriálna povaha. Názov domény je ideálnym objektom, má duševnú povahu a je vnímateľné ľudskými zmyslami. Názov domény možno využívať či používať nezávisle od existencie jeho hmotného substrátu, resp. od jeho zhmotnenia. Vzhľadom na jeho duševnú povahu sa názov domény fyzicky nespotrebuje ani neopotrebuje ako hmotné statky.

²⁰ LAZUR, J., NAGY, Z. Doménové spory a hľadanie optimálneho rámca ich riešenia - rozhodcovské konanie, všeobecné súdy alebo alternatívne (ADR) formy? Bulletin slovenskej advokácie, č. 3/2019, ISSN 1335-1079.

²¹ K všeobecnému výkladu základných charakteristických znakov nehmotných statkov pozri: VOJČÍK, P. a kol. *Právo duševného vlastníctva*. Praha: Čeněk, 2012. s. 24.

b) Poznatel'nosť či vnímateľnosť názvu domény ľudskými zmyslami.

Proces registrácie domény zahŕňa výber registrátora domén akreditovaného organizáciou ICANN (napríklad SK-NIC), kontrolu dostupnosti názvu domény, výber doménovej koncovky (napríklad .sk, .eu, .com), poskytnutie kontaktných a platobných informácií registrátorovi a následné dokončenie registrácie na konkrétne obdobie. Registrátor potom spolupracuje s registrátorom domén, aby pridal vašu doménu do globálneho systému DNS, čím ju aktivuje a sprístupní na používanie. Domény sú zverejnené vo verejných databázach WHOIS, ktoré obsahujú informácie o registrátoroch doménových mien vrátane registrátora, dátumu registrácie a dátumu expirácie.²² Všetky informácie o doméne, vrátane samotného názvu domény, sú verejné, to znamená, sú poznateľné a vnímateľné ľudskými zmyslami.

c) Doména ako spôsobilý predmet právnych vzťahov.

Niektoré nehmotné statky, vrátane názvu domény, sú spôsobilé byť predmetom právnych vzťahov (§ 118 ods. 1 OZ), a to aj napriek tomu, že nie sú materializované (zhmotnené). Dispozičné práva držiteľa domény sú zakotvené v Pravidlách, podľa ktorých bodu 3.1 „*Používateľ sa úspešnou registráciou Domény stáva jej Držiteľom, čím mu vzniká obmedzené, **prenositel'né**, obnoviteľné a výhradné právo na využívanie Domény počas registračného obdobia, ak nie je v Pravidlách uvedené inak. Žiadne ďalšie práva okrem týchto Držiteľovi vo vzťahu k Doméne nevznikajú. Úspešnou registráciou Domény je uzatvorená Zmluva o Doméne medzi SK-NICom a Držiteľom, a to na dobu určitú do konca ochranného obdobia Domény.*“

Doména je tak spôsobilým predmetom právnych vzťahov, a môže byť jednak samostatným predmetom právnych vzťahov (ide napríklad o samostatný prevod domény) a jednak dispozícia názvu domény môže byť súčasťou iného (hlavného) predmetu právnych vzťahov (napríklad pri predaji podniku alebo jeho časti je doména súčasťou podniku, ktorý je hlavným predmetom prevodu).

d) Názov domény možno súčasne využívať bez časovej a priestorovej obmedzenosti, a to bez ujmy na jeho podstate.

K vlastnostiam nehmotných statkov patrí ich „potenciálna ubikvita“, teda schopnosť nehmotného statku (domény) byť vnímaný a používaný nezávisle na hmotnom substráte,

²² Pozri k tomu Pravidlá, podľa bodu 1.5 “Registrácia Domény je proces zaevidovania Domény v Registri.”

prostredníctvom ktorého bol tento predmet pôvodne vyjadrený (počítač). V tejto súvislosti možno konštatovať, že bez závislosti na čase a mieste môže jednu a tú istú doménu užívať (prehliadať) viacero internetových používateľov po celom svete, pričom takýmto používaním sa táto doména, resp. názov domény nespotrebuje ani neopotrebuje ako hmotné statky. Využívanie domény viacerými osobami nezávisle od seba tiež nespôsobuje ujmu na jeho funkcii (kvalita domény sa jej využitím neznižuje).

e) **Názov domény je pojmovo vymedzený.**

Názov domény nie je bezprostredne určujúcim spôsobom vymedzený v medzinárodnom práve, ako aj vo vnútroštátnom práve. Pokiaľ ide o slovenský právny poriadok, určitá definícia domény je obsiahnutá v Zákone č. 22/2004 Z. z. o elektronickom obchode v znení neskorších predpisov (ďalej len „ZEO“), podľa ktorého § 2 písm. d) č. 1 nasledovne: „doménou sa rozumie symbolická adresa v elektronickej komunikačnej sieti.“; pričom rovnakú definíciu používa (príp. na túto definíciu odkazuje) slovenský zákonodarca aj v iných právnych predpisoch.²³ Uvedená definícia domény má prevažne technický charakter. Súdny výklad je preto v tomto smere smerodajnejší, a podľa Najvyššieho súdu SR: „Doménové meno predstavuje textový reťazec, prostredníctvom ktorého je možné na internete identifikovať subjekty alebo ich tovary a služby označené týmto doménovým menom, pričom doménové meno pozostáva z textového reťazca, hierarchicky usporiadaného do úrovní (stupňov), ktoré sú navzájom oddelené bodkami.“²⁴

f) **Určité vylúčenie alebo obmedzenie dispozície názvu domény.**

Pre nehmotné statky je príznačné určité vylúčenie alebo aspoň obmedzenie ich prevodu, prípadne sa prevod viaže na osobitné podmienky, pričom základným inštitútom disponovania právom na nehmotný statok je zriadenie nového práva v rámci vlastného práva (konštitutívny prevod práva). Obmedzenie dispozície názvu domény možno chápať ako obmedzenie prevodu alebo úpravy registrácie doménového mena, často súvisiace s právnymi problémami, spormi o ochranné známky alebo špecifickými technickými stavmi v rámci systému doménových mien. Tieto obmedzenia zabráňujú neoprávneným zmenám držby (majetkových práv) alebo konfigurácie domény, zabezpečujú jej legitímne používanie a zabráňujú neoprávneným registráciám (cybersquatting) alebo iným protiprávnym aktivitám zo strany tretích osôb.

²³ Pozri napr. vymedzenie pojmov v ustanovení § 2 písm. d) bod 1 Zákona č. 22/2004 Z. z. o elektronickom obchode a o zmene a doplnení zákona č. 128/2002 Z. z. o štátnej kontrole vnútorného trhu vo veciach ochrany spotrebiteľa a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 284/2002 Z. z.

²⁴ Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 24.06.2020, sp zn. 1Ndob/6/2020.

Doménové mená môžu byť zrušené alebo prevedené na inú osobu, ak držiteľ neplní svoje povinnosti, ako je platenie poplatkov alebo dodržiavanie pravidiel (napríklad v prípade kolízie názvu domény s iným chráneným označením). Chráneným označením sa v tejto súvislosti rozumie právom chránené označenie, najmä zapísaná ochranná známka, označenie pôvodu výrobku, zemepisné označenie výrobku, názov chránenej odrody rastlín, nezapísané označenie, obchodné meno, názov právnickej osoby, vrátane názvu orgánov verejnej správy vrátane verejnoprávných inštitúcií, štátov či medzinárodných organizácií, označenie podniku či prevádzkarne, meno alebo chránený pseudonym alebo všeobecne známa prezývka fyzickej osoby alebo názov chráneného literárneho či umeleckého diela alebo označenie literárnych postáv.²⁵

Z množiny nehmotných statkov môžu byť predmetmi duševného vlastníctva iba tie nehmotné statky, s ktorými možno disponovať (sú samostatným predmetom právnych vzťahov). Predmet duševného vlastníctva tvoria také nehmotné statky, ktorých vytváranie a (alebo) podmienky používania sú upravené v osobitných právnych predpisoch (napríklad právna úprava vynálezov v patentovom zákone), vo všeobecných právnych predpisoch (napríklad právna úprava obchodného tajomstva v Obchodnom zákonníku²⁶) prípadne aj tie, ktoré osobitnú právnu úpravu nemajú (napríklad know-how alebo aj *názov domény*). Spoločným charakteristickým znakom všetkých predmetov duševného vlastníctva je, že okamihom, kedy sú vytvorené a vnímateľné ľudskými zmyslami, môžu sa stať predmetom právnych (najmä súkromnoprávných) vzťahov. Ako sme uviedli v predchádzajúcom výklade, doména ako nehmotný statok je samostatným spôsobilým predmetom právnych vzťahov.

Zastávame názor, hoci je názov domény jedinečný a môže predstavovať v praxi cenný obchodný majetok, samotný názov domény *per se* nie je právom duševného vlastníctva. Napriek tomu, názvy domén možno považovať za nepriamy predmet práva duševného vlastníctva v prípadoch, ak získavajú hodnotu ich používaním (napríklad v prípade, ak sa viažu na budovanie ochrannej známky alebo iného neregistrovaného označenia, prípadne obchodného mena – alebo inými slovami, predstavujú majetkovú hodnotu pre ich držiteľa).

Doména ako iná majetková hodnota sa v odbornej literatúre uvádza do výpočtu *obdobných* práv duševného vlastníctva, konkrétne ich možno zaradiť k právam obdobným priemyselným právam na označenie. Pri skúmaní doménového mena ako duševného vlastníctva

²⁵ Bod 2.6 Pravidiel alternatívneho riešenia sporov (ADR), ktoré sa začali uplatňovať od 1. septembra 2017 dostupné online: https://sk-nic.sk/wp-content/uploads/dokumenty/Pravidla_2020_09_01_priloha1_Alternativne_riesenie_sporov.pdf.

²⁶ Zákon č. 513/1991 Zb. (Obchodný zákonník) v znení neskorších predpisov.

z hľadiska naplnenia znakov, ktoré kvalifikujú iné nehmotné statky ako predmety duševného vlastníctva, sa Vojčík nazdáva, že doménu ako inú majetkovú hodnotu možno považovať za predmet duševného vlastníctva.²⁷

4. Právna úprava domény (názvu domény)

Medzinárodný právny rámec pre doménové mená vyvinula vo veľkej miere Svetová organizácia duševného vlastníctva (WIPO) v spolupráci s doménovou autoritou na globálnej úrovni, organizáciou Internet Corporation for Assigned Names and Numbers (ICANN), vytvorenou primárne na pridelovanie a spravovanie doménového priestoru na internete. V júni 1998 Svetová organizácia duševného vlastníctva (WIPO) zahájila medzinárodný proces na vypracovanie odporúčaní týkajúcich sa otázok duševného vlastníctva spojených s internetovými doménovými menami vrátane riešenia sporov týkajúcich sa doménových mien.²⁸ Podľa WIPO: „*Doménové mená sú pre človeka zrozumiteľné formy internetových adries a bežne sa používajú na vyhľadávanie webových stránok (...) Doménové meno tvorí aj základ iných metód alebo aplikácií na internete, ako je prenos súborov (ftp) alebo e-mailové adresy.*“²⁹

Pokiaľ ide o slovenský právny poriadok, určitá definícia domény je obsiahnutá v Zákone č. 22/2004 Z. z. o elektronickom obchode v znení neskorších predpisov (ďalej len „ZEO“), podľa ktorého § 2 písm. d) č. 1 nasledovne: „*doménou sa rozumie symbolická adresa v elektronickej komunikačnej sieti.*“; pričom rovnakú definíciu používa (príp. na túto definíciu odkazuje) slovenský zákonodarca aj v iných právnych predpisoch.³⁰

Domény na národnej úrovni spravujú sieťové informačné centrá zriadené v každej krajine, s vlastnými pravidlami registrácie. Jednotlivé názvy sieťových informačných centier sú obvyčajne zložené z názvu NIC (z angl. „Network Information Center“, v preklade „Sieťové Informačné Centrum“) a z koncovky národnej domény prvej úrovne (napr. pre Slovenskú republiku je to SK-NIC, v Českej republike CZ-NIC, v Nemecku DENIC a pod.). V systéme

²⁷ Pozri k tomu: VOJČÍK, P. a kol. *Právo duševného vlastníctva*. Praha: Čeněk, 2012. s. 24 a tiež s. 339-340.

²⁸ V júni 1998 Svetová organizácia duševného vlastníctva (WIPO) zahájila medzinárodný proces na vypracovanie odporúčaní týkajúcich sa otázok duševného vlastníctva spojených s internetovými doménovými menami vrátane riešenia sporov týkajúcich sa doménových mien. Proces WIPO týkajúci sa internetových doménových mien bol ukončený 30. apríla 1999 zverejnením záverečnej správy (z angl. originálnu “Final Report of the First WIPO Internet Domain Name Process”), dostupná online: (<https://www.wipo.int/amc/en/processes/process1/report/index.html>)

²⁹ WIPO: Frequently Asked Questions: Internet Domain Names, online: (<https://www.wipo.int/amc/en/center/faq/domains.html#1>)

³⁰ Pozri napr. vymedzenie pojmov v ustanovení § 2 písm. d) bod 1 Zákona č. 22/2004 Z. z. o elektronickom obchode a o zmene a doplnení zákona č. 128/2002 Z. z. o štátnej kontrole vnútorného trhu vo veciach ochrany spotrebiteľa a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 284/2002 Z. z.

registrácie mien domén nie je spravidla možné registrovať meno domény priamo v sieťových informačných centrách, ale je nutné vybrať si tzv. registrátora.³¹ Pravidlá registrácie a používania názvov domén v jednotlivých krajinách nemajú povahu všeobecne záväzných právnych noriem (ide teda o softlaw úpravu doménových vzťahov). Zásady používania menného priestoru domén druhej úrovne v doméne najvyššej úrovne .sk. sú regulované v Pravidlách poskytovania domén v doméne najvyššej úrovne .sk (ďalej len „Pravidlá“). Na účely Pravidiel je v bode 1.2 definovaná doména druhej úrovne .sk (doménové meno, resp. názov domény) ako „*doména hierarchicky priamo podradená doméne najvyššej úrovne .sk.*“ Uvedené definície podľa Pravidiel a aj podľa § 2 písm. d) č. 1 ZEO majú čisto technický charakter.

Pokiaľ ide o právo EÚ, reguluje sa fungovanie a správa domény najvyššej úrovne .eu. Základný právny a politický rámec pre domény najvyššej úrovne .eu poskytuje Nariadenie (EÚ) 2019/517 o implementácii a fungovaní domény najvyššej úrovne .eu, ktoré sa uplatňuje od 13. októbra 2022 (ďalej len „Nariadenie (EÚ) 2019/517“) a súvisiace vykonávacie akty. Tieto právne predpisy sa vzťahujú na rôzne aspekty vrátane pravidiel registrácie, propagácie hodnôt EÚ online a rámca pre riešenie sporov a boli aktualizované s cieľom prispôsobiť sa vyvíjajúceho sa digitálneho sveta. Zákonodarca v tomto nariadení používa v odôvodnení a aj v paragrafovom znení označenie „*meno domény pod TLD .eu.*“, pričom samotná definícia tohto pojmu v Nariadení (EÚ) 2019/517 absentuje.³²

Hoci v súčasnosti absentuje komplexná medzinárodná zmluva o doménových menách, kombinácia medzinárodných noriem, vnútroštátnych zákonov, pravidiel poskytovania menného priestoru a pravidiel riešenia sporov prijatých naprieč jednotlivými krajinami³³ poskytujú určitý rámec na riešenie sporov týkajúcich sa ochranných známk, obchodných mien a ďalších iných práv na označenia s cieľom zabrániť neoprávneným registráciám doménových mien.³⁴

³¹ Registrátor je právnická osoba, ktorá registruje, predlžuje a následne spravuje domény pod jej registrátorským účtom. Jednotliví registrátori sa líšia v službách, ktoré svojim zákazníkom ponúkajú, a aj v cene za registráciu domén.

³² Pozri napr. odôvodnenie 5 a 11; čl. 4 Nariadenie (EÚ) 2019/517.

³³ Napríklad v prípade Slovenskej republiky ide o Pravidlá poskytovania domén v .sk a Nové Pravidlá pre alternatívne riešenie sporov (ADR), platné od 1.9.2020 (pozri k tomu napr. bod 3.6.2 Pravidiel poskytovania domén v .sk: „Doména alebo jej využívanie nemá porušovať práva tretích osôb k ochranným známkam, obchodným značkám, menám, obchodným menám spoločností a podobne, pričom podaním žiadosti o registráciu Domény zároveň potvrdzuje, že s vedomím možného porušenia uvedených práv a právnych predpisov vyvinul všetko úsilie, aby zaistil, že Doména nebude tieto práva a právne predpisy porušovať, a že v prípade ich porušenia sám zodpovedá za ujmu spôsobenú tretím osobám.“)

³⁴ Doménové pirátstvo (z angl. „cybersquatting“), je praktika, ktorá spočíva v neoprávnenej registrácii, obchodovaní alebo používaní doménového mena s úmyslom profitovať z dobrého mena chráneného označenia inej osoby.

Záver

Slovné spojenie „doménové meno“ je v bežnej hovorovej reči ako aj v právnej terminológii pomerne bežné, avšak málokto si uvedomuje pomerne náročné legálne uchopenie doménového mena ako právneho inštitútu. Definovanie právnej povahy doménových mien je vo všeobecnosti náročná úloha. Doménové mená sú vo svojej podstate určitým slovným ekvivalentom nahrádzajúcim zložité číselné IP adresy, a fungujú tak ako „adresa“ používaná na označenie konkrétneho miesta na internete. Samotné slovné spojenie „doménové meno“ je pre označenie virtuálnych adries zaužívané v celom svete (v angl. „domain name“, v nem. „Domainname“, vo franc. „nom de domaine“), pričom Slovenská republika, ako aj Česká republika, nie sú výnimkou. Zastávame však názor, že pojem „doménové meno“ ako *terminus technicus* nepredstavuje najvhodnejší pojem vzťahujúci sa k tomuto inštitútu. Vychádzajúc z gramatického a aj legálneho výkladu sa „meno“ ako také podľa nás viaže k osobám a nie k nehmotným statkom. V súvislosti s označeniami domén považujeme za pojmovo správnejšie používať slovné spojenie „názov domény“. Takéto označenie je použité aj slovenským zákonodarcom vo vybraných ustanoveniach niektorých zákonov.

Pokiaľ ide o zaradenie domény (doménového mena) do systému práva, potvrdzujeme našu hypotézu, že názov domény možno v zmysle § 118 ods. 1 OZ priradiť k *iným majetkovým hodnotám* podobne, ako je tomu u iných priemyselných práv na označenia (napríklad ochranné známky, obchodné mená). Je nesporné, že názvy domén majú svoju ekonomickú hodnotu, pretože každá vhodne zvolená doména predstavuje určitú konkurenčnú výhodu s potenciálnou trhovou hodnotou a stáva sa významnou súčasťou nehmotnej zložky podniku. Ekonomickú hodnotu domén potvrdil vo svojej rozhodovacej praxi aj Európsky súd pre ľudské práva, ktorý zdôraznil, že doménu je potrebné považovať za druh majetkového práva, ktoré musí byť chránené článkom 1 Dodatkového Protokolu k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

K iným majetkovým hodnotám sa tradične zaraďujú aj nehmotné statky, ak to ich povaha pripúšťa. Pomocou metódy syntézy konštatujeme, že názov domény vo všeobecnosti napĺňa základné charakteristické znaky nehmotného statku, a to:

(1) Duševná povaha – názov domény možno využívať či používať nezávisle od existencie jeho hmotného substrátu, resp. od jeho zhmotnenia. Vzhľadom na jeho duševnú povahu sa názov domény fyzicky nespotrebuje ani neopotrebuje ako hmotné statky.

(2) Poznatel'nosť či vnímateľnosť názvu domény ľudskými zmyslami – všetky informácie o doméne, vrátane samotného názvu domény, sú verejné, to znamená, sú poznateľné a vnímateľné ľudskými zmyslami.

(3) Názov domény ako spôsobilý predmet právnych vzťahov – doména je spôsobilým predmetom právnych vzťahov (opierame sa pritom o výklad Pravidiel, ktoré tvoria soft law regulácie používania domén). Doména môže byť jednak samostatným predmetom právnych vzťahov (ide napríklad o samostatný prevod domény) a jednak dispozícia názvu domény môže byť súčasťou iného (hlavného) predmetu právnych vzťahov (napríklad pri predaji podniku alebo jeho časti je doména súčasťou podniku, ktorý je hlavným predmetom prevodu).

(4) Bez závislosti na čase a mieste môže jednu a tú istú doménu súčasne užívať (prehliadať) viacero internetových používateľov po celom svete, pričom takéto používanie nespôsobí ujmu na jeho podstate (tzv. „potenciálna ubikvita“). Využívanie domény viacerými osobami nezávisle od seba tiež nespôsobuje ujmu na jeho funkcii (kvalita domény sa jej využitím neznižuje).

(5) Názov domény je pojmovo vymedzený, avšak v tejto súvislosti konštatujeme, že všeobecná unifikovaná definícia domény a doménového mena v medzinárodnom práve, ako aj vo vnútroštátnom práve absentuje. Pokiaľ ide o slovenský právny poriadok, určitá definícia domény je obsiahnutá v Zákone č. 22/2004 Z. z. o elektronickom obchode v znení neskorších predpisov (ďalej len „ZEO“), podľa ktorého § 2 písm. d) č. 1 nasledovne: „*doménou sa rozumie symbolická adresa v elektronickej komunikačnej sieti.*“

(6) Určité vylúčenie alebo obmedzenie dispozície názvu domény možno chápať ako obmedzenie prevodu alebo úpravy registrácie doménového mena, ktoré často súvisí s právnymi problémami (napríklad spormi o porušovaní práva k ochranným známkam).

Názov domény sa zaraďuje medzi tie nehmotné statky, s ktorým možno disponovať, čím možno obchodné tajomstvo považovať aj za *nepriamy predmet práva duševného vlastníctva*.

V tejto súvislosti zastávame názor, hoci je názov domény jedinečný a môže predstavovať v praxi cenný obchodný majetok, samotný názov domény *per se* nie je právom duševného vlastníctva. Napriek tomu, názvy domén možno považovať za nepriamy predmet práva duševného vlastníctva v prípadoch, ak získavajú hodnotu ich používaním (napríklad v prípade, ak sa viažu na budovanie ochrannej známky alebo iného neregistrovaného označenia,

prípadne obchodného mena – alebo inými slovami, predstavujú majetkovú hodnotu pre ich držiteľa).

Dynamická povaha internetu a novo-vznikajúce problémy v doménovom priestore znamenajú, že na vytvorenie stabilnejšieho a predvídateľnejšieho systému „doménového práva“ je potrebný holistickejší a jednotnejší prístup. Nemyslíme si však, že zjednotenie „doménového práva“ je nevyhnutné v zmysle jednotného globálneho doménového práva. Taktiež si nemyslíme, že v blízkej budúcnosti bude prijatá celosvetová právna úprava systému doménových mien. Jednotná politika riešenia sporov o doménové názvy už poskytuje určitý stupeň zjednotenia, najmä pokiaľ ide o spory o ochranné známky (prípadne iné chránené označenia). Pokiaľ ide o unifikované zadefinovanie domény, resp. názvu domény (doménového mena), zastávame názor, že vzhľadom na dynamický a nepredvídateľný vývoj prostredia internetu sa každá takáto snaha o vytvorenie legálnej definície domény a doménového mena môže časom stať obsolentnou.

Zoznam bibliografických odkazov

1. DISMAN, M.: Právní úprava domény „.eu“. Praha: Linde, 2011, s. 17.
2. Final Report of the WIPO Internet Domain Name Process z 30. apríla 1999 (Záverečná správa WIPO).
3. GREGUŠOVÁ, D., DULAK, A., CHLIPALA, M., SUSKO, B.: Právo informačných a komunikačných technológií. 1. vyd. Bratislava: STU, 2005, s. 209.
4. LAZUR, J., NAGY, Z.: Doménové spory a hľadanie optimálneho rámca ich riešenia - rozhodcovské konanie, všeobecné súdy alebo alternatívne (ADR) formy? In: Bulletin slovenskej advokácie, č. 3/2019, ISSN 1335-1079.
5. POLČÁK, R.: Doménová autorita - pojem, význam, kritika. In: IT Právo - server o internetovom a počítačovom právu. 2002, roč. 2002. ISSN 1801-4089.
6. SMEJKAL, V.: Právo informačných a telekomunikačných systémů. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 411.
7. TELEC, I.: Nový občanský zákoník ve společnosti sítí. 3., upr. vyd. In (Eds.) Bratislavské právnické fórum, 2015, s. 293-297.

8. VARGA, J.: Právne aspekty doménových mien. In: ACTA IURIDICA SLADKOVICIENSIA XV. 2019. s. 28-44.
9. VOJČÍK, P., MIŠČÍKOVÁ, R.: Základy práva duševného vlastníctva. 1. ed. Košice: TypoPress, 2004, s. 260.
10. VOJČÍK, P. a kol.: Právo duševného vlastníctva. Plzeň: Čeněk, 2012, 495 s. ISBN 978-80-7380-37-5.
11. WIPO: Frequently Asked Questions: Internet Domain Names, online: <https://www.wipo.int/amc/en/center/faq/domains.html#1>
12. Nariadenie (EÚ) 2019/517 o implementácii a fungovaní domény najvyššej úrovne .eu.
13. Zákon č. 22/2004 Z. z. o elektronickom obchode v znení neskorších predpisov.
14. Zákon č. 513/1991 Zb. (Obchodný zákonník) v znení neskorších predpisov.
15. Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov.
16. Zákon č. 506/2009 Z. z. o ochranných známkach v znení neskorších predpisov.
17. Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 24.06.2020, sp zn. 1Ndob/6/2020.

Štěpán Kořínek¹

Evropské bojové skupiny aneb cesta k evropské federální armádě?

Klíčová slova: evropské bojové skupiny, Evropská unie, evropská armáda, integrace, obrana, bezpečnost

Abstrakt: Příspěvek je pojímán jako teoretická studie o konceptu evropské armády z hlediska evropských bojových skupin (EU *Battlegroups*). Výzkumný předmět spočívá v hledání teoretických i faktických východisek integračního procesu v oblasti obrany EU, potažmo v prohlubování bezpečnosti v EU. Evropské bojové skupiny jsou do dnešních dob poměrně ustálené nástroje společné zahraniční a bezpečnostní politiky, kdežto koncept evropské armády stále působí jako fata morgána evropských dogmatiků. Příspěvek si klade za cíl rámcově prozkoumat cesty k formování evropské armády, jakožto plné autonomie EU v oblasti obrany. Příspěvek se člení do pěti částí. První část mapuje vývoj obranné situace a bezpečnosti v Evropě. Druhá část se potom orientuje na užší vymezení postulátů obrany a bezpečnosti v podobě obecných rovin evropské bezpečnostní a obranné politiky. Třetí kapitola pak představuje současný legislativní rámec společné zahraniční a bezpečnostní politiky a její nedílné součásti společné bezpečnostní a obranné politiky. Opomenut v tomto kontextu není ani jejich aktuální vývoj. Čtvrtá kapitola se zabývá teoretickou úvahou o fiktivnosti či reálnosti konceptu evropské armády a hledání možných výsledků. Pátá kapitola je analýzou bojových jednotek EU tzv. EU *Battlegroups*. Příspěvek obsahuje mnoho úvah a polemických bodů k hledání řešení *pro futuro*.

Keywords: european battlegroups, European Union, european army, integration, defence, security

Abstract: The contribution is considered as a theoretical study about the concept of European army, terms to the EU Battlegroups. The research subject consists in seeking the theoretical and factual solutions of the integration process in the area of defence of the EU, moreover in deepening the security in the EU. The EU Battlegroups are relatively stable instruments of the common foreign and security policy today, while the concept of European army is still impressing as a fata morgana of the european dogmatists. The aim of this contribution is to explore the roads to formation of the European army generally, qua to the fully autonomy in defense of the EU. The contribution is divided into five parts. The first part charts the development of the defense and security in Europe. The second chapter is oriented on the narrower definition of the concepts of defense and security in general meaning of the european security and defense policy. The third section represents the current legislative framework of the common foreign and security policy and the common security and defense policy as its integral part. In this context, there could not be forgotten their current development. The fourth part deals with a theoretical consideration about the

¹ JUDr. Mgr. Bc. Štěpán Kořínek působí jako asistent soudce Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích a externí doktorand na Právnické fakultě UMB v Banské Bystrici; sKorinek@seznam.cz, gmkorinek@gmail.com.

fictivity or feasibility of the concept of European army and searching the possible resultates. The fifth section is an analysis of the EU Battlegroups. This contribution contains many considerations and polemic points *pro futuro*.

Úvod

„Který panovník si může dovolit vydržovat si na obranu své země tak velké vojsko, které by dokázalo zabránit nepřátelské armádě o síle deseti tisíc mužů, aby zpusťořila zemi, dřívě, než se podaří shromáždit tak velkou armádu, která útok odrazí?“

Benjamin Franklin 1784

Evropská unie (dále jen jako „EU“) se do dneřních dob potýká s neustálým dynamickým vývojem a na to se vážícími výzvami evropského integračního procesu. Zcela jednoznačně a bez sebemenřích pochyb lze vyřknout tezi, že se EU stala globálním aktérem na poli globální bezpečnosti. EU tak jako globální činitel nese odpovědnost za svůj podíl na zajištění a garanci globální, ale zejména i regionální bezpečnosti. Snahy EU však byly z historického hlediska emancipační povahy, neboť se snažila o větší autonomii a výkon vlastní kvalitativně-efektivní činnosti vedle soudobých hráčů jako NATO² či Organizace spojených národů (dále jen „OSN“).

Evropské integrační procesy jsou dnes různorodého charakteru. Evropská unie se snaží vystupovat jako globální hrdý hráč, který je pevně etablován a má silnou demokratickou opěru vertikální (občané) i horizontální (členské státy) matrice. Politická scéna EU však *de facto* představuje politické bojiště vnitřní i vnější povahy, na kterém se střetávají síly unijních dogmatiků a unijních skeptiků. Oba směry se přitom snaží prosadit svoje zájmy a zároveň ty druhé agitovat, že jejich smýřlení je mylné. Tento stav bipolarizace není vůbec ideální, protože vede k roztrřířtenosti evropské politiky, která pak není schopna pevně prosazovat společné zájmy. Bohužel, pravý smysl se projevuje až na konci veřkerého dění, tím máme na mysli v krizových a vypjatých situacích či problémech. *Ab initio* jsme svědky toho, že pokud se nic závažného neděje, je EU poměrně aktivně činná v regulaci společenského života. Dojde-li však k vyostření situace či eskalaci nějakého problému stáhne se jakoby do pozadí a přenechá řešení nastalé krize na jednotlivých členských státech. Tento stav zajisté není žádoucí ani pro EU, ani členské státy jako takové.

² NATO alias „*North Atlantic Treaty Organisation*“ je euroatlantický mezinárodní vojenský pakt, který zajiřřtuje bezpečnost a obranu v oblasti vojenských operací pro Evropu. NATO bylo založeno dne 4. 4. 1949 podpisem Severoatlantické smlouvy ve Washingtonu D.C. Jeho specifíkem zůstává, že převážnou participaci zastává USA, které zde vykonává značný vliv.

Jedněmi z mnoha oblastí, které do dnešních proměnlivých dob zůstávají poměrně netečné jsou společná zahraniční a bezpečnostní politika (dále jen „SZBP“) a její dílčí část společná obranná a bezpečnostní politika (dále jen „SOBP“). Členské státy se staví značně rezervovaně k představě hlubší integrace v sektoru obrany, který považují za jeden z klíčových aspektů jejich národní suverenity. Integroční procesy jsou tak v oblasti obrany velmi řídké. Není divu, neboť ani po téměř třiceti letech své existence, si EU nezískala bezprecedentní důvěru členských států. Prosadit na jejím poli pak koncepty jako zřízení evropské armády, přes neustálou míru fragmentace a diferenciaci, je téměř nemožné, nebo alespoň do nedávna se jevílo jako méně pravděpodobné. V případě justiční a policejní spolupráce v trestních věcech však EU doznala jistého pokroku, avšak toliko v dlouhodobém časovém horizontu. V roce 2017 bylo přijato nařízení Rady (EU) 2017/1939, kterým se provádí posílená spolupráce za účelem zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce. Tento unikátní orgán měl vzniknout do roku 2020 a jeho prosazení trvalo přes dvě dekády. Ze současných trendů si přitom lze jen těžko představit, že by stejného zvratu došla i myšlenka zřízení evropské armády.

V EU se doposud realizují jen dílčí vojenské projekty jako typicky evropské bojové skupiny neboli *EU Battlegroups* (dále jen jako „EUBG“ či „BGEU“). Jedná se o menší bojová uskupení čítající do 1500 osob, jež jsou složeny z příslušníků armád členských států. Důvody jejich konstituování jsou rámcově vymezeny v primárním právu EU, přesněji ve Smlouvě o Evropské unii (dále jen „SEU“), především se jedná o humanitární či záchranné mise, odvracení krizí a konfliktů a další, které budou specifikovány dále v textu. Důležité je hned na úvod vyzdvihnout fakt, že EUBG nejsou ofenzivní povahy, spíše defenzivní. Tento fakt je velmi důležitý pro pochopení jejich existence a činnosti. Jelikož se jedná o jediné složky operující pod vlajkou EU, lze prognosticky uvažovat o jejich smyslu a hledání souvislostí dláždící směr k zrodu evropské armády. Potřebovala by EU vůbec své vlastní armádní bojové síly? Pokud by se přední evropští lídři shodli na tom, že ano, zajisté by se jednalo o další významný krok v procesu evropské integrace, která by si vyžádala i další komplementární modulaci. Započal by se tak proces transformace EU ve federální uskupení? Nakolik je faktická myšlenka „Spojených států evropských“? Jak patrně, toto téma otevírá poměrně širokou debatu a prostor k úvahám.

Bezpečnost a obrana státu jsou jedněmi z jeho základních atributů. Kvalitní a dostatečná bezpečnost a silná obrana jsou základní opěrou veřejné moci, potažmo vnitrostátní i zahraniční politiky a vztahů. Obrazně se přitom uplatňuje vyvrátitelná domněnka toho, že má-li diplomat za sebou velkou a silnou armádu svého státu, a současně je tato síla všeobecně známá, bude

vždy mnohem lépe vyslechnut než ten, kdo takové zázemí nemá. Bohužel, skutečnost je neblahá, protože evropští diplomatictí reprezentanti mají zázemí pouze ekonomického charakteru, což často způsobuje jejich ignorování či bagatelizování jejich názoru, zejména v oblasti globální a regionální bezpečnosti a obrany.³ Na druhou stranu vývoj poslední doby ukazuje, že obdobné úvahy nejsou nemístné, neboť válka na Ukrajině, ale i změna americké politiky představené znovuzvoleným prezidentem D. Trumpem jsou toho jasným důkazem. Nynější politická scénérie USA, jakožto hlavního aktéra NATO, hrozí tím, že by USA mohlo vystoupit z paktu NATO. Američtí představitelé zbylým členům NATO vyčítají, že neinvestují dostatek finančních prostředků do své obrany, když spoléhají právě na případnou intervenční pomoc USA. Tato kritika míří na mnoho členských států EU, proto se dotýká i samotné EU a její bezpečnostní situace.⁴ V nedávném prohlášení ze strany hlavní představitelky Evropské komise, a to Ursuly von der Leyenové zaznělo, že „*Západ, jak ho známe, skončil.*“⁵

1. Historický exkurz z pohledu vývoje obranné situace v Evropě a EU

Myšlenka konstruktu společné evropské armády není novum moderní doby. Jedná se o letitou obsesivní ideu, která má tendence k fluktuacím. Její realizace je však dosti komplikovanou a citlivou politickou záležitostí, a to zejména k negativním společným historickým událostem sahajících až do doby 2. Světové války. Po dlouhou dobu panovaly značné obavy z přenesení opětovné síly na Německo, jednoho z hlavních aktérů v oblasti fungování EU. V Evropě panovala po dlouhou dobu nedůvěra v mocenskou a vojenskou obnovu Německa. Celá situace byla pod konci 2. Světové války o to složitější, když došlo k vzájemnému mocenskému poměřování sil Spojených států amerických (dále jen „USA“) a Sovětského svazu (dále jen „SSSR“) a později vzniku tzv. Studené války. Obě mocnosti se snažily o uzurpaci co největšího podílu na vládnutí v Evropě, přičemž evropské státnosti v tomto ohledu byly od konce války značně rozpolcené. Všechny společenské reálie a historické události nakonec začaly formovat nové bezpečnostní struktury a aliance. Jejich snaha vyústila 4. dubna 1949, kdy došlo k signaci Washingtonské smlouvy a vzniku Severoatlantické aliance (dále jako „NATO“).

³ TRYBUS, M. *The Legal Foundations of a European Army*. Birmingham: University of Birmingham, Birmingham Law School, Institute of European Law, 1/2016, s. 11.

⁴ Lze odkázat na publikovaný článek na adrese: <https://www.politico.eu/article/jd-vance-europe-permanent-security-vassal-united-states/>.

⁵ Například článek na adrese: <https://www.euronews.com/my-europe/2025/04/16/the-west-as-we-knew-it-no-longer-exists-von-der-leven-says-amid-trump-tensions>.

Vůbec první idea formace evropské společné armády v rámci Evropského obranného společenství⁶ vzešla od Francie, která navrhla vytvoření společných evropských ozbrojených sil. Motivy Francie přitom byly v tomto ohledu jednoznačné, především šlo o decentralizaci a kontrolu německých ozbrojených sil. Celá idea vytvoření tohoto konstruktů Evropského obranného společenství, které mělo formálně být nadnárodní organizací se společnými ozbrojenými silami, vlastním rozpočtem i orgány, avšak vojensky podléhat velení NATO, se nakonec nezdařila.⁷ Projekt byl odmítnut ve fázi parlamentní ratifikace na úrovni participujících států.⁸ Dne 23. 10. 1954 byly kontrasignovány tzv. Pařížské dohody, které rozšiřovaly uskupení tzv. Bruselského paktu⁹, který se transformoval do podoby Západoevropské unie (dále jako „ZEU“)¹⁰. Pakt byl důležitý i toho hlediska, že došlo k remilitarizaci Německa (znovu zahájení zbrojení a ozbrojení) a legitimaci západních „okupačních“ jednotek jako spojeneckých. Spolu s tím vstoupila Spolková republika Německa (dále jen „SRN“) do struktur NATO. NATO tak začalo své postavení upevňovat, přičemž začalo postupně přebírat odpovědnost za zajištění bezpečnosti v západní Evropě. Kontra tomuto dění však byla podepsána tzv. Varšavská smlouva, která znamenala podobě zaměřený vojenský pakt zemí východního bloku.¹¹

Konec Studené války volal po nové restrukturalizaci bezpečnostní situace v Evropě. Nutno poznamenat, že celkový vývoj Evropy byl usměrňován zejména ekonomicko-politickým děním prohlubující se evropské integrace v podobě Evropských společenství, později EU. Nicméně, období druhé poloviny 20. století bývá nazýváno z hlediska hledání východiska společné evropské obrany jako „50 let selhání“.¹² Bylo nasnadě, že další vývoj se bude odvíjet ve sférách nově se integrujícího společenství. V 90. letech minulého století tak byly podniknuty vůbec první kroky k nastolení hlubší vzájemné spolupráce v oblasti bezpečnosti a obrany v rámci Společenství. Maastrichtská smlouva, která byla přijata roku 1992 reformovala *de iure*

⁶ Evropské obranné společenství (EOS) neboli anglicky European Defence Community (EDC) bylo historicky vzato prvním pokusem o vytvoření panevropského nadnárodního obranného uskupení. Smlouva o EOS z roku 1952 zahrnovala smluvní strany Beneluxu, NSR, Francii a Itálii. Mělo se jednat o zřízení kolektivního organismu, který měl zajišťovat obranu v případě útoku.

⁷ Smlouva o Evropském obranném společenství předpokládala splnutí ozbrojených sil (armád) členských států v jediné vojenské uskupení evropských obranných sil (European Defence Forces).

⁸ FRANK, L., KHOL, R. Evropské bezpečnostní struktury. In *Obrana a strategie*, 2/2003, s. 18.

⁹ DVOŘÁKOVÁ, M. *Společná bezpečnostní a obranná politika*. Background Report. AMO – Asociace pro mezinárodní otázky. Pražský studentský summit, XXII, 03, 2017, s. 3.

¹⁰ Západoevropské unie (ZEU) představovala vojensko-obrannou organizaci, která však v mnoha ohledech splývala s činností NATO. Její enormní význam pro evropskou integraci nastoupil až přijetím Maastrichtské smlouvy v roce 1992, kdy část jejích cílů a úkolů bylo implementováno v rámci tehdejšího II. pilíře EU-evropské zahraniční a bezpečnostní politiky.

¹¹ Varšavskou smlouvu signovaly tyto země: Albánie, Bulharsko, Československo, Maďarsko, Polsko, Rumunsko, NDR a samozřejmě SSSR, který byl i jejím iniciátorem.

¹² TREVOR C. SALMON, ALISTAIR J. K. SHEPERD. *Toward a European Army: A Military Power in the Making?* Boulder – London: Lynne Rienner Publishers, 2003, s. 4.

Evropská společenství na Evropskou unii, byla přijata Smlouva o Evropské unii (dále „SEU“). Maastrichtská smlouva zavedla trojpilířovou strukturu EU, kde první pilíř se zabýval tzv. komunitární politikou, tedy všemi politickými a hospodářskými otázkami. Druhý pilíř obsahoval ujednání o společné zahraniční a bezpečnostní politice a třetí pilíř se věnoval spolupráci v oblasti justice a policie.¹³ SEU obsahovala článek vymezující odhodlání k prosazování a realizaci společné zahraniční a bezpečnostní politiky (dále „SZBP“).¹⁴ Ve stejném období došlo k podpisu tzv. Petersbergské deklarace, která přesněji vymezila úkoly, kompetence a postavení ZEU, zejména vůči aktérům jako EU a NATO. Na tento pokyn byla signována deklarace z La Rochelle, která znamenala rozhodnutí k započítí budování multinárodní armády neboli Eurocorps.¹⁵

Amsterodamská revidující smlouva z roku 1997, nabytí platnosti 1999, pouze prohloubila oblast SZBP. Její nejpodstatnější přínos byl zejména v zavedení prostoru svobody, bezpečnosti a práva, kde byla zavedena řada nových přístupů a instrumentů, jako kupříkladu posílené spolupráce. Přímým přínosem Amsterodamské smlouvy pro SZBP bylo zavedení funkce vysokého představitele SZBP. Nicméně, do popředí se neustále dostávala kosmopolitní potřeba intenzifikace podílení se na zabezpečení světového míru, a především bezpečnosti v EU samotné. Pozvolna začal převládat názor, že v intencích EU má být vytvoření nezávislých vojenských kapacit, které budou reálně schopné nasazení v oblastech, kde se neangažuje NATO. Posílení pravomocí EU v oblasti SZBP znamenalo značné okleštění kompetencí ZEU, čímž vlastně započal proces fundamentální restrikce ZEU. Tedy tím, že EU začala přísně přebírat úkoly ZEU, ta začala ztrácet na svém postavení a smyslu její existence. ZEU se tak postupně stávala překonanou organizační spoluprací.¹⁶ Amsterodamská smlouva pak přímo začlenila SBOP do primárního práva EU, přesněji do SEU. Tím vygradovaly integrační snahy evropské bezpečnostní a obranné identity, do té doby stupňované.¹⁷

¹³ TOMÁŠEK, M. a kol. *Právo evropské unie*. Praha: Leges, 2013, s. 47-48.

¹⁴ Cílem SZBP bylo zabezpečení společných hodnot, zájmů a nezávislosti EU, posilování její bezpečnosti, jakož i bezpečnosti jejich členů, ochrana míru a mezinárodní bezpečnosti v souladu s principy Charty OSN, podpora mezinárodní spolupráce a rozvoj a upevnění demokracie, myšlenky právního státu a respektování lidských práv a hodnot.

¹⁵ KRČÁLOVÁ, Z. Vývoj konceptu evropské armády. In CABADA, L et al. *Aktuální výzvy evropského integračního procesu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 145-146.

¹⁶ Tamtéž, s. 147.

¹⁷ Deklarace ze St. Malo (1998): „Evropská unie musí mít kapacitu pro autonomní vojenskou akci, podpořenou věrohodnou vojenskou silou, možností rozhodnout o jejím použití a být připravena je použít, aby byla s to odpovědět mezinárodním krizím.“ Joint Declaration issued at the British-French Summit in St.-Malo, France, on 3-4 December 1998. Účelem Summitu v St. Malo byla modernizace ozbrojených sil jako adekvátní odpověď na nové výzvy v oblasti bezpečnosti a pochopitelně i touha po vymanění se z vlivu USA.

2. Evropská bezpečnostní a obranná politika (EBOP – ESDP) v obecné rovině

Evropská bezpečnostní a obranná politika (dále jen „EBOP“) vznikla jako integrální součást SZBP. Cílem této specifické oblasti bylo zejména posílení ochrany míru, mezinárodní bezpečnosti a plnění oněch petersberských úkolů. Již v roce 1999 bylo na summitu v Helsinkách rozhodnuto o vytvoření tzv. sil rychlé reakce (*fast reaction forces*) jako nástroje krizového managementu EU.¹⁸ Tento akt neměl předurčovat konstrukci evropské armády, ale pouze civilních a vojenských kapacit schopných pohotově reagovat na nenadálé situace a vzniklé krize. Toto zásadní rozhodnutí si vyžadovalo vytvoření i specifického zázemí takových jednotek, proto bylo rozhodnuto o vytvoření příslušných politických, bezpečnostních, a především vojenských výkonných orgánů vojenských operací. Jednalo se o Politický a bezpečnostní výbor, Vojenský štáb s poradní funkcí EU a Vojenský výbor představitelů obrany. Všechny tyto orgány byly vytvořeny po vzoru struktury NATO, přičemž byla stanovena i konzultační povinnost pro případ předejití duplikace vojenských operací.¹⁹ Tímto rázným krokem dala EU očividně najevo své odhodlání k projekci vlastní méně závislé síly. Následně došlo v roce 2004 k revizi helsinských cílů a bylo stanoven požadavek, aby první jednotky byly zřízeny k roku 2007. K datu 1. 1. 2007 již měla EU *de facto* své bojové jednotky – EU *Battlegroups*, ve zkratce EUBG nebo BGEU, k dispozici s plnou bojovou operační schopností.²⁰ Každá jednotka měla stanoven minimální počet příslušníků na počet 1.500 vojáků. EU měla být schopna vést minimálně dvě operace současně a tyto jednotky vyslat do 30 dní od přijetí příslušného rozhodnutí jejich nasazení. Pravidlo pro konkrétní utváření jednotlivých skupin bylo takové, že větší státy mohly mít samostatné skupiny, kdežto ty menší se mohly seskupovat do společných skupin.²¹

Pro EBOP byl směrodatný další počín na půdě EU, tím byl summit v Nice a revidující Smlouva z Nice z roku 2000. Především došlo k monolitnímu ukotvení mechanismů rozhodování a provádění EBOP a precizovaly se kompetence v rámci této oblasti, kdy nově vše spadalo pod kompetence EU.²² *Nota bene* došlo i k vytvoření stálých institucí a orgánů EBOP a upřesnila se spolupráce a vztahy k NATO. EU v mezích EBOP však nastavila i eventualitu využití nevojenských prostředků řešení krizí a sporů skrze civilní mechanismy tzv. evropské

¹⁸ PAULECH, M., URBANOVSKÁ, J. *Visegrad Four EU Battlegroup: Meaning and Progress*. In *Obrana a strategie*, 2014, roč. 14, č. 2, s. 50.

¹⁹ Tamtéž, s. 148-149.

²⁰ KULÍŠEK, J. *Battle Group*. In *Vojenské rozhledy*, 2007, č. 3, s. 52.

²¹ CINGEL, J. *Bojové skupiny, vojenský nástroj Evropské unie*. In *Euro Atlantic Quarterly*, 2006, roč. 1, č. 3, s. 16-17.

²² FRANK, L., KHOL, R. *Evropské bezpečnostní struktury*. In *Obrana a strategie*, 2/2003, s. 23.

policejní jednotky. Právě vůbec první misí byla policejní delegace v roce 2003 do Bosny a Hercegoviny označovaná jako EUPM.²³ Následovala první vojenská mise do Makedonie, kde EU formálně převzala úkoly po NATO.²⁴ Od této doby již bylo hojně využíváno těchto vojenských i policejních prostředků a podniknuto mnoho misí. Precizací prošlo i vymezení vztahu EU *Battlegroups* a NATO, kde se došlo konsensu, že obě entity jsou nezávislé a autonomní, avšak ne zcela oddělitelné. Následně vzešla konkrétní myšlenka konceptu evropské armády, která byla defilována na přelomu roků 2006 až 2007 ze strany německých sociálních demokratů. Evropská armáda by měla vzniknout ze splynutí jednotlivých národních armád členských států EU, což by prohloubilo integraci evropských vojenských sil a v konečném důsledku vedlo i k zefektivnění EBOP.²⁵

Nejzásadnější změnou pro EU byla revidující Lisabonská smlouva, která byla přijata jako alternativa po neúspěšném pokusu o přijetí tzv. evropské ústavy, též Ústavy EU či Evropské ústavní smlouvy. Lisabonská smlouva nově zavedla úřad Vysokého představitele EU pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku jako právě výsledek neustálé intenzifikace integračních snah a prohlubování vzájemné spolupráce a větší koherenci EU vůči vnějšku. Tento post je pro oblast bezpečnostní a obranné politiky klíčový, neboť zaštiťuje řadu dalších institucí a poradních orgánů jako Evropskou obrannou agenturu či Vojenský štáb EU. Lisabonská smlouva renovovala i označení, které se změnilo z EBOP na SBOP neboli společná bezpečnostní a obranná politika. V rámci tohoto došlo k větší specifikaci SBOP, když byl totiž kreováno nové institucionální zázemí v podobě Politického a bezpečnostního výboru tzv. COPS, který zaštiťuje dva specializované výbory – vojenský a civilní krizové řízení. Touto novelizací potom ZEU úplně zanikla, respektive ukončila svoji činnost k roku 2010.²⁶ Lisabonská smlouva znamenala průlom v přístupu k evropské politické scéně. V oblasti SBOP byl prozatím upevněn princip dobrovolnosti, kdy každému členskému státu byla ponechána kontrola a diskrece nad svými vojenskými kapacitami a prostředky.

Současný obraz SBOP je takový, že EU disponuje silami rychlé reakce, ale i jednotlivými bojovými skupinami. Evoluce v oblasti této spolupráce však neutichla, protože se

²³ EUPM jinak známé jako „*European Union Police Mission*“ byla mise EU v Bosně a Hercegovině zacílená na podporu místních policejních jednotek, dotací a podporou z evropských policejních kapacit. Jednalo se o vůbec první misí takového charakteru uskutečněnou v rámci SZBP.

²⁴ Tato mise nesla označení EUFOR Concordia a týkala se operace k nastolení a udržení míru v Makedonii v roce 2003. Později byla nahrazena misí civilnějšího charakteru, kde vojenské jednotky byly nahrazeny policejními.

²⁵ SCHWALL-DÜREN, A., HEMKER, F. The Future of European Security and Defence Policy: Towards a European Army. In *Social Europe*, 2007, s. 35 an.

²⁶ KRČÁLOVÁ, Z. Vývoj konceptu evropské armády. In CABADA, L et al. *Aktuální výzvy evropského integračního procesu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 153.

neustále hovoří o nutnosti větší synchronizace a hlubší integrace z hlediska obrany a obranné politiky EU. Ergo se diskutuje o tzv. konceptu evropských synchronizovaných ozbrojených sil (angl. *Synchronized Armed Forces Europe – SAFE*). *Nota bene* se uvažuje o zavedení institutu tzv. evropského vojáka, což by mohlo předeslat vývoj směrem k formování evropské armády. Nicméně, neustále zůstala v platnosti doktrína, které přiznává výsadní postavení NATO v oblasti zajištění společné obrany a vojenské bezpečnosti v Evropě a v euroatlantickém prostoru. Tento stávající prvek je však doplněn o kvalitativní autonomní evropské struktury.²⁷ Bojové jednotky EU potom realizují schopnost EU rychlé reakce na krizové situace a stimuly za využití vojenské síly. *A posteriori* lze spatřit, že proces evropské integrace se odvíjí na mnoha úrovních, bezpečnostní a obranná politika nevyjímaje. Je vhodné si však položit otázku, nakolik je tento evropský integrační proces (ne)přímou cestou k postupné federalizaci EU? Mnoho euroskeptiků označuje tyto tendence za zcela jednoznačně federalizační. Na druhé straně se však skupina evropských přívrženců ohání honosnými a vznešenými cíli a ideály, které musí EU naplňovat a chránit a že není možné setrvávat na rigidnosti a konzervatismu dob archaických poměrů.

Společná bezpečnostní a obranná politika EU je dílčí odnoží společné zahraniční a bezpečnostní politiky. SZBP je tak pojem nadřazený (obecný) pojmu SBOP, který je subordinován pod něj (specifický). Některé otázky vojenského, ale i civilního managementu SBOP si však vyžádaly zřízení kuriózních institucí. Centrální nervový systém SBOP je inkorporován do instituce Politického a bezpečnostního výboru, často známý v anglické zkratce PSC nebo francouzské COPS.²⁸ Ten se následně člení na další dva poradní orgány, a to Vojenský výbor Evropské unie (zkratka EUMC²⁹) a Výbor pro civilní aspekty řešení krizí (zkratka CIVCOM³⁰). EU doposud nemá vytvořené pevné a plně integrované vlastní vojenské struktury, při plnění svých cílů se spoléhá na zdroje členských států. Jediný takový kvazi-orgán můžeme identifikovat na úrovni generálního sekretariátu Rady, kde figuruje tzv. vojenský štáb EU, který však slouží jen k dlouhodobému strategickému plánování a jako prostředek včasného varování. Další z řady těchto unikátních institucí je třeba zmínit Evropskou obrannou agenturu (zkratka EDA), jejíž činnost spočívá v právní a institucionální opoře vzájemné spolupráce

²⁷ FRANK, L., KHOL, R. Evropské bezpečnostní struktury. In *Obrana a strategie*, 2/2003, s. 25.

²⁸ COPS alias z franc. „*Comité politique et de sécurité*“, nebo PSC z angl. „*Political and Security Committee*“. Jedná se o hlavní poradní orgán Rady, který pozorně monitoruje mezinárodní situaci a napomáhá s definováním politik a faktických politických rozhodnutí v dané oblasti SBOP.

²⁹ EUMC v plném znění „*European Union Military Committee*“ jako nejvyšší vojenský orgán Rady, který je složen z náčelníků generálních štábů jednotlivých členských států EU.

³⁰ CIVCOM alias „*Committee for Civilian Aspects of Crisis Management*“, který ze své povahy asistuje při zvládnutí různých forem krizí v civilním sektoru.

členským států v rámci jejich obranných schopností a možností. Hlavní činnost EDA lze proto vymežit jako koordinačně-metodologickou.³¹

3. Legislativní rámec společné zahraniční a bezpečnostní politiky („SZBP“) a společné bezpečnostní a obranné politiky („SBOP“) a jeho aktuální dynamický vývoj

Všeobecným předpokladem rozvoje každé společnosti je bezpečnost a stabilita, protože si nelze představit, že by mělo docházet k rozkvětu všech složek lidské společnosti, pokud by se ta ocitla ve stavu chaosu, ohrožení a nestability politického a hospodářského systému. V tomto ohledu je regionální stabilita a bezpečnost společným cílem a hodnotami všech členských států EU. Konflikty devastují politické, ekonomické i sociální infrastruktury, podněcují kriminalitu, odrazují zahraniční investice a znemožňují běžnou hospodářskou činnost, jakož i běžný chod společnosti obecně. Celá problematika se dotýká doktrinálního konceptu bezpečnosti, který úzce souvisí i s bezpečnostními hrozbami a riziky. EU jako regionální a globální hráč musí čelit mnohým těmto útrapám. EU ve svých strategických dokumentech jasně vymezuje vážná potenciaální rizika a hrozby. Jedná se zejména o terorismus, organizovaný zločin, kybernetickou kriminalitu, korupci a jiné závažné formy trestné činnosti.

Evropská unie ve své smluvní základně vymezuje jasné cíle a hodnoty, kvůli kterým Unie vzniká a které hodlá naplňovat. SEU petrifikovala jako hlavní cíl EU podporu míru, hodnot a blahobytu obyvatel.³² Tyto vznešené ideály nadále specifikuje dikcí, kdy pateticky proklamuje, že svým občanům poskytuje, tedy logicky i garantuje, prostor svobody, bezpečnosti a práva.³³ Dalšími specifickými cíli, které se úzce váží na SZBP, a tedy i SBOP, jsou subvence k míru a bezpečnosti ve vnějších vztazích. Klíčový aspekt zde hraje prostor svobody, bezpečnosti a práva. Svoboda je zde chápána jako garance volného pohybu osob v rámci unijního území členských států. Bezpečností se pak chápe ochrana před kriminalitou prostřednictvím vzájemné spolupráce a koheze členských států. Pojem práva je zde nutno brát jako vzájemnou spolupráci justičních orgánů, vzájemné uznávání justičních rozhodnutí, a především harmonizační tendence hmotněprávních, ale i procesněprávních institutů napříč

³¹ Více informací na stránkách: < <https://www.euroskop.cz/8715/sekce/bezpecnostni-a-obrana-politika/> >.

³² Čl. 3 odst. 1 Smlouvy o Evropské unii („SEU“).

³³ Čl. 3 odst. 2 SEU: „Unie poskytuje svým občanům prostor svobody, bezpečnosti a práva bez vnitřních hranic, ve kterém je zaručen volný pohyb osob ve spojení s vhodnými opatřeními týkajícími se ochrany vnějších hranic, azylu, přistěhovalectví a předcházení a potírání zločinnosti.“

různými právními odvětví.³⁴ Prostor svobody, bezpečnosti a práva se řadí mezi sdílené pravomoci EU.³⁵ Celý tento komplex postulátů prostoru svobody, bezpečnosti a práva se však týká především interní působnosti EU.

Pro specifickou oblast společné zahraniční a bezpečnostní politiky platí obecné pravidlo, že činnost EU na mezinárodní scéně se odvíjí od dodržování zásad a sledování cílů EU v obecné rovině.³⁶ Podstatný prvek vyvstává v souvislosti s tím, že EU je nadána pravomocí vůči všem oblastem zahraniční politiky a bezpečnosti EU, včetně postupného vymezení společné obranné politiky, jež může vést ke společné obraně.³⁷ Společná zahraniční a bezpečnostní politika je značně dynamickou oblastí, která do současné doby nabírá na obrátkách. V roce 2016 byla představena Globální strategie zahraniční a bezpečnostní politiky EU, která zařadila pět priorit politického směřování v dané oblasti.³⁸ Tento strategický dokument byl významný především tím, že zakotvoval požadavek na autonomizaci obrany při sledování vlastních unijních zájmů bez ohledu na externí pomoc.³⁹ Následovalo předložení balíčku opatření, vlastně jakéhosi prováděcího plánu v oblasti bezpečnosti a obrany, který měl za úkol uvést dané cíle v život.⁴⁰ Plán stanovoval na několik opatření, z nichž byla nejdůležitější zejména CARD⁴¹, modernizace EU BG a PESCO⁴². Ve stejném roce pak byl přijat tzv. Evropský obranný akční plán, který se stal konstitutivním východiskem pro rozvoj výzkumu v oblasti obrany a kapacit. V roce 2017 pak došlo k předložení požadavku na zřízení

³⁴ TOMÁŠEK, M. a kol. *Právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2013, s. 341.

³⁵ Čl. 4 Smlouvy o fungování Evropské unie („SFEU“).

³⁶ Čl. 23 Smlouvy o Evropské unii („SEU“).

³⁷ Čl. 24 odst. 1 SEU: „*Pravomoc Unie v otázkách společné zahraniční a bezpečnostní politiky se vztahuje na všechny oblasti zahraniční politiky a všechny otázky týkající se bezpečnosti Unie, včetně postupného vymezení společné obranné politiky, která by mohla vést ke společné obraně.*“

³⁸ Jednalo se o bezpečnost EU; odolnost EU, zejména vůči jižnímu a východnímu kvadrantu; zintenzivnění integrace řešení konfliktních situací; kooperativní regionální uspořádání a globální správu nové epochy.

³⁹ Tato globální strategie EU v anglické zkratce EUGS 2016 pracovala s pojmem strategické autonomie, která má tři dílčí dimenze. Operační dimenzi pro vojenský a civilní sektor. Ekonomickou dimenzi specializující se převážně na obranný průmysl. No a konečně i politickou dimenzi, která se zaměřuje primárně na diplomatické úkoly.

⁴⁰ SÁL, K., KONRÁDOVÁ, M., MÁCA, R. *Prohlubování obranné spolupráce v EU*. Podkladový dokument pro kulatý stůl národního konventu o EU. Praha: Institut pro politiku a společnost, leden 2019, s. 3.

⁴¹ CARD v plném znění „*Coordinated Annual Review on Defence*“, který se zabývá proces monitorování obranných plánů a politik EU ve smyslu výhledu zefektivnění, zrychlení a identifikace možných projektů vzájemné spolupráce. CARD působí jako komplementarita k PESCO, čímž sám přispívá ke zvyšování strategické autonomie v oblasti obrany.

⁴² PESCO neboli „*Permanent Structured Cooperation*“, jejíž účelem je posílení spolupráce v EU v otázkách bezpečnosti, tedy mezi členskými státy napříč. Projekt PESCO byl spuštěn 11. 12. 2017 na dobrovolné bázi členství, jehož přínosem má být sdílení zdrojů a kapacit, koordinované plánování, společný vývoj v oblasti technického vybavení, zvýšení efektivity a celková optimalizace obrany, čímž přispívá k větší strategické autonomii. Zajímavým se stal dílčí projekt zvaný Tým rychlé reakce v kybernetickém prostoru a vzájemná spolupráce v kybernetické bezpečnosti (2018). PESCO má 25 participantů, pro které jsou rozhodnutí přijatá v rámci PESCO závazná.

Útvary schopnosti vojenského plánování a vedení⁴³ jako nové vůdčí struktury, která má precizovat schopnost EU rychleji a efektivněji reagovat na provádění a vedení vojenských misí, ovšem bez výkonných pravomocí. Do roku 2020 se počítalo s rozšířením jeho kompetenčního rámce o výkonné pravomoci vést vojenské operace.⁴⁴ PESCO, CARD, ale i Evropský obranný fond (EDF)⁴⁵ nesměřují přímo k vytvoření evropské armády, ale přispívají ke zvyšování evropské obranné autonomie. Tyto struktury vlastně představují jistý základ pro budoucnost obranné integrace v EU prostřednictvím dosahování strategické autonomie, což může potencionálně nepřímo vést až k realizaci formování evropské armády.⁴⁶

V roce 2018 pak byl předložen strategický plán, který rozváděl intence uplatňování stále strukturované spolupráce. Jednalo se však o dokument nezávazné povahy, který jen představoval hlavní strategické směry a pokyny. Ve stejném roce však byl přijat také Evropský program rozvoje obranného průmyslu⁴⁷, jež má za cíl podporovat konkurenceschopnost a inovace obranného průmyslu EU. V roce 2019 probíhala především jednání spočívající v hledání odpovědí na otázky dalšího posilování a upevňování evropské technologicko-průmyslového obranné základny. Důraz byl mimo jiné kladen na rozšíření paktu civilního sektoru SBOP (často identifikované pod označením CCC⁴⁸). Do dnešních dob však prodělává SBOP řadu zkoušek a otřesů, což je způsobeno neklidnou atmosférou mezinárodních vztahů v důsledku rusko-ukrajinské války, ale i vlivem dalších globálních opatření (americká a čínská celní opatření).

Smlouva o Evropské unii traktuje o společné bezpečnostní a obranné politice jako o nedílné součásti společné zahraniční a bezpečnostní politiky. SBOP je explikativně vymezena jako operativní schopnost opírající se o civilní a vojenské prostředky EU, přičemž jest udáno, že EU může tyto prostředky využít pro mise vedené na území EU (členských států), tak ale i mimo území EU. Pro exterritoriální využití výše zmíněných prostředků se však musí přísně sledovat jejich účel nasazení, zejména udržení míru, předcházení konfliktů či posílení mezinárodní bezpečnosti.⁴⁹ Významnou úlohu v tomto směru sehrává Evropská obranná

⁴³ MPCC neboli „*Military Planning and Conduct Capability*“. Tento Útvar dohlížel na tři mise, a to v Mali, Somálsku a Středoafričské republice.

⁴⁴ LEGRAND, J. *Společná bezpečnostní a obranná politika*. Brusel: Evropský parlament, 2019. Dostupné online na: <<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/159/spolecna-bezpecnostni-a-obrana-politika>>.

⁴⁵ EDF neboli „*European defence fund*“

⁴⁶ JIMÉNEZ GARCÍA, E. *The European Army and the PESCO: NATO or nothing*. Documento de Opinión IEEA – Instituto Español de Estudios Estratégicos 97/2019 on 28 October 2019, s. 9.

⁴⁷ EDIDP neboli „*European Defence Industrial Development Programme*“.

⁴⁸ CCC neboli „*Crisis Coordination Committee*“

⁴⁹ Čl. 42 SEU.

agentura⁵⁰, která má určovat operativní potřeby a způsob jejich uspokojování, přispívat k určování a provádění všech účelných opatření pro posílení výrobní a technologické základny v segmentu obrany, vedle dalších podpůrných činností.⁵¹ Osobně považujeme za zdařilé, že bylo do textu primárního práva EU etablována skutečnost, že SBOP se nedotýká, vlastně nenarušuje, zvláštní závazky plynoucí z širších otázek bezpečnostních a obranných politik členských států, zejména pak z uznání závazků pramenících z členství v Organizaci Severoatlantické smlouvy (dále jen „NATO“) či OSN.⁵² Příhodně jsou rozšířené oblasti, ve kterých smí EU využít civilní a vojenské prostředky. Jedná se o společné akce v oblastech odzbrojování, humanitárních a záchranných misí, poradních a pomocných misí, v případě potřeby předcházení konfliktů a udržování míru, misí bojových sil k řešení krizí, což zahrnuje prosazování míru a stabilizační operace po ukončení konfliktu v zasažené lokalitě.⁵³

Formování evropské armády spočívá i na elementárních unijních principech, zejména na zásadě subsidiarity. Zásada subsidiarity způsobuje regulaci výkonu a optimální dělbu pravomocí mezi EU a členské státy.⁵⁴ Subsidiarita se přitom pojímá jako vůdčí princip výběru vhodné oblasti, ve které se má prosadit aktivní činnost EU.⁵⁵ Zásada subsidiarity vlastně odpovídá na otázku kompetenčního konfliktu „*Kdo má jednat – EU nebo členský stát?*“.⁵⁶ Zásada subsidiarity je pevně etablována v primárním právu EU.⁵⁷ Kritérií pro souladný postup unijní činnosti se zásadou subsidiarity je hned několik. Unie může činit, pokud sledovaných cílů není možné uspokojivě dosáhnout členskými státy, či jich je možné snáze a efektivněji dosáhnout na úrovni unijní. Zároveň je podotknuto, že se nemůže jednat o výlučné pravomoci Unie, protože by nastal stav logického paradoxu. Zásady subsidiarity způsobující aktivizaci činnosti EU, tak lze využít u sdílených pravomocí, kam řadíme i SZBP, tedy i SBOP.⁵⁸ Hlavní otázkou zůstává, jestli umožňuje zásada subsidiarity legitimní alokaci autonomie obranné

⁵⁰ Evropská obranná agentura neboli Agentura pro oblast rozvoje obranných schopností, výzkumu, pořizování a vyzbrojování.

⁵¹ Čl. 42 odst. 3 SEU.

⁵² Čl. 42 odst. 2 SEU.

⁵³ Čl. 43 odst. 1 SEU.

⁵⁴ Zásada subsidiarity v té nejryzejší rovině znamená delegaci kompetencí z nižší jednotky na tu vyšší jednotku. Vlastně se aktivizuje činnost vyšší jednotky, přičemž se však upřednostňuje činnost nižší jednotky. Vyšší jednotka je tak legitimována k činnosti za předpokladu, že nepostačuje činnost nižší jednotky. Více viz. DRULÁKOVÁ, R. *Subsidiarita v Evropské unii: právní princip anebo užitečný symbol?* Praha: Oeconomica, 2010, s. 11.

⁵⁵ KOŘÍNEK, Š. Zásada subsidiarity ve vztahu k Úřadu evropského veřejného žalobce. *Časopis pro právní vědu a praxi*, XXVIII, 1/2020, s. 9-11.

⁵⁶ SIMAN, M., SLAŠŤAN, M. *Právo Európskej únie*. Bratislava: EUROIURIS, 2012, s. 87.

⁵⁷ Čl. 5 odst. 3 SEU: „Podle zásady subsidiarity jedná Unie v oblastech, které nespádají do její výlučné pravomoci, pouze tehdy a do té míry, pokud cílů zamýšlené činnosti nemůže být dosaženo uspokojivě členskými státy na úrovni ústřední, regionální či místní, ale spíše jich, z důvodu jejího rozsahu či účinků, může být lépe dosaženo na úrovni Unie.“

⁵⁸ Čl. 4 odst. 2 písm. j) SFEU.

politiky na unijní úroveň? Otázka efektivního přesunu defenzivních kompetencí přitom tkví na splnění více faktických okolností, zejména těch finančních, vojensko-strategických a samozřejmě na politických okolnostech. V případě dovození pozitivního závěru, tedy že zásada subsidiarity legitimuje přenesení obranné politiky na unijní úroveň, pak některé studie hovoří o impulzu k vznícení federačního aktivismu (*federal battlegrounds*).⁵⁹ Což lze deklarovat i důkazem tvrzení, že subsidiarita je abstraktní pojem, který byl v podmínkách EU ponechán značně otevřený, což umožňuje širokou aplikační benevolenci EU. Toto pak staví zásadu subsidiarity v institucionální základ federací.⁶⁰

4. Fiktivnost nebo realita konceptu evropské armády?

Evropská unie prošla od doby svého zrodu značně dynamickým vývojem, kdy se od pouhého ekonomického integračního uskupení transformovala do entity *sui generis*, která má širé pole působnosti a zájmů. Evropská unie na sebe převzala řadu odpovědností, zejména co se týče oblasti ekonomické, politické, mocenské, ale i té bezpečnosti. Všeobecný koncept bezpečnosti, respektive bezpečnostní politiky, byly a bohužel i jsou pojímány spíše jako okrajová témata všech geopolitických fór EU. Integrace v dané oblasti je považována za velmi ožehavé a citlivé téma, ke kterému se mnoho států staví velmi rezervovaně. Ve vizi intergovernmentálního (mezivládního) přístupu z hlediska realistické teorie mezinárodních vztahů se zachovává silný důraz na suverenitu jednotlivých států v EU. Členské státy se obávají z přílišného okleštění svých národních jurisdikcí a omezení své suverenity vůči supranacionalitě EU, kterou častokrát spatřují jako podbízenou cestu federalizace EU.⁶¹ Tato obava se opakovaně vrací už po několik dekad. Z hlediska vývoje SBOP bylo zmíněno tzv. Evropské obranné společenství z roku 1952, které nebylo zřízeno na základě neúspěšné ratifikace ze strany Francie, neboť představitelé francouzské vlády se obávali přílišného abdikování na národní suverenitu a její i částečné odevzdání do rukou nadnárodního obranného společenství pro ně bylo nemyslitelné.⁶² Tento pesimismus často gradující až v antagonismus vůči EU se v posledních letech projevil zejména vůči zřizování Úřadu evropského veřejného

⁵⁹ TRYBUS, M. *The Legal Foundations of a European Army*. Birmingham: University of Birmingham, Birmingham Law School, Institute of European Law, 1/2016, s. 8-9.

⁶⁰ FUNTA, R., GOLOVKO, F., JURIŠ, F. *Európa a európske právo*. Bratislava: IRIS, 2016, s. 216.

⁶¹ KRČÁLOVÁ, Z. Vývoj konceptu evropské armády. In CABADA, L et al. *Aktuální výzvy evropského integračního procesu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 155.

⁶² DVOŘÁKOVÁ, M. *Společná bezpečnostní a obranná politika*. Background Report. AMO – Asociace pro mezinárodní otázky. Pražský studentský summit, XXII, 03, 2017, s. 3.

žalobce, u kterého se jednotlivé státy také obávaly z přílišného okleštění svých národních jurisdikcí v oblasti trestní jurisdikce.⁶³

Koncept evropské armády je stále v jakémisi prenatalním stádiu. Za jeho otce lze považovat Sira Winston Churchilla, který v roce 1950 pronesl vůbec první výrok o konceptu evropské armády.⁶⁴ V současné době spíše vévodí úkolová uskupení v podobě EU *Battlegroups*, která mohou vykazovat určité nadnárodní rysy, nebo jednotky *Eurocorps*, založené na multinacionální dimenzi vedení. Nejspíše by bylo možné shodnout se na následujícím tvrzení, tedy že EU překonává systém strohé mezivládní spolupráce směrem k supranacionální spolupráci, byť stále značně ostýchavě. V současné době tedy vévodí dva přístupové modely vzájemné spolupráce, mezi kterými EU balancuje – model integrace a kooperace. Integrovaný model je založen na plné autonomii a separované existenci, kdežto kooperativní model láká zachováním plné míry národní suverenity a uchováním státního protagonismu.⁶⁵ Evropská integrace v oblasti vojenské a bezpečnostní politiky a scény je značně proměnlivá, když nyní setrvává na pomezí obou výše zmíněných přístupů.⁶⁶ Některé názorové směry označují EU *Battlegroups* za bojové síly rychlé reakce, které jsou však již prvotními zárodky společných ozbrojených sil Evropské unie.⁶⁷

Nesčetné vědecké studie se zabývaly možnými modely koncepce evropské armády. Rezultát se dostavil v podobě představení třech možných modelů vytvoření evropské armády.⁶⁸ První model nese název „*European Defence Force*“ a představuje formaci samostatné a plně autonomní evropské armády, která by byla alternativní náhradou za národní vojenské síly, čímž by vlastně došlo k úplnému omezení národních suverenit členských států. Tento model je jen těžko představitelný, a to zejména s odkazem na nelibost členských států a heteronomii politické vůle. Druhý model lze označit jako „*European Rapid Reaction Force*“, který kalkuluje s vytvořením autonomních jednotek tvořících kvazi-evropskou armádu, avšak za koexistence s národními armádami. Tento model je tak příznačný dvojkolejností působení obranných

⁶³ Úřad evropského veřejného žalobce však byl nakonec přijat v rámci flexibilnějšího nástroje posílené spolupráce, a to nařízením Rady (EU) 2017/1939 ze dne 12. 10. 2017, kterým se provádí posílená spolupráce za účelem zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce.

⁶⁴ Sir Winston Churchill: „... the immediate creation of a unified European Army ... under a unified command, and which we should all bear a worthy and honourable part ...“. Council of Europe, Consultative Assembly, Ordinary Session 1950.

⁶⁵ JIMÉNEZ GARCÍA, E. *The European Army and the PESCO: NATO or nothing*. Documento de Opinión IIEE – Instituto Español de Estudios Estratégicos 97/2019 on 28 October 2019, s. 6.

⁶⁶ ENGLE, E. *The Eurocorps: Towards A European Army? Working Paper Series 1/2009*, s. 14-17.

⁶⁷ KULÍŠEK, J. *Battle Group*. In *Vojenské rozhledy*, 2007, č. 3, s. 52.

⁶⁸ LAWRENCE, T. *What is a European Army, Anyway?* RKK ICDS [online]. Publikováno dne 21. 11. 2018. Dostupné z: <<https://icds.ee/what-is-a-european-army-anyway/>>.

suverenit, a to jak unijních, tak národních. Třetí model „*EU BG Force*“ lze připodobnit k dnešnímu stavu fungování EU BG, tedy jako relativně stálých jednotek, ale s *ad hoc* zaměřením. Plejáda těchto funkčních modelů má společného jmenovatele, kterým je evolutivní posloupnost. V závislosti na politické vůli, finančních možnostech, strategické situaci, postoji partnerů a otázkách potřeby se počítá s transformací jednotlivých modelů k tomu nejvyššímu, kterým je model evropské unitární armády.⁶⁹

Je vhodné zamyslet se nad základní otázkou, zdali jsou evropské národy nadále schopny vlastní efektivní obrany? Co se týče ryze vojensko-obranného kapitálu, tak dnes jsou jednotlivé evropské národní armády jen pouhým odleskem své původní velkoleposti, pouhým pozůstatkem dnů, kdy jejich državy byly proporcionálně uměřené zdrojům a velikosti své státnosti. Postulátem zůstává, že evropské státy dnes nejsou schopny dát dohromady operační kapacity ze svých výlučných zdrojů, aby plnohodnotně pokryly všech pět bojišť – země, vzduch, moře, vesmír a kyberprostor. Bohužel, státy dnes navíc čelí mnoha diverzifikovaným hrozbám a hybridnímu vedení boje (*hybrid warfare*) jako modernímu terorismu, exploataci kybernetického prostoru, proliferaci bezpilotních letounů či plně autonomních zbraní. Obrannou účinnost snižují i faktory ekonomické, neboť mnoho novodobých technologií a mechanizací stojí mimo dosah států z důvodu přemrštěných nákladů pořízení. Vedle toho, do současnosti bylo trendem snižování nákladů na sektor obrany, což mělo za následek odzbrojování a částečnou demilitarizaci.⁷⁰

Na politickém debatním poli ohledně otázek dalšího prohlubování evropské integrace v oblasti SBOP, zejména směrem k evropské „unijní“ armádě, panují spíše skeptické přístupy.⁷¹ Mnoho odborníků z řad různých vědních oborů či společenských disciplín ji spatřuje spíše jako fáta morganu či chiméru evropských dogmatiků, tedy snů, kteří si neuvědomují neudržitelnost a neefektivitu EU. Samozřejmě, tyto postoje pramení především z neustálé rezervovanosti vůči omezování vlastních národních suverenit a jejich částečného přenosu na jakýkoliv nadnárodní útvar. Vedle toho se opírají o empirická data ekonomických výzkumů a auditů veřejných rozpočtů, kdy uvádějí, že současná stabilizace veřejných financí se částečně odvíjí od snižování výdajů na obranu států. Tento stav lze však vnímat jako přechodný, protože po dosažení odpovídající míry stabilizace, by se měl automaticky opět překlenout k rozumnému

⁶⁹ TRYBUS, M. *The Legal Foundations of a European Army*. Birmingham: University of Birmingham, Birmingham Law School, Institute of European Law, 1/2016, s. 7-8.

⁷⁰ MAURO, F., JEHIN, O., *Why do we need a european army? Europe, strategy, security programme*. Paris: IRIS – Institute for integration and strategic affairs, april 2019, s. 3-4.

⁷¹ LLANOS-ANTCZAK, A. European Union Battlegroups. A disillusion cornerstone of the EU military capabilities. In *Colloquium* 1(45)/2022, s. 98-99.

investování do obranných složek. Mimo to, je vzpomínán i komplikovaný proces přijímání jednotlivých rozhodnutí v rámci SBOP v EU a role jednotlivých členských států, které mají diametrálně rozdílné vojenské kapacity a možnosti.⁷² Na druhou stranu, občanský prvek je v tomto směru poněkud pozitivnější. V závěru roku 2018 proběhl ve Francii neformální výzkum dotazníkového typu, ve kterém se Francouzi vyslovili pro myšlenku evropské armády. V přesných datech více než 80 % respondentů sympatizovalo s myšlenkou evropské armády.⁷³

Nicméně, danou situaci je nutné spatřovat i barevným pohledem unijních dogmatiků, podle kterých by se evropská armáda mohla stát apartní možností řešení ozbrojených konfliktů, zneužívání a porušování lidských práv, zvládání humanitárních a živelných krizí a pohrom a samozřejmě i faktorem eliminujícím potencionální hrozby a rizika. Francouzský prezident Emmanuel Macron například několikrát hovořil o potřebě zřít evropskou armádu jako odpověď na ruskou hrozbu či emancipaci ze závislosti na USA.⁷⁴ Tuto domněnku podpořil v roce 2015 i tehdejší prezident Evropské komise Jean-Claude Juncker, který prohlásil, že úcta k NATO nemůže být nadále využívána jako nesmyslné alibi vůči silicím snahám v oblasti evropské obrany.⁷⁵ EU tím dává najevo silné povědomí o tom, že Evropa už nadále nemůže setrvat na výhradní závislosti vůči NATO a USA v oblasti obrany.⁷⁶ Doba, kdy byla Evropa po 2. Světové válce rozpolcená a povstávala z popela válečných ruin, při které se musela spoléhat na mocenskou podporu USA či Ruska je pryč. Ruský prezident V. Putin nečekaně uvítal myšlenky o zrodu evropské armády jako směr pozitivního vývoje Evropy, v čemž lze spatřit jeho touhu po disociaci EU z područí USA. Opětovně zvolený americký prezident D. Trump je spíše považoval za jakousi nejspíše ironii až skoro urážku, která zrcadlí nedůvěru v NATO a

⁷² NEČAS, P. *Evropská „armáda“ a problém státní suverenity: rozhodování v Evropské radě*. Policy Paper. Česká republika ve společné bezpečnosti a obranné politice EU: audit a perspektivy. Praha: CEVRO Institut, Centrum transatlantických vztahů, 2015, s. 5.

⁷³ Online survey by the french magazine Le Point published on 2 December 2018. In response to the question: „Is there a need to create a European army?“ about 31.665 (80,8 %) the French replied „yes“ and the rest of the French 7.513 replied „no“ (19,2 %).

⁷⁴ Ve své době proklamovala zřízení evropské armády zejména Francie a Německo, posléze se jim dostalo přízně i ze strany Španělska. Tyto teze platí pro rok 2018, přičemž stav EU byl do roku 2020 divoce proměnlivý a postoje se mohly rapidně změnit.

⁷⁵ STONE, J. *Emmanuel Macron calls for creation of a 'true European army' to defend against Russia and the US*. Publikováno dne 6. 11. 2018 [online]. Dostupné z: <<https://www.independent.co.uk/news/world/europe/emmanuel-macron-european-army-france-russia-us-military-defence-eu-a8619721.html>>.

⁷⁶ NATO už v dnešní době nepůsobí jako partnerská aliance, nýbrž se začíná projevovat jako defenzivní protektorát. Úpadek jeho významnosti je jen logickým důsledkem světové evoluce, neboť účel, který zastávalo od konce 2. SV, se zdá být dávnou minulostí. USA je stále dominantním hráčem ve strukturách NATO. V posledních letech je však možné zaznamenat z americké strany jakousi apatii až lhostejnost vůči NATO. To pramení z přesvědčení mnoha Američanů, v přední linii s D. Trumpem, který NATO považuje za obsolentní záležitost. USA již nechce stát v pozici, do které se v rámci NATO dostalo, tedy: „It's not even America first. It's America only.“

americkou podporu.⁷⁷ Česká republika v zosobnění tehdy prezidenta M. Zemana spolu s maďarským předsedou vlády V. Orbánem neformálně podpořila plány ke zrodu evropské armády, kterou by uvítala jako prostředek zintenzivnění militarizace evropských hranic, tedy posílením obrany a ochrany EU. Integrace v oblasti obrany se má prosazovat z hlediska eliminace hrozeb a rizik pro EU, jakými jsou imigrantské krize, ruská hrozba, džihádistické (teroristické) frakce.⁷⁸

Koncept vytvoření evropské armády je obtížné vnímat jako reálný fenomén, jeho přínos lze vnímat především v neustálém vyvolávání živých politických debat ke zkvalitnění evropské bezpečnosti *pro futuro*. Nicméně, především by se mělo neustále usilovat o postulát nezávislosti evropské obrany. Některé zdroje uvádějí ve spojitosti s evropskou armádou otázku jejího tzv. toužebného dumání nebo realistického obzoru?⁷⁹ Spíše než proveditelnost této myšlenky, je namístě její nemyslitelnost, protože doposud nepanuje dostatečná vůle k přesunu politické moci směrem k EU. Kreačně jednoduše evropské armády by přitom musela vzejít z výlučných kompetencí EU a politického přesvědčení o takové potřebě, tedy úplné autonomii EU v oblasti obrany. Není však možné mít evropskou armádu s deficitem evropské identity a autonomie. Toho bude jen obtížné dosáhnout, protože mnoho politických hodnostářů má obavy z ideji evropské armády, neboť si jsou vědomi toho, že takový krok vyžaduje větší míru integrace. Jakékoli další prohlubování evropské integrace o její kvantitativní expanzi tak působí jako děsivý strašák či noční můra.⁸⁰ Posléze by vyvěraly další a další komplikace takového postupu, zejména v otázkách vlastního kreování evropské armády, která by nejspíše fúzovala či sdružovala části národních armád členských států do jedné unitární. Tato cesta však bývá s nelibostí odmítána, protože by mohla představovat jakýsi náznak či signál k federalizaci EU, potažmo Evropy.⁸¹

⁷⁷ Americký prezident D. Trump spatřuje v úvahách EU jakousi nevděčnost a volá po větší sdílnosti operačního břemene mezi členy NATO (burden-sharing). Podle jeho tvrzení, se tak EU dostatečně nepodílí na činnosti NATO, neboť 70 % všech NATO operací a expedic je vedeno nebo poskytováno ze strany USA, které má vždy vévodící postavení. Snahy EU o menší heteronomii na NATO a USA, tak spatřuje jako nevděčné a nespravedlivé, přičemž koncept evropské armády hodnotí jako vyzývavý krok k rivalitě mezi EU a USA. Tyto tvrzení zazněly na Summitu NATO v roce 2018.

⁷⁸ HAROCHE, P. *Macron's "European Army": why is everyone talking about it?* Zveřejněno dne 14. Nov 2018 [online]. Dostupné z: <<https://euobserver.com/opinion/143372>>.

⁷⁹ Dokonce se již objevují první snahy o definování evropské armády: „*The European army can be defined as an organization of European, regular and professional military personnel and equipment that are partially or totally dependent on the European Union.*“ Více viz. TRYBUS, M. *The Legal Foundations of a European Army*. Birmingham: University of Birmingham, Birmingham Law School, Institute of European Law, 1/2016, s. 1-2.

⁸⁰ MAURO, F., JEHIN, O., *Why do we need a european army? Europe, strategy, security programme*. Paris: IRIS – Institute for integration and strategic affairs, april 2019, s. 2.

⁸¹ LEPOTIER, J. *A European army: wishful thinking or a realistic horizon?* The New Federalist. Zveřejněno dne 8. 2. 2019 [online]. Dostupné z: <<https://www.eyes-on-europe.eu/tnf-european-army/>>.

5. Bojové jednotky EU – EU Battlegroups

EU *Battlegroups* mají povahu pozemních kompaktních jednotek sil rychlého nasazení, které formálně fungují jako nástroj SZBP od roku 2009. EU *Battlegroups* zprostředkovávají EU operativní vojenskou schopnost v oblasti bezpečnosti a obrany, čímž tyto hodnoty posilují. Jednotky vznikly jako operační prostředek pro naplnění cílů EU uvedených v čl. 42 an. SEU. Vedle nich se můžeme setkat i s komplementy v podobě evropských leteckých skupin (angl. *European Air Group*) či evropskými námořními jednotkami (angl. *European Maritime Group*). Nicméně, tyto sektory mají doposud značné rezervy. Doba je proměnlivá, co platí dnes, zítra již nemusí být pravdou. Stejně úskalí dopadá i na koncept bojových jednotek EU, které se potýkají s existenčními otázkami dotýkajícími se jejich funkčnosti a významu. Na základě toho se potom dovozují faktory, které zapříčiňují dosavadní úpadek a snižují význam bojových skupin EU. Jedná se především o nedostatek politické vůle k nasazení bojových skupin EU, ale i nevhodnost jeho využití, respektive subsidiaritu využití bojových jednotek EU. Bojové jednotky EU jsou pouze jedním z několika možných instrumentálních řešení mezinárodního krizového managementu, přičemž ne vždy se dojde přesvědčivých argumentů k jejich mobilizaci a namísto nich se užije standardních mechanismů NATO⁸² či OSN. Vedle toho jsou identifikovány i další nedostatky jako náročnost financování konceptu obecně, potažmo jednotlivých operací. Některé státy jsou poté postaveny před rozhodnutí, které se opírá o neslučitelnost s ekonomickou a politickou realitou jejich země. K tomu lze připočíst i námitku složitosti legitimního rozhodovacího procesu k nasazení bojových jednotek EU, ve kterém se odráží všechny výše zmíněné aspekty doplněné o byrokratické obstrukce.

Nasazení bojových jednotek EU je spíše otázkou opce než nutnosti. To jest dáno tím, že v dnešní době již není nutné zajištění přežití či existenční obrany daného státu či území, spíše se jedná o strategické úkoly, které však mohou mít citlivý dopad na bezpečnost. Obecná hypotéza v tomto smyslu tvrdí, že nejde o přežití státností, nýbrž o zachování či udržení materiálních a jiných hodnot a zájmů či jiných nárokových privilegií.⁸³ Jejich role se však může zdát z pohledu současného stavu EU na jednu stranu dosti groteskní záležitostí, ale na tu druhou naopak monumentální příležitostí k dalším integračním tendencím. Role EU

⁸² NATO disponuje vlastními silami rychlé reakce označované zkratkou NRF (angl. *NATO Response Forces*), které mají velmi obdobné postavení a význam jako BGEU. Vzájemný vztah BGEU a NRF je komplementární povahy, nejedná se proto o konkurující subjekty v oblasti sil rychlého nasazení. Rozdíl mezi NRF a BG EU je také ve velikosti obou uskupení, protože zatímco BG dosahují standardně velikosti do 1500 vojáků, NRF skýtá až 22.000 vojáků. Více viz. KULÍŠEK, J. Hodnocení a certifikace CZE/SVK Battle Group EU. In *Vojenské rozhledy*, 2009, č. 2, s. 12.

⁸³ HAPALA, O. *Bojové skupiny EU: analýza efektivity konceptu (bakalářská práce)*. Brno: FSS Masarykovy univerzity, 2017, s. 11.

Battlegroups je významná svojí elastickou pragmatičností, protože je možné jejich využití na široce kombinovaný okruh operací a misí jako například odzbrojení, humanitární a záchranné mise, poradní a pomocné mise, preventivní působení, jako stabilizační prostředky, krizová řešení či mírotvorní stavitelé. Nicméně, za setrvání podmínek časového omezení a operační intenzity.⁸⁴ Na základě tohoto je možné identifikovat několik scénářů jejich reálného nasazení. Prvně se může jednat o intervenci do bojových aktivit dvou či více stran a jejich následná separace a uklidnění vyostřené epizody.⁸⁵ Za druhé je možné si představit jejich preventivní vliv pro případ předcházení možných konfliktů a krizí (typicky se může jednat o odzbrojování, embarga, potírání různých forem deviací).⁸⁶ Třetí scénář může nést výjev stabilizace a rekonstrukce narušeného stavu (typicky znovu nastolení a upevnění míru).⁸⁷ Posléze je možné vidět jejich přínos v humanitární činnosti (ochrana a pomoc nekombatantů a civilního obyvatelstva) a samozřejmě i případná činnost evakuace lidí ze zasažených míst, ať již bojovou situací či přírodní pohromou.⁸⁸ Vedle toho někteří autoři hypotézují nad idealizací operacionalizace bojových skupin a uvádějí tři výchozí situace. Bojové skupiny mohou být nasazeny v rámci tzv. překlenovacích operací (expediční síly), tedy takových, kdy slouží pouze jako ingerentní podpora a pomoc již nasazených bojových sil (doplnění početního stavu armád nebo přeskupující strategický význam). Další modalitou může být jejich nasazení pro tzv. preoperace rychlé reakce (předsunuté síly), což lze definovat jako předsunvé zajištění významných oblastí pro facilitaci hlavní bojové síly. No a konečně akce přímé operace rychlé

⁸⁴ KULÍŠEK, J. Nasaditelnost Battle Groups EU do operací ESDP. In *Vojenské rozhledy*, 2009, roč. 19 (52), č. 1, s. 31.

⁸⁵ Separace nepřátelených stran (angl. *Separation of Parties by Force – SOPF*) ve výhledu vynucování mírového řešení sporu. Takový zásah se může projevit jako snížení bojových schopností stran ozbrojeného konfliktu. Cílem je donutit strany k stažení svých bojových jednotek a odpoutání od frontové linie sporu, například zřízením demilitarizovaného pásma či demarkačních mantinelů. Bojové svazky EU mají mandát k použití vojenské síly. Přímá intervence bojových skupin EU do sporu bude nutná při eskalaci výbušných a citlivých situací.

⁸⁶ Odvracení konfliktů (angl. *Conflict Prevention – CP*) jež vychází z bezpečnostní strategie EU. Jedná se o komplexní a mnohostranný úkol preventivní povahy, který má dosáhnout rovnováhy mezi krátkodobým řešením bezpečnostního opatření a dlouhodobým bezpečnostním vývojem. Silný důraz je kladem zejména na vynaložení úsilí k zamezení vzniku konfliktu doprovázeného projevy násilí a demonstrace síly.

⁸⁷ Stabilizace, rekonstrukce a vojenská pomoc (angl. *Stabilization, Reconstruction and Military Advice – SRMA*) je činnost dosahování trvale udržitelného míru a ustálení politické situace v regionu. Primárními úkoly jsou zamezit dalším projevům násilí, zajistit pořádek, zvýšit bezpečnost a zintenzivnit renovaci poškozené infrastruktury.

⁸⁸ Evakuační operace (angl. *Evacuation Operations – EO*) jejichž cílem jest vyvedení legitimních subjektů z nebezpečného prostředí, kde jim hrozí riziko a nebezpečí ohrožení života a zdraví. Evakuační operace se projevují jako bleskové nasazení sil do zasažené lokality, její dočasná okupace pro plánované vyvedení subjektů. Pomoc v případě humanitárních operací (angl. *Assistance to Humanitarian Operations – HA*), která se řídí tradičními pravidly mezinárodního humanitárního práva.

reakce (pohotovostní síly), kdy je zapotřebí co nejrychlejšího a nejefektivnějšího zásahu.⁸⁹ Nicméně, není vyloučen kumulativní charakter těchto operací a misí.

Bojové jednotky EU mohou být rozklíčovány na základě jednotlivých charakteristických znaků. Prvním z této skupiny je – rychlá reakce (rychlost), která označuje stav umožňující urychleně (bezprostředně) reagovat na různé krizové scénáře a hrozící rizika. V právní terminologii se nejčastěji používá obratu „bez zbytečných průtahů“. Nicméně empirie nám je svědkem, že ne vždy platí okamžitost a bezprostřednost takového jednání, byť je to žádoucí a potřebné. Pro EU *Battlegroups* je však tato rychlost zásadní. Rychlá vojenská akce v tomto ohledu kalkuluje s minimální dobou odezvy odvislé od legitimní potřeby takového nasazení. Formálně nejsou přijaté žádné závazné lhůty k tomu, aby operace proběhla ve své celistvosti. Nicméně, lze mít za to, že od oficiálního souhlasu Rady EU v podobě přijetí rozhodnutí o operaci, by do doby zahájení operace nemělo uplynout více jak 5 dní. Okamžik zahájení operace je klíčový, nejedná se však o skutečné nasazení sil v poli! Vlastní nasazení sil v místě konfliktu je většinou adekvátní ve lhůtě 10 dní od zahájení operace. Sumárně proto platí, že od okamžiku přijetí rozhodnutí o operaci by *de facto* nemělo uplynout více jak 15 dní do okamžiku prvního nasazení bojových sil. Bojové skupiny mají být potom schopny výkonu samotné operace min. po dobu 30 dní, přičemž při zajištění odpovídajícího zásobování se tato lhůta může prodloužit až na dobu 120 dní. Časová dotace a její rozvržení je tak pregnantně etablovaná. Dalšími charakteristickými znaky jsou efektivita výkonu jejich operační činnosti, spolehlivost jejich nasazení a v neposlední řadě kompaktnost.

Složení jednotek je většinou na základě multinacionálního pravidla, přičemž není vyloučeno, že by jednotku mohl složit i jeden stát samostatně. Produkce BGEU se fakticky provádí dočasným převelením jednotek národních kontingentů a tedy jejich alokací do unikátní sestavy operačních skupin EU.⁹⁰ Podílí-li se na skládání jednotky více národů, respektive států, vždy je určen jeden vůdčí (angl. *framework nation*), kterému je svěřeno zastřešení celé sestavy, operativní plánování, taktický výcvik jednotek a konečně i jejich certifikace.⁹¹ Certifikace jednotek⁹² je vlastně autorizační úkon, který dané jednotky legitimizuje do pohotovostního

⁸⁹ LINDSTROM, G. *Enter the EU Battlegroups. Chaillot Paper*. Paris: Institute for Security Studies, 2007. s. 17-18.

⁹⁰ KULÍŠEK, J. Battle Group. In *Vojenské rozhledy*, 2007, č. 3, s. 56.

⁹¹ Tamtéž, s. 56.

⁹² Certifikací můžeme rozumět proces vydání formálního potvrzení o skutečnosti, že dané jednotky odpovídají všem formálním a legislativním požadavkům a náležitostem potřebným pro splnění specificky zadaných úkolů, operací a misí. V případě BG EU je nutné provést certifikaci způsobilosti nově zformovaných útvarů tak, aby bylo zaručeno dosažení stanovených standardů. Tyto standardy vycházejí z dokumentu nazvaného „Standardy a kritéria pro Battlegroups EU“ a obsahuje devět taxativně vymezených standardů – dostupnost, flexibilitu, použitelnost

stavu a oficiálně jim uděluje status bojových jednotek EU.⁹³ Pohotovost jedné jednotky trvá po dobu 6 měsíců, po jejímž uplynutí je tato vystřídána jinou jednotkou uvedenou v pohotovostní stav. Celý cyklus je vlastně v neustálé rotaci, protože v rozmezí po 6 měsících se konají Koordinační konference BG⁹⁴, kde se dojednávají další konkrétní kroky modulárnosti BG. EU musí mít od roku 2007 vždy dvě bojové skupiny v pohotovostním stavu. Celý obraz je takový, že EU může vést dvě a více operací v působnosti *Battlegroups*, přičemž musí udržovat minimálně další dvě skupiny v neustálé pohotovosti.⁹⁵ Bojové skupiny EU mají specifickou trojstupňovou strukturu velení.⁹⁶ První úroveň sestává z operačního velitelství (angl. *operational headquarters-OHQ*), které zajišťuje strategické plánování a řídí chod celé operace. Toto ústředí není přímou výkonnou součástí bojové skupiny, ale řídicím střediskem ve výchozím státě EU. Druhá úroveň je zastoupena velitelstvím sil (angl. *forces headquarters-FHQ*), které již přímo řídí a plánuje danou operaci. Třetí stupeň představuje velitelství bojové skupiny (angl. *Battlegroup Headquarters-BGHQ*), jež vykonává konkrétní operační rozkazy na úrovni taktické operacionalizace.⁹⁷

Detailní schéma každé skupiny potom vypadá následovně, a tedy že počet personálního substrátu odpovídá kapacitě běžného armádního praporu (cca 300-1500 vojáků). Bojové skupiny proto nejčastěji dosahují počtu až 1500 členů, ale v závislosti na možnostech a kapacitách státu mohou mít až 3000 příslušníků.⁹⁸ Akt složení jednotky se proto řídí principem flexibility a vykazuje značné rysy variability. Každá bojová skupina má pevné jádro, které se skládá ze třech dílčích částí, které musejí tvořit vzájemně kvalitativně koherentní komplex. Základním prvkem je pěchota, která se rozkládá až do třech rot (cca 75-200 vojáků) a zahrnuje mechanizované oddíly, pozemní a vzdušnou palebnou podporu. Následují síly bojové podpory, mezi které můžeme řadit ženijní oddíly, protivzdušnou obranu, zpravodajce, průzkumné jednotky či třeba komunikační podporu, ale i další. Poslední z partie je věnována jednotkám zabezpečení služeb v boji, kam se řadí strategické operační a transportní prostředky a zásobování, zdravotnický personál, útvary speciálních sil či případně vojenská policie a jiné. Teprve až komplexnost všech těchto složek má potenciál plně bojové operační efektivity.

neboli nasaditelnost, připravenost, propojitelnost, udržitelnost, odolnost, zdravotnické zabezpečení a interoperabilitu.

⁹³ KULÍŠEK, J. Hodnocení a certifikace CZE/SVK Battle Group EU. In *Vojenské rozhledy*, 2009, č. 2, s. 16.

⁹⁴ Koordinační konference o BG neboli angl. *BattleGroup Coordination Conference*

⁹⁵ KULÍŠEK, J. Battle Group. In *Vojenské rozhledy*, 2007, č. 3, s. 53.

⁹⁶ SOKOL, M. *Duplicita sil rychlého nasazení (bakalářská práce)*. Praha: FSV UK, 2015, s. 19.

⁹⁷ HAPALA, O. *Bojové skupiny EU: analýza efektivity konceptu (bakalářská práce)*. Brno: FSS Masarykovy univerzity, 2017, s. 13-14.

⁹⁸ KULÍŠEK, J. Battle Group. In *Vojenské rozhledy*, 2007, č. 3, s. 54.

Územní působnost bojových jednotek EU je nastavena dosti extenzivně, byť by se mohlo na první dojem zdát, že bude vyhrazena výlučně na teritorium EU. Obecně je stanoveno, že jednotky mohou působit v rozsahu okruhu s poloměrem do 6000 kilometrů, jehož středem je ústřední metropole EU – Brusel.⁹⁹ Operační vzdálenost se zdá být dostatečně široce nastavena, což je evidentní z toho, že dalece přesahuje hranice EU i evropského kontinentu. Konkrétní nasazení v rámci této působnosti je potom závislé na několika proměnných. První z nich je otázka transportu dané skupiny, který probíhá nejčastěji leteckou dopravou.¹⁰⁰ Druhý aspekt se týká zásobování a logistického zázemí a podpory, která se v základní rovině může provést také letecky, přičemž nejčastěji probíhá námořní dopravou (zejména mechanizace, zdravotnický materiál, potraviny a jiné). BGEU si musejí být dobře vědomi operačního prostředí a posléze i operačního prostoru. Operační prostředí je však pojem nadřazený a obecnější než pojem operačního prostoru. Operační prostředí si lze představit jako komplex symbiotických komponentů utvářejících homeostázu celkového geografického obrazu dané lokality. Vlastně se jedná o souhrn všech okolností, podmínek, vlivů a reálií, které dané prostředí komponují. Konkrétními složkami jsou potom chápány přírodní prostředí, politicko-sociální prostředí a samozřejmě informační prostředí.¹⁰¹ Všechny tyto tři prvky musejí být relevantně posouzeny v případě nasazení BGEU v rámci jejich působnosti.

Závěr

EU je bezpochyby celosvětovým aktérem na scéně mezinárodní bezpečnosti. Současná přetrvávající evropská obranná politika a vojenské síly jsou značně diferencované. Klíčové otázky a rozhodnutí zůstávají v režii unilaterálnosti členských států, které často nemají dostatek finančních zdrojů či dalších kapacit (materiální a personální zázemí), nehledě na jejich politickou neuvědomilost a nejednotnost. Neochota podílet se na tomto projektu je však ze strany některých členských států natolik patrná, že nelze počítat s vlnitým přijetím. Evropa by v tomto ohledu opět zůstala nejspíše rozdělena na dvě protichůdné skupiny, což je typický projev fenoménu tzv. dvourychlostní Evropy, který bývá nezřídka prolomen. Například flexibilním institutem posílené spolupráce, který umožňuje určitému počtu členských států navázat mezi

⁹⁹ KULÍŠEK, J. Nasaditelnost Battle Groups EU do operací ESDP. In *Vojenské rozhledy*, 2009, roč. 19 (52), č. 1, s. 33.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 39 an.

¹⁰¹ KULÍŠEK, J. Operační prostředí prostoru nasazení BG EU. In *Vojenské rozhledy*, 2009, č. 3, s. 24.

sebou spolupráci v dané oblasti i přes nevěli zbylých členů. Takto bylo například přijato nařízení o zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce v roce 2017.

Situace bojových skupin EU není nikterak idylická, neboť existují důvody dosavadního stranění se využívání tohoto nástroje, který však má velký potenciál. Za škálu zmíněných důvodů nevyužívání nasazení bojových skupin lze považovat tíživou otázku financování, značnou diferenciaci národních zájmů jednotlivých aktérů, problematiku generování a formování bojových skupin, otázky spojené s operativními kapacitami a posléze i komplikovanost rozhodovacího procesu aktivizace EUBG.¹⁰² Všechny tyto skutečnosti potom kulminují v nepochopení či přímo bagatelizování závažnosti a významu daných bezpečnostních otázek.¹⁰³ Presupozicí jsou i argumenty nevhodnosti systému financování bojových skupin EU. V tomto výhledu je vytýkána zejména obava z možné duplikace nákladů na položku obrany jednotlivých států. Posléze potom diminuce motivace a snah k budování vlastních vojenských kapacit, respektive jejich proliferace.¹⁰⁴ No a konečně i obava či spíše strach z přílišného prohloubení stávajícího systému a upevnění role EU v oblasti obranné a bezpečnostní politiky směrem k federalizačním tendencím a konstrukci evropské armády. Dalším spatřujícím negativem může být možná diferenciacie jednotlivých bojových skupin, protože některé BGEU mohou vykazovat vyšší stupeň vojenské efektivity než jiné.¹⁰⁵ Tento stav je dán právě přímou souvislostí na originární tvůrce (dané státy) bojové skupiny. Některé státy, zejména ty bohatší, jsou potom schopné investovat více finančních prostředků a kapitálu do bojových skupin oproti jiným státům, čímž může narůstat fragmentace celého konceptu BGEU. Mezní význam může být přisouzen BG i jako nástroji urychlení reformačních a inovativních snah národních armád členských států, který má za cíl modernizaci různého charakteru a zvýšení kooperativnosti a interoperability mezi evropskými státy.¹⁰⁶

Z demonstrativního představení konceptu BGEU vyplývá, že z hlediska jejich velikosti, tak bojové skupiny nelze považovat za hlavní bojové síly suplující vůdčí roli klasických armádních jednotek. Z toho nám explicitně vyplývá axiom, že BGEU mohou vést jiný druh operací než operace válečné.¹⁰⁷ Reliktně zle usoudit, že se proto na jejich operace nebudou

¹⁰² HAPALA, O. *Evolution of EU Battlegroups*. Security Outlines, Zveřejněno dne 1. 8. 2019 [online]. Dostupné z: <<http://www.securityoutlines.cz/evolution-of-eu-battlegroups/>>.

¹⁰³ HAPALA, O. *Bojové skupiny EU: analýza efektivity konceptu (bakalářská práce)*. Brno: FSS Masarykovy univerzity, 2017, s. 43.

¹⁰⁴ Tento bod však spatřujeme jako spíše teoretický, neboť z povahy státnosti a jejich znaků vyplývá, že každý stát je povinen zřizovat vlastní armádu pro zajištění svojí obrany, byť v minimálním měřítku.

¹⁰⁵ KULÍŠEK, J. *Battle Group*. In *Vojenské rozhledy*, 2007, č. 3, s. 56-57.

¹⁰⁶ SOKOL, M. *Duplicita sil rychlého nasazení (bakalářská práce)*. Praha: FSV UK, 2015, s. 17.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 64.

vztahovat normy *ius ad bellum*. Naopak, jeví se jako zajímavější, zamyslet se nad dopadem *ius in bello* na postavení a status BGEU, neboť ty nejsou zamýšleny jako ofenzivní bojové síly, které by přejímaly úkoly a postavení běžné armády. Z tohoto důvodu, jakož i jejich legislativního rámce, máme za to, že jejich využití v rámci *ius ad bellum* není ospravedlnitelné. Vztah EUBG a *ius in bello* je však odlišný, neboť i na jejich operační činnost se samozřejmě vztahují normy mezinárodního práva humanitárního, které musejí striktně dodržovat. Jiné názory však ostrakizují BGEU z humanitárních operací, přičemž argumenty se opírají o potřebu naplnění specifických kritérií pro humanitární akce, které jsou nad rámec účelnosti a významu BGEU.¹⁰⁸ Nicméně, koncept BGEU obsahuje kvalitativní interní potenciál, jež mu umožňuje stát se hnací silou rozvoje schopností a kompetencí EU, při permanentním navyšování operability ozbrojených sil EU. Koncept BGEU tím přispívá k hlubší a intenzivnější integraci v oblasti obrany a bezpečnosti.

Konzistentně je vhodné na závěr doložit několik poznámek dotýkajících se působení jedné specifické bojové skupiny EU tzv. Visegrádské bojové skupiny, ve zkratka V4 BGEU. Toto uskupení vzniklo jako iniciativa čtyřech velmi blízkých států – České republiky, Slovenské republiky, Maďarska a Polska. Tyto mocnosti po dlouhé době debat a diskuzí nakonec prosadily společném vůli a záměr k vybudování vojenské formace složené výlučně z jejich kapacit, aby tak vyplnily a posílily subregionální spolupráci v dané geografické oblasti Evropy a zároveň demonstrovaly svoji vůli k plnění závazků EU, zefektivnění vojenské spolupráce a tím v konečném důsledku přispěly k rámcové podpoře evropské obranné kooperace a podepření pilířů evropské bezpečnosti.¹⁰⁹ Bojové uskupení V4 BGEU tak disponuje symbolickým, ale i praktickým potenciálem nejen pro státy V4, ale i EU. Rozhodnými faktory pro formování V4 BGEU byla kulturní podobnost, blízkost politické reality a strategických zájmů, geografická proximita, podobné historické kořeny a společné cíle. První seskupení V4 BGEU vzniklo v roce 2016, další došlo pohotovostního režimu v roce 2019 a další bylo aktivované v roce 2023.¹¹⁰

Myšlenky na zrod evropské armády mají nejsilnější podporu ve dvou největších evropských státech – Francii a Německu.¹¹¹ Nemůžeme však hovořit o tom, že by tato cesta

¹⁰⁸ KULÍŠEK, J. Battle Group. In *Vojenské rozhledy*, 2007, č. 3, s. 59.

¹⁰⁹ PAULECH, M., URBANOVSKÁ, J. *Visegrad Four EU Battlegroup: Meaning and Progress*. In *Obrana a strategie*, 2014, roč. 14, č. 2, s. 54-56.

¹¹⁰ HAPALA, O. *Evolution of EU Battlegroups*. Security Outlines, Zveřejněno dne 1. 8. 2019 [online]. Dostupné z: <<http://www.securityoutlines.cz/evolution-of-eu-battlegroups/>>.

¹¹¹ Německá kancléřka Angela Merkel k tomu pronesla: „We have to work on a vision to establish a real European army one day.“. Viz. LAWRENCE, T. *What is a European Army, Anyway?* RKK ICDS [online]. Publikováno dne 21. 11. 2018. Dostupné z: <<https://icds.ee/what-is-a-european-army-anyway/>>.

byla nějak blýskavě dlážděná, ba právě naopak. EU zažívá od roku 2020 dodnes bouřlivé ořesy, které silně ovlivňují její existenci. Jmenovitě můžeme uvést tzv. Brexit (vystoupení Velké Británie z EU), neutuchající nátlak ilegální imigrace nebo nelítostné šíření pandemie viru SARS-CoV-2, který způsobuje nemoc COVID-19. V roce 2022 vypukl vojenský konflikt na Ukrajině, kterou napadla vojska Ruské federace. Nejen tyto skutečnosti měly silný dopad (nejen) na evropskou politiku v zásadních otázkách. Podvojně otázky typu zřízení evropské armády a tím prohloubení evropské integrace v oblasti obrany se zdají být čím dál více bližší. Nehledě na to, že v úvahách o evropské armádě vždy absentovala jasná vize toho, jak by taková armáda měla vypadat a jak by se měla zformovat vzhledem na diverzitu úrovně a vybavení jednotlivých armád členských států EU. Evropa prozatím nemá vlastní armádu, kterou by byla schopná libovolně operovat. EU disponuje pouze několika málo speciálními oddíly, které operují pod záštitou její vlajky (*EU Battlegroups*). O významu a smyslu těchto misí by se však dalo hluboce polemizovat. Rozporuplnosti se dostává i konceptu plně integrovaného modelu evropské armády, která by byla zcela autonomní. Nahrazovala by evropská armáda v takovém případě armády členských států, respektive byly by tyto národní armády upozaděny?¹¹² *Pro futuro* lze vycházet i z teze, že národní armády budou brzy příliš okleštěny v poskytování efektivní obrany a tím plnohodnotným zajištění bezpečnosti EU. Permanentní evropské jednotky by tak mohly být efektivnějším kohezním nástrojem.¹¹³

EU by se vznikem vlastní armády získala další možnosti ovlivnění globální politické scény, zejména v oblasti bezpečnosti. Došlo by k exkluzi potřeby obracet se na NATO a zejména na USA s žádostí o pomoc či vojenskou intervenci. EU, potažmo Evropa, by se tak emancipovala z úplné závislosti na externistech jako NATO a USA.¹¹⁴ Intencionálně se však nejedná o úplnou exkluzi z NATO, ale uznání autonomie obou subjektů v oblasti obrany, tedy jak EU, tak i NATO, neboť jejich vztahy mají zůstat synergické.¹¹⁵ Na tomto se shodli i představitelé EU i NATO, čímž stvrdili, že vztahy mezi EU a NATO jsou bezprecedentně

¹¹² Na základě vlastního posouzení se domníváme, že toto není možné. Evropská armáda by musela existovat paralelně vedle jednotlivých národních armád, a to zejména z konstitucionálního požadavku právních řádů jednotlivých členských států.

¹¹³ TRYBUS, M. *The Legal Foundations of a European Army*. Birmingham: University of Birmingham, Birmingham Law School, Institute of European Law, 1/2016, s. 10-11.

¹¹⁴ Toto by uvítalo i mnoho Evropanů, přesněji občanů členských států EU. Například ve Francii v závěru roku 2018 proběhl neformální průzkum formou online dotazníku, ve kterém zhruba 79 % respondentů odpovědělo, že jsou nakloněni touze po osvobození se ze sevření USA a učinit se tak více autonomní na americkém vlivu. K tomu více viz. MAURO, F., JEHIN, O., *Why do we need a european army? Europe, strategy, security programme*. Paris: IRIS – Institute for integration and strategic affairs, apríl 2019, s. 2.

¹¹⁵ RAIK, K., JÄRVENPÄÄ, P. *A New Era of EU-NATO Cooperation How to Make the Best of a Marriage of Necessity*. Tallinn (Estonia): International Centre for Defence and Security, 2017, s. 5.

kvalitní vykazující vzájemnou propojenost v oblasti bezpečnosti a obrany.¹¹⁶ V tomto ohledu by však *de facto* jakékoli geopolitické konsekvence vybudování evropské armády mohly vyústit v narušení transatlantických vztahů.¹¹⁷ V žádném případě by se ovšem nemělo nejednat o geopolitickou izolaci od NATO.¹¹⁸ Americký republikánský proud v čele s D. Trumpem je však přesvědčen o slabosti EU, která podle jejich přesvědčení neustále potřebuje silného spojence a partnera USA. Tento vztah však spatřují jako jednoznačnou dominantu USA, a nikoliv jako rovnocenné partnerství, v čemž se prezentuje americký alibismus. Své myšlenky opírají o teze, že krachne-li NATO, respektive se stane disfunkčním, bude to mít značný negativní dopad na euro-americké vztahy, které se stanou více fragmentované.¹¹⁹

Nejprve by však bylo zapotřebí překlenout neochotu participace na přijatých řešeních a tím přispět k větší soudržnosti mezi evropskými státy. Problém tkví však v samotné funkcionalistické struktuře EU, neboť nedostatek politické vůle, respektive její tříštění, je symptom hlubinné krize nastavení a fungování EU v obecně rovině od jejího zrodu. Nasnadě by tak byla institucionální a politická reforma EU. Ve spektru budoucího vývoje se objevují i názory na zřízení provizorního modelu permanentních bojových skupin, které by *de facto* představovaly nepřímý předvoj evropské armádní struktury.¹²⁰ EU však nepotřebuje kvantitativní boom BG, nýbrž specifické bojové síly permanentní povahy, které budou schopny rozvinout vynaložené úsilí BGEU do podoby běžných vojenských operací z hlediska rozsahu, časové dotace, náročnosti, rozměrnosti a jiných atributů běžného armádního modelu. BGEU bývají označovány za enormně frakční úspěch na poli SZBP, ovšem s výhradou toho, že slouží jako přechodné opatření k vytvoření společných evropských ozbrojených sil – armády EU.¹²¹

Celé téma tohoto příspěvku má multidimenzionální přesah a je nutné jej chápat z pohledu právní vědy, politologie, sociologie, mezinárodních vztahů, ale i vojenství. Koncept evropské armády, potažmo dlážděné cesty k evropské federalizaci, je projevem intencí evropského dogmatismu. Nicméně, jak pravil slavný Victor Hugo: „*Lidem neschází síla, schází*

¹¹⁶ Joint declaration on EU-NATO cooperation by the president of the European Council Donald Tusk, the president of the European Commission Jean-Claude Juncker, and the secretary general of the North Atlantic Treaty Organization Jens Stoltenberg, Brussels on 10 July 2018.

¹¹⁷ Toto narušení by spočívalo v duplicitě, a to buď značném oslabení pozice NATO, nebo vyvolání rivality s USA.
¹¹⁸ POTHIER, F. A *European army: can the dream become a reality?* IISS – The International Institute for Strategic Studies [online]. Publikováno dne 7. 1. 2019. Dostupné z: <<https://www.iiss.org/blogs/analysis/2019/01/macron-european-army-reality>>.

¹¹⁹ MICHTA, A. ANDREW. *Without the US, European Defense Will Fall to Pieces*. The American Interest [online]. Publikováno dne 23. 10. 2019. Dostupné z: <<https://www.the-american-interest.com/2019/10/23/without-the-us-european-defense-will-fall-to-pieces/>>.

¹²⁰ HAPALA, O. *Bojové skupiny EU: analýza efektivity konceptu (bakalářská práce)*. Brno: FSS Masarykovy univerzity, 2017, s. 44.

¹²¹ KULÍŠEK, J. Battle Group. In *Vojenské rozhledy*, 2007, č. 3, s. 65-66.

jim vůle“. Tato formulace je výstižná právě pro existenci EU, protože od doby svého formálního vzniku v roce 1992 až do roku 2020 si lze všimnout spíše neochotných kroků k unijní kohezi, inherenci a prohlubování jiné než obchodní integrace. Pro námi zkoumanou oblast platí, že bez politické autonomie se nelze dopracovat ani té strategicko-obranné.¹²² Přidržíme-li se teze, že obrana je nástrojem moci, pak její absence jest bezmocí. Podle představených historických reálií lze vydedukovat, že i po dvou dekadách od St. Malo, zůstává Evropa stále víceméně závislá na externí pomoci v oblasti obrany, zejména té americké. *Nota bene*, evropská politika, a především evropské politické postoje nejsou nikterak zářné, pokud jde o zvládání krizí či hrozeb. Toto platí jak pro unijní úroveň, tak i tu národní. Dovolíme si atrahovat jedno rčení: „*When you're old, rich, defenceless and surrounded by aggressive neighbours, pacifism is no panacea.*“¹²³. Politické prostředky EU tzv. „*soft power*“, využívající metody via dialog a asertivní konsensus, gentlemanské partnerství a ekonomické sankce, jsou dnes pro EU nespočetné, avšak ne vždy zcela ideální a efektivní. EU potřebuje obojí prostředky „*soft power*“, ale i „*hard power*“, které se budou vzájemně doplňovat.¹²⁴ Také nízká úroveň evropské identity a tím politická heteronomie EU způsobují krach téměř třicetiletého projektu evropské soudržnosti a sblížování evropských národů. EU potřebuje silné výkonné aparáty jako právě zavedený Úřad evropského veřejného žalobce či zatím imaginární evropskou armádu. Tyto elementy potřebuje nejen k zajištění vlastní obrany, bezpečnosti či blahobytu, ale zejména k udržení sjednocení.

Seznam použitých pramenů

1. CABADA, L et al. *Aktuální výzvy evropského integračního procesu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 295 s. ISBN 978-80-7380-289-9.
2. CINGEL, J. Bojové skupiny, vojenský nástroj Európskej únie. In *Euro Atlantic Quarterly*, 2006, roč. 1, č. 3, s. 16-17. ISSN 1336-8761.
3. COOPER, CH. *EU referendum: Plans that could pave way for 'EU army' are 'being held back'*. Publikováno dne 27. 5. 2016 [online]. Dostupné z: <

¹²² HOWORTH, J. *EU-NATO Cooperation and Strategic Autonomy: Logical Contradiction or Ariadne's Thread?* KFG Working Paper, No. 90, August 2018, Kolleg-Forscherguppe (KFG) “The Transformative Power of Europe“, Freie Universität Berlin, s. 7.

¹²³ MAURO, F., JEHIN, O., *Why do we need a european army? Europe, strategy, security programme*. Paris: IRIS – Institute for integration and strategic affairs, april 2019, s. 6.

¹²⁴ JIMÉNEZ GARCÍA, E. *The European Army and the PESCO: NATO or nothing*. Documento de Opinión IIEEE – Instituto Español de Estudios Estratégicos 97/2019 on 28 October 2019, s. 10.

- <https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/eu-referendum-plans-that-could-pave-way-for-an-eu-army-are-being-held-back-a7052501.html>>.
4. DRULÁKOVÁ, R. *Subsidiarita v Evropské unii: právní princip anebo užitečný symbol?* Praha: Oeconomica, 2010, 234 s. ISBN 978-80-245-1666-0.
 5. DVOŘÁKOVÁ, M. *Společná bezpečnostní a obranná politika*. Background Report. AMO – Asociace pro mezinárodní otázky. Pražský studentský summit, XXII, 03, 2017, 15 s.
 6. EGGLEDER, J. M. *The long road towards a shared EU army*. Publikované dne 7. 2. 2020 [online]. Dostupné z: < <https://www.dandc.eu/en/article/if-eu-had-its-own-army-it-could-also-have-military-role-world>>.
 7. ENGLE, E. *The Eurocorps: Towards A European Army? Working Paper Series 1/2009*. Dostupné online: < https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1335744>.
 8. FRANK, L., KHOL, R. Evropské bezpečnostní struktury. In *Obrana a strategie*, 2/2003, s. 17-26. ISSN 1214-6463.
 9. FUNTA, R., GOLOVKO, F., JURÍŠ, F. *Európa a európske právo*. Bratislava: IRIS, 2016, 509 s. ISBN 978-80-89726-76-9.
 10. HAPALA, O. *Bojové skupiny EU: analýza efektivity konceptu (bakalářská práce)*. Brno: FSS Masarykovy univerzity, 2017. 50 s.
 11. HAPALA, O. *Evolution of EU Battlegroups*. Security Outlines, Zveřejněno dne 1. 8. 2019 [online]. Dostupné z: <<http://www.securityoutlines.cz/evolution-of-eu-battlegroups/>>.
 12. HAROCHE, P. *Macron's "European Army": why is everyone talking about it?* Zveřejněno dne 14. Nov 2018 [online]. Dostupné z: < <https://euobserver.com/opinion/143372>>.
 13. HOWORTH, J. *EU-NATO Cooperation and Strategic Autonomy: Logical Contradiction or Ariadne's Thread?* KFG Working Paper, No. 90, August 2018, Kolleg-Forscherguppe (KFG) "The Transformative Power of Europe", Freie Universität Berlin, 21 s. ISSN 1868-6834 (print), ISSN 1868-7601 (online). Dostupné z: https://www.polsoz.fu-berlin.de/en/v/transformeurope/publications/working_paper/wp/WP_90_Howorth/WP_90_Howorth_WEB.pdf>.

14. JIMÉNEZ GARCÍA, E. *The European Army and the PESCO: NATO or nothing*. Documento de Opinión IIEE – Instituto Español de Estudios Estratégicos 97/2019 on 28 October 2019, 19 s. Dostupné z: <http://www.ieee.es/Galerias/fichero/docs_opinion/2019/DIEEEE097_2019EDGJIM_Ej_ercitoEuropeo_ENG.pdf>.
15. KOŘÍNEK, Š. Zásada subsidiarity ve vztahu k Úřadu evropského veřejného žalobce. *Časopis pro právní vědu a praxi*, XXVIII, 1/2020, 7-20 s. ISSN 1210-9126.
16. KULÍŠEK, J. Battle Group. In *Vojenské rozhledy*, 2007, č. 3, s. 52-69. ISSN 1210-3292.
17. KULÍŠEK, J. Budování a příprava Battle Groups EU. In *Vojenské rozhledy*, 2007, č. 4, s. 30-50. ISSN 1210-3292.
18. KULÍŠEK, J. Hodnocení a certifikace CZE/SVK Battle Group EU. In *Vojenské rozhledy*, 2009, č. 2, s. 11-40. ISSN 1210-3292.
19. KULÍŠEK, J. Nasaditelnost Battle Groups EU do operací ESDP. In *Vojenské rozhledy*, 2009, roč. 19 (52), č. 1, s. 31-58. ISSN 1210-3292.
20. KULÍŠEK, J. Operační prostředí prostoru nasazení BG EU. In *Vojenské rozhledy*, 2009, č. 3, s. 19-36. ISSN 1210-3292.
22. LAWRENCE, T. *What is a European Army, Anyway?* RKK ICDS [online]. Publikováno dne 21. 11. 2018. Dostupné z: <<https://icds.ee/what-is-a-european-army-anyway/>>.
23. LEPOTIER, J. *A European army: wishful thinking or a realistic horizon?* The New Federalist. Zveřejněno dne 8. 2. 2019 [online]. Dostupné z: <<https://www.eyes-on-europe.eu/tnf-european-army/>>.
24. LINDSTROM, G. *Enter the EU Battlegroups. Chaillot Paper*. Paris: Institute for Security Studies, 2007. 90 s. ISSN 1017-7566. ISBN 978-92-9198-106-9.
25. LLANOS-ANTCZAK, A. European Union Battlegroups. A dillusion cornerstone of the EU military capabilities. In *ColloQuium* 1(45)/2022, s. 97-114. ISSN 2081-3813 (e-ISSN 2658-0365).
26. MAURO, F., JEHIN, O., *Why do we need a european army? Europe, strategy, security programme*. Paris: IRIS – Institute for integration and strategic affairs, april 2019, 8 s.

27. MICHTA, A. ANDREW. *Without the US, European Defense Will Fall to Pieces*. The American Interest [online]. Publikováno dne 23. 10. 2019. Dostupné z: <<https://www.the-american-interest.com/2019/10/23/without-the-us-european-defense-will-fall-to-pieces/>>.
28. NEČAS, P. *Evropská „armáda“ a problém státní suverenity: rozhodování v Evropské radě*. Policy Paper. Česká republika ve společné bezpečnostní a obranné politice EU: audit a perspektivy. Praha: CEVRO Institut, Centrum transatlantických vztahů, 2015, s. 4-5.
29. PAULECH, M., URBANOVSKÁ, J. *Visegrad Four EU Battlegroup: Meaning and Progress*. In *Obrana a strategie*, 2014, roč. 14, č. 2, s. 49-60. ISSN 1802-7199.
30. POTHIER, F. *A European army: can the dream become a reality?* IISS – The International Institute for Strategic Studies [online]. Publikováno dne 7. 1. 2019. Dostupné z: <<https://www.iiss.org/blogs/analysis/2019/01/macron-european-army-reality>>.
31. RAIK, K., JÄRVENPÄÄ, P. *A New Era of EU-NATO Cooperation How to Make the Best of a Marriage of Necessity*. Tallinn (Estonia): International Centre for Defence and Security, 2017, 30 s. ISBN 978-9949-9885-4-9. Dostupné z: <https://icds.ee/wp-content/uploads/2018/ICDS_Report_A_New_Era_of_EU-NATO.pdf>.
32. SÁL, K., KONRÁDOVÁ, M., MÁCA, R. *Prohlubování obranné spolupráce v EU*. Podkladový dokument pro kulatý stůl národního konventu o EU. Praha: Institut pro politiku a společnost, leden 2019.
33. SIMAN, M., SLAŠŤAN, M. *Právo Európskej únie*. Bratislava: EUROIURIS, 2013, 1232 s. ISBN 978-80-89406-12-8.
34. SOKOL, M. *Duplicita sil rychlého nasazení (bakalářská práce)*. Praha: FSV UK, 2015. 41 s.
35. SCHWALL-DÜREN, A., HEMKER, F. *The Future of European Security and Defence Policy: Towards a European Army*. In *Social Europe*, 2007, s. 35-39. ISSN 2628-7641.
36. STONE, J. *Emmanuel Macron calls for creation of a ‘true European army’ to defend against Russia and the US*. Publikováno dne 6. 11. 2018 [online]. Dostupné z: <<https://www.independent.co.uk/news/world/europe/emmanuel-macron-european-army-france-russia-us-military-defence-eu-a8619721.html>>.

37. TOMÁŠEK, M. a kol. *Právo evropské unie*. Praha: Leges, 2013. 496 s. ISBN 978-80-87576-53-3.
38. TREVOR C. SALMON, ALISTAIR J. K. SHEPERD. *Toward a European Army: A Military Power in the Making?* Boulder – London: Lynne Rienner Publishers, 2003, 239 s. ISBN 1-58826-236-7.
39. TRYBUS, M. *The Legal Foundations of a European Army*. Birmingham: University of Birmingham, Birmingham Law School, Institute of European Law, 1/2016, 14 s. Dostupné z: http://epapers.bham.ac.uk/2105/1/IELWorkingPaper2016No1The_Legal_Foundations_of_a_European_Army.pdf.
40. Joint declaration on EU-NATO cooperation by the president of the European Council Donald Tusk, the president of the European Commission Jean-Claude Juncker, and the secretary general of the North Atlantic Treaty Organization Jens Stoltenberg, Brussels on 10 July 2018. Dostupné z: https://www.consilium.europa.eu/media/36096/nato_eu_final_eng.pdf.
41. Smlouva o Evropské unii (SEU).
42. Smlouva o fungování Evropské unie (SFEU).

Martin Skaloš¹

Historický vývoj a súčasné trendy korupcie na Slovensku a v Európe

Kľúčové slová

korupcia, Slovenská republika, trestný zákon, vývoj, európske trestné právo, trestný čin

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá fenoménom korupcie z historického i súčasného hľadiska, so zameraním na jej vývoj a aktuálne trendy na Slovensku a v Európe. Načrtáva historické korene korupcie a jej prítomnosť v rôznych politických a právnych systémoch naprieč dejinami. Analyzuje vývoj protikorupčných opatrení, inštitúcií a právnych rámcov, osobitne v kontexte postkomunistického obdobia. Taktiež sa venuje súčasnej situácii – identifikuje hlavné formy a oblasti korupcie a poukazuje na aktuálne politické iniciatívy na národnej aj európskej úrovni. Porovnaním historických a súčasných súvislostí sa príspevok snaží zhodnotiť účinnosť dnešných protikorupčných stratégií a ponúknuť odporúčania na posilnenie inštitucionálnej integrity a demokratickej zodpovednosti.

Keywords

corruption, Slovak Republic, criminal code, development, european criminal law, criminal offence

Abstract

This paper explores the phenomenon of corruption from both a historical and contemporary perspective, with a focus on its development and current trends in Slovakia and Europe. It outlines the historical roots of corruption and its presence in various political and legal systems throughout history. The paper analyzes the evolution of anti-corruption measures, institutions, and legal frameworks, particularly in the context of the post-communist era. It also addresses the current situation—identifying the main forms and areas of corruption and highlighting recent political initiatives at both national and European levels. By comparing historical and contemporary contexts, the paper aims to evaluate the effectiveness of today's anti-corruption strategies and offer recommendations to strengthen institutional integrity and democratic accountability.

¹ doc. JUDr. PhDr. Martin Skaloš, PhD., Katedra dejín štátu a práva, Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Komenského 20, 974 01 Banská Bystrica, Slovenská republika. Príspevok bol vypracovaný v rámci projektu VEGA č. 1/0100/24 „Zavedenie európskych trestných činov do právneho poriadku Slovenskej republiky“.

Úvod

Korupcia nie je fenoménom 21. storočia. Jej formy a rozsah v jednotlivých krajinách závisia od niekoľkých faktorov - kultúry krajiny, dejinného obdobia, sociálneho kontextu doby, právneho systému, tradícií či tolerancie ľudí. Prvý zoznam úradníkov akceptujúcich úplatky pochádza z 13. storočia pred n. l. a bol nájdený v Sýrii. Za prvé príznaky korupcie na území Slovenska možno pokladať kupovanie úradov a ich obsadzovanie primárne osobami z vyšších majetných spoločenských vrstiev v 15. storočí.

Nový rozmer v pohľade na korupciu a jej riešenie priniesol na území Európy napoleonský trestný zákon z roku 1810. S cieľom zápasit' proti korupcii vo verejnom živote, zavádzal prísne tresty za trestné činy, ktoré boli v rozpore s úradnými povinnosťami osoby, ale aj za činy, ktoré neboli v rozpore s takýmito povinnosťami. Príchodom modernej štátnej správy v 19. storočí sa zneužitie úradov verejných činiteľov začalo považovať za závažný trestný čin proti verejnej dôvere v bezúhonnosť.²

1. Teoretické východiská korupcie

Korupcia je negatívnym a komplikovaným spoločenským javom, s vysokou mierou latentnosti, ohrozuje základné princípy demokratickej spoločnosti a verejného života. Tvrdenie, že jej úplné vykorenenie je možné, by bolo nereálne. Korupcia sa v praxi často zamiňa s „lobingom“. Podľa nášho názoru „lobing“ znamená prínos odborných informácií pre kompetentné subjekty, sleduje štrukturálne zmeny a vynakladá na nich primerané náklady, korupcia vyžaduje protiprávnu protislužbu hneď a bez štrukturálnych zmien.

Dostupná literatúra nie je v členení korupcie jednotná a ponúka veľa najrôznejších kritérií. Z normatívneho hľadiska existujú typológie, ktoré členia korupciu podľa stupňa (malá, administratívna, štátna), frekvencie (rutinná alebo výnimočná, vykonávaná väčším alebo menším počtom aktérov), motivácie (z donútenia, dobrovoľne), úrovne (centralizovaná, decentralizovaná), rozmerov (predvídateľná, nemeľateľná).³

Základným legislatívnym rámcom na postihovanie trestných činov korupcie v Slovenskej republike je zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

² KOČAN, Š.: *Charakteristika a vyšetřovanie korupcie*. Bratislava: APZ, 2012, s. 17.

³ LIPTÁKOVÁ, K. - SKALOŠ, M.: Korupcia, jej právne a ekonomické aspekty s ohľadom na korupciu na úseku správy daní. In: TULÁČEK, J. (ed.): *Aktuálne otázky územnej samosprávy v podmienkach Slovenskej republiky*. Praha: Leges, 2020, s. 156.

Tento legislatívny rámec pojem „korupcia“ neupravuje. Trestný zákon ho aplikuje iba ako názov tretieho dielu ôsmej hlavy osobitnej časti, v rámci ktorého sú definované skutkové podstaty trestných činov prijímania úplatku (§ 328 až § 330 TZ)⁴, podplácania (§ 332 až § 334 TZ), nepriamej korupcie (§ 336 ods. 1 a 2 TZ), volebnej korupcie (§ 336a TZ)⁵ a športovej korupcie (§ 336b TZ).

2. Právna úprava korupcie na území Slovenska do konca 2. svetovej vojny

S vývojom spoločnosti sa postupne vyvíjala aj trestná úprava postihu korupcie. Vznikom Československého štátu v roku 1918 tzv. recepčnou normou, zákonom č. 11/1918 Zb. z. a n. o zriadení samostatného československého štátu sa prevzal právny poriadok z obdobia Rakúsko-Uhorska. V používanom práve na území československého štátu sa vytvoril stav tzv. právneho dualizmu. Tento stav znamenal, že na území českých krajín sa používalo rakúske právo a na území Slovenska a Podkarpatskej Rusi uhorské právo. V oblasti trestného práva sa na Slovensku recipoval uhorský trestný zákon publikovaný ako zákonný článok 5/1878.⁶ Tento trestný zákonník tak, ako aj trestné zákony v iných krajinách Európy, vychádzal z napoleonského trestného zákonníka z roku 1810⁷, v ktorom boli definované trestné činy korupcie.⁸

V ustanoveniach § 465 až § 470 trestného zákonníka z roku 1878 boli definované skutkové podstaty prijímania úplatku a podplácania. Trestného činu prijímania úplatku sa mohol dopustiť verejný úradník, ktorý za svoj čin, ktorý mal vykonať mocou svojho úradu, požaduje odmenu, dar alebo sľub ohľadom toho daný neodmietol. Osobitosťou tejto skutkovej podstaty bolo, že táto skutková podstata sa nevzťahovala na zvyčajné dary, ktoré sa definovali vo veľkosti, aké sa zvyčajne služobníctvu dávajú. Odôvodňovalo sa to tým, že takýto dar sa dáva bez vyzvania, a prijatie takéhoto daru neodporuje služobným predpisom. Verejný úradník,

⁴ Vo vzťahu k trestným činom prijímania úplatku Trestný zákon definuje tri skutkové podstaty, upravené v § 328 až § 330, ktorých obsahová štruktúra je v podstate zrkadlovou vo vzťahu ku skutkovým podstatám trestných činov podplácania podľa § 332 až § 334 Trestného zákona.

⁵ Novelou TZ z roku 2011 (zákon č. 262/2011 Z. z.) sa implementovali odporúčania vyplývajúce pre SR z tretieho kola hodnotenia Skupiny štátov proti korupcii Rady Európy (GRECO) a do TZ sa zaviedol trestný čin volebnej korupcie podľa § 336a TZ.

⁶ Uhorský trestný zákon č. 5 z roku 1878, známy ako Csemegiho zákonník.

⁷ Napoleonský trestný zákonník, oficiálne nazývaný Code pénal, bol vydaný v roku 1810. Bol to rozsiahly zákonník, ktorý ovplyvnil trestné právo v mnohých krajinách, nielen vo Francúzsku. Vytvoril ho Napoleon Bonaparte a jeho cieľom bolo zjednotiť a kodifikovať trestné právo po Francúzskej revolúcii.

⁸ KOČAN, Š.: Historický prehľad vyšetrovania korupcie v Slovenskej republike. In: SCHELLE, K. - TAUCHEN, J. (eds.): *Korupce - včera a dnes*. Ostrava: KEY Publishing, 2013, s. 51-52.

ktorý za odmenu alebo dar porušil svoju úradnú povinnosť, bol potrestaný prísnejšou trestnou sadzbou.

Tento trestný zákonník definoval aj špeciálne subjekty, ktoré ak spáchali trestný čin prijímania úplatku, tak vzhľadom na ich postavenie v spoločnosti sa trestali prísnejšími sankciami. Medzi takéto subjekty patrili sudcovia (ak v súvislosti s prijatím úplatku v trestnej alebo občianskoprávnej veci nezákonne rozhodli), vyšetrojúci sudcovia, dražobní úradníci (ak v súvislosti s prijatím úplatku protizákonne postupovali a spôsobili svojim konaním škodu vyššiu ako 5 000 zlatých).

Trestného činu podplácania sa dopustila osoba, ktorá poskytla úradníkovi dar alebo sľub takejto odmeny. Ak osoba poskytla úplatok sudcovi, vyšetrojúcemu sudcovi alebo členovi porotného súdu, bola potrestaná prísnejšou trestnou sadzbou (až do 5 rokov a peňažným trestom do 2 000 zlatých).⁹

Nepriamu formu korupcie sa snažil postihovať § 465 trestného zákonníka – aj keď zatiaľ len dosť neurčito. Mohol ju spáchať verejný úradník v tom prípade, ak dar alebo odmena bola tretej osobe daná alebo sľúbená s jeho prívolením. Ak sa úradná povinnosť neporušila, hrozilo väzenie až na 1 rok. Ak úradník porušil povinnosť, sadzba sa navýšila na väzenie až na 2 roky.¹⁰

Z hľadiska trestov sa používala kombinácia trestu odňatia slobody (väzenie) a peňažného trestu. Väzenie sa rozlišovalo podľa závažnosti trestu – krátkodobé (pri prečinoch) a dlhodobejšie (pri závažných trestných činoch).

Prijatím zákona č. 178/1924 Zb. z. a n. o úplatkárstve a proti porušovaniu úradného tajomstva bol prvýkrát definovaný pojem verejný činiteľ, ktorý v predchádzajúcich úpravách nebol definovaný. Podľa § 6 ods. 1 uvedeného zákona boli verejnými činiteľmi orgány a zamestnanci štátu, krajiny, župy, okresu, obce alebo inej verejnoprávnej korporácie, verejných podnikov, ústavov, fondov.¹¹

Za verejných činiteľov sa považujú aj orgány a zamestnanci bánk, sporiteľní, záložní a iných peňažných ústavov, hospodárskych a zárobkových spoločenstiev, ak sú pod štátnym

⁹ JALČ, A.: Korupcia - trestnoprávny vývoj, rekodifikácia a trestná zodpovednosť právnických osôb. In: *Justičná revue*, 57, 2005, č. 1, s. 1.

¹⁰ PAVOL, S. - SKALOŠ, M.: *Korupcia a lobing vo svetle právnej úpravy na Slovensku*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2019, s. 19.

¹¹ PAVOL, S. - SKALOŠ, M.: *Korupcie (do roku 1990)*. In: SCHELLE, K. - TAUCHEN, J. (eds.): *Encyklopedie českých právních dějin, 3. svazek, K-M*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 283.

dozorom (§ 6 ods. 2). V § 6 ods. 3 bolo ustanovené, že pri orgánoch zložených z niekoľkých fyzických osôb je činiteľom každá osoba, ktorá je členom tohto orgánu.

Verejný činiteľ sa mohol dopustiť trestného činu prijímania úplatku, ak priamo alebo nepriamo žiadal, prijal alebo si nechal sľúbiť prospech pre seba alebo inú osobu za to, že niekomu udelí oprávnenie alebo povolenie, poskytne výhodu či úľavu, uzatvorí zmluvu, alebo vykoná či opomenie úkon, ku ktorému bol v rámci svojej právomoci povolaný.

Trestného činu podplácania sa dopustil ten, kto verejnému činiteľovi alebo s jeho vedomím inej osobe za to, že bude jemu alebo niekomu inému udelené určité oprávnenie alebo povolenie, poskytnutá výhoda alebo úľava, uzatvorená s ním alebo s iným zmluva, alebo bude vykonaný resp. opomenutý úkon, ku ktorému je tento činiteľ povolaný, priamo alebo nepriamo ponúka, sľúbi alebo poskytne prospech, na ktorý tento činiteľ nemá právo.¹²

Zákon č. 178/1924 Zb. z. a n. z hľadiska výšky trestu za podplácanie a prijímanie úplatku nepriniesol nič nové, dokonca ponechal v platnosti aj tradíciu nepatrných darčiekov, ale jeho význam spočíval v tom, že zaviedol inštitút verejného činiteľa a rozšíril subjekty, ktoré sa mohli trestných činov prijímania úplatku a podplácania dopustiť.¹³

V roku 1943 bol prijatý zákon č. 150/1943 Sl. z. o úplatkárstve a podplácaní, ktorý reagoval na rozširovanie korupcie počas vojnových rokov. Zákon definoval, okrem iného, verejný orgán, pod ktorým rozumel osobu, ktorej podľa platných predpisov bol zverený výkon verejnej právomoci.¹⁴ Na túto úroveň boli postavení:

- a) zamestnanci štátu a verejnoprávnych korporácií, ich alebo nimi spravovaných podnikov, ústavov a fondov,
- b) správnych a dozorných orgánov, ich členov a zamestnancov peňažných ústavov, hospodárskych a zárobkových spoločností, ústavov povinného poistenia a všetkých súkromných podnikov a ústavov, ktoré sú pod štátnym dozorom, ak tým, za čo bol prospech ponúknutý, sľúbený, poskytnutý, prijatý alebo žiadaný, prípadne činnosťou, v ktorej sa použil alebo mal použiť vplyv na dotyčnú osobu, bol dotknutý verejný záujem.

¹² Zákon pod prospechom nerozumel len majetkový prospech, ale ak takýto prospech bol poskytnutý (a išlo o nie nepatrný prospech), tak súd obligatórne musel v rozsudku uviesť aj trest prepadnutia takéhoto majetku. Pozri PAVOL, S. - SKALOŠ, M.: Trestné činy korupcie v historicko-právnom kontexte na území Čiech a Slovenska. In: VOJÁČEK, L. - TAUCHEN, J. (eds.): *III. česko-slovenské právnehistorické setkání doktorandů a postdoktorandů : sborník z konference*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 226.

¹³ KOČAN, Š.: Historický prehľad vyšetřovania korupcie v Slovenskej republike. In: SCHELLE, K. - TAUCHEN, J. (eds.): *Korupce - včera a dnes*. Ostrava: KEY Publishing, 2013, s. 253.

¹⁴ PAVOL, S. - SKALOŠ, M.: *Korupcia a lobing vo svetle právnej úpravy na Slovensku*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2019, s. 24.

Tento zákon zrušil definíciu trestných činov prijímania úplatku a podplácania, ako ho chápala predchádzajúca právna norma (zákon č. 178/1924 Zb. z. a n.) a nanovo ich definoval. Podplácania sa dopúšťala osoba, ktorá priamo alebo nepriamo ponúkla, sľúbila alebo poskytla úplatok podplácanému alebo s jeho vedomím osobe jemu blízkej alebo s jeho súhlasom niekomu inému. Trestného činu prijímania úplatku sa dopúšťala osoba, ktorá prijala alebo žiadala úplatok. Úplatok prijme (žiada), kto pre seba alebo pre niekoho iného priamo alebo nepriamo prijme (žiada) úplatok alebo sľub úplatku alebo prejaví súhlas, aby tak učinila iná osoba. Úplatkom sa rozumel akýkoľvek prospech, na ktorý podplácaný podľa vtedajších predpisov nemal nárok.¹⁵

Zákon v ďalších ustanoveniach rozvídzal jednotlivé skutkové podstaty trestných činov a pre trestnosť činu vyžadoval prospech nie nepatrnej hodnoty a zároveň aby bol pritom dotknutý aj verejný záujem. Výnimku tvorili iba kvalifikované skutkové podstaty, ktoré sa spájali s výkonom sudcovskej právomoci alebo s rozhodovaním o veciach verejných, kde sa pre trestnosť činu skôr uvedené podmienky nevyžadovali.

Za trestné činy spojené s úplatkárstvom a podplácaním hrozil trest odňatia slobody, ktorý závisel od konkrétnej skutkovej podstaty a zároveň vedľajším trestom pre už uvedené trestné činy bola strata úradu a volebného práva. V odsudzujúcom rozsudku pre trestné činy uvedené v zákone č. 150/1943 Sl. z. bolo potrebné vysloviť, že majetkový prospech, ktorý vinník získal trestným činom podľa tohto zákona, sa zhabe a prepadne v prospech štátu.

Zákon č. 150/1943 Sl. z. zaviedol inštitúty, ktoré v kontexte vtedajšieho obdobia možno považovať za prevratné. Právna norma používala modernú právnu terminológiu a upúšťala od pojmov, ktoré používal trestný zákon. Boli definované všetky formy korupcie (podplácanie, prijímanie úplatku, nepriama korupcia) a v súvislosti s týmito trestnými činmi zákon tiež definoval blízku osobu (táto definícia sa týkala hlavne trestného činu podplácania).¹⁶

3. Trestnoprávna ochrana pred korupciou po druhej svetovej vojne

V povojnovom období bol prijatý zákon č. 86/1950 Zb. Trestný zákon, ktorého hlavný prínos spočíval v tom, že zrušil dvojkofajnosť právneho systému zavedeného po vzniku

¹⁵ PAVOL, S. - SKALOŠ, M.: Trestné činy korupcie v historicko-právnom kontexte na území Čiech a Slovenska. In: VOJÁČEK, L. - TAUCHEN, J. (eds.): *III. česko-slovenské právnehistorické setkání doktorandů a postdoktorandů : sborník z konference*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 231–232.

¹⁶ JALČ, A.: Korupcia - trestnoprávny vývoj, rekodifikácia a trestná zodpovednosť právnických osôb. In: *Justičná revue*, roč. 57, 2005, č. 1, s. 2.

republiky a zjednotil právnu úpravu v Čechách a na Slovensku. Zároveň jeho prijatím bol zrušený trestný zákonník, ktorý sa dovtedy používal na Slovensku. Zákon okrem prijímania úplatku, podplácania a nepriamej korupcie poznal špecifický trestný čin úplatkárstva pri voľbách (§ 156 zákona č. 86/1950 Zb.). Zákon zaviedol aj zánik trestnosti podplácania, ktorý bol upravený formou špeciálnej účinnej ľútosti. Objektívnu stránku trestných činov prijímania úplatku a podplácania chápal veľmi úzko, len v súvislosti s rozhodovaním vo veciach všeobecného záujmu alebo s výkonom takéhoto rozhodnutia.¹⁷

Trestného činu sa dopustila osoba, ktorá v súvislosti s rozhodovaním o veciach všeobecného záujmu alebo s výkonom takéhoto rozhodnutia prijme alebo dá si sľúbiť úplatok. Podplácania sa dopustil ten, kto inému v súvislosti s rozhodovaním o veciach všeobecného záujmu alebo s výkonom takéhoto rozhodnutia poskytne alebo sľúbi úplatok. Zákon poznal aj osobitné ustanovenie o účinnej ľútosti. K beztrestnosti mohlo dôjsť len za podmienky, že páchatel' bol o úplatok požiadaný alebo aspoň nepriamo mu to bolo naznačené (urobil o tom dobrovoľné oznámenie prokurátorovi alebo orgánu bezpečnosti).

Dňa 1. januára 1962 vstúpil do účinnosti zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon.¹⁸ Z pohľadu súčasnosti možno pôvodnú právnu úpravu hodnotiť ako krok vpred, pretože zákonodarca sa snažil silný ideologický náboj, ktorý bol v popredí v zákone č. 86/1950 Zb., potlačiť (aj vzhľadom na zmeny v spoločnosti), ale aj tak stále išlo o socialistický trestný kódex (napr. z hľadiska usporiadania jednotlivých hláv osobitnej časti trestného zákona atď.). Zákon č. 140/1961 Zb. bol po vzniku samostatnej SR 1. januára 1993 recipovaný a stal sa súčasťou právneho systému SR.

Korupčné trestné činy zákonodarca začlenil do tretej hlavy (tretí oddiel) pod názvom „Úplatkárstvo“. Zákon rozoznával tri formy týchto trestných činov: prijímanie úplatku (§ 160 zákona č. 140/1961 Zb.), podplácanie (§ 161 zákona č. 140/1961 Zb.) a nepriama korupcia (§ 162 zákona č. 140/1961 Zb.). Definície jednotlivých foriem týchto trestných činov zákon prebral z predchádzajúceho trestného zákona, zmenili sa však druhy a výška trestov.¹⁹

Základným znením bol § 160 zákona č. 140/1961 Zb., ktorý hovoril, že trestne zodpovedným je ten, kto za úplatok alebo inú nenáležitú výhodu zneužije svoje zamestnanie,

¹⁷ KOČAN, Š.: Historický prehľad vyšetřovania korupcie v Slovenskej republike. In: SCHELLE, K. - TAUCHEN, J. (eds.): *Korupce - včera a dnes*. Ostrava: KEY Publishing, 2013, s. 53.

¹⁸ PAVOL, S. - SKALOŠ, M.: *Korupce (do roku 1990)*. In: SCHELLE, K. - TAUCHEN, J. (eds.): *Encyklopedie českých právních dějin, 3. svazek, K-M*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 285.

¹⁹ Trestné činy prijímania úplatku alebo podplácania bolo možné spáchať len v súvislosti s obstaraním veci všeobecného záujmu. Tento pojem sa ďalej precizoval a súdna judikatúra ho ďalej dopĺňovala.

povolanie, postavenie alebo funkciu na poskytnutie výhody niektorej osobe alebo jej neodôvodnené uprednostnenie pred inými, podľa § 160a zákona bol trestne zodpovedný ten, kto v súvislosti s obstarávaním vecí všeobecného záujmu priamo alebo cez sprostredkovateľa príjme, žiada alebo si dá sľúbiť úplatok alebo inú nenáležitú výhodu. Podľa § 161 zákona č. 140/1961 Zb. bol trestne zodpovedný ten, kto poskytol úplatok alebo inú nenáležitú výhodu alebo sľúbil inému, aby tento zneužil svoje zamestnanie, povolanie, postavenie alebo funkciu na poskytnutie výhody niektorej osobe.

4. Trestnoprávna úprava korupcie v Slovenskej republike

Zákonom č. 102/1995 Z. z., ktorým sa novelizoval zákon č. 140/1961 Zb., došlo k zrušeniu trestnej zodpovednosti za trestný čin podplácania podľa § 161 a § 162 zákona č. 140/1961 Zb. a k zrušeniu ustanovenia o účinnej ľútosti podľa § 163 zákona č. 140/1961 Zb. Tieto ustanovenia boli zrušené v dôsledku toho, že došlo k názoru o beztrestnosti osôb, ktoré podplácajú a že tieto osoby budú oznamovať prípady podplácania orgánom činným v trestnom konaní. To sa však v praxi nepotvrdilo, a preto došlo k ďalšej novele a to zákonom č. 10/1999 Z. z., kde bol opäť zavedený trestný čin podplácania.

Nasledujúca novela (zákon č. 183/1999 Z. z.) zmenila názov tretieho oddielu z pôvodného „Úplatkárstvo“ na „Korupcia“ a do zákona vložila nové skutkové podstaty. Novely z roku 1999 sa snažili vystihnúť všetky požiadavky medzinárodných dohovorov a aktov vrátane OECD, Rady Európy a Európskej únie, ktoré sú pre SR záväzné. Skutkové podstaty boli rozšírené o formy konania – poskytnúť, sľúbiť úplatok, ako aj prijať, žiadať, dať si sľúbiť úplatok; priamo alebo cez sprostredkovateľa.

Novým bolo ustanovenie § 160b a §161b zákona č. 140/1961 Zb. o trestnosti podplácania zahraničného verejného činiteľa v zahraničnom obchode, ako aj § 160c a 161c zákona č. 140/1961 Zb. o trestnosti podplácania členov zahraničného parlamentného zhromaždenia, sudcov alebo úradníkov medzinárodných, nadnárodných medzivládnych organizácií. V týchto prípadoch postačovalo, že k podplácaniu došlo v súvislosti s výkonom funkcie, aj keď svoje povinnosti neporušili.²⁰

Na základe požiadavky Pracovnej skupiny OECD pre úplatkárstvo, ktorá v marci 2000 monitorovala plnenie záväzkov SR vyplývajúcich z Dohovoru OECD o boji s podplácaním zahraničných verejných činiteľov v medzinárodných obchodných transakciách, ako aj z Trestnoprávneho dohovoru o korupcii, ktorý bol ratifikovaný v júni 2000, boli novelou

²⁰ PAVOL, S. - SKALOŠ, M.: *Korupcia a lobing vo svetle právnej úpravy na Slovensku*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2019, s. 27.

(zákonom č. 253/2001 Z. z.)²¹ do Trestného zákona doplnené skutkové podstaty korupčných trestných činov tak, aby bolo trestné aj také konanie, keď je úplatok určený tretej osobe a tiež došlo k zrovnaniu trestných sadzieb medzi domácimi verejnými činiteľmi a zahraničnými verejnými činiteľmi.²²

Medzi ďalšie novely, ktoré modifikovali trestné činy korupcie, bola zaradená novela TZ z roku 2002 (zákon č. 421/2002 Z. z.)²³, ktorá v zmysle Jednotnej akcie o korupcii v súkromnom sektore trestné činy špecifikovala prijímanie úplatku v tom zmysle, že pre trestnosť sa nevyžadovalo zneužitie, ale postačilo, ak páchatel' prijme, žiada alebo si dá sľúbiť úplatok alebo inú nenáležitú výhodu, za účelom zneužitia. Ďalšia novela TZ (zákon č. 171/2003 Z. z.)²⁴ zvýšila dolnú hranicu trestnej sadzby pri pasívnej korupcii verejných činiteľov na tri roky tak, aby TZ neumožňoval uloženie podmieneného trestu odňatia slobody.²⁵

5. Trestnoprávna úprava korupcie po rekodifikácii v roku 2005

Jedným z medzníkov vo vývoji trestného práva na Slovensku bola nepochybne rekodifikácia trestného práva završená v roku 2005 (od 1. 1. 2006 nadobudol účinnosť aktuálny zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon a zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok). Zákonom č. 440/2015 Z. z. o športe a o zmene a doplnení niektorých zákonov sa do Trestného zákona zaradila nová skutková podstata trestného činu športovej korupcie.²⁶

Prijatím Trestného zákona z roku 2005 sa v podstate prebrala dovtedajšia právna úprava korupcie. Vo všeobecnej časti TZ (§ 131) pri výkladových pojmoch sa zakotvila zásada, že pod pojmom úplatok sa rozumie aj iná nenáležitá výhoda, pod ktorou sa rozumie nielen plnenie majetkovej povahy, ale aj plnenie, ktoré môže mať povahu nemateriálnu. Z toho dôvodu v novej právnej úprave sa v názve aj v texte už používa len pojem úplatok. V tom istom ustanovení bol zadaný pojem „vec všeobecného záujmu“. V dôsledku prijatia tohto zákona došlo k značnému sprísneniu sankcií za korupčné trestné činy. Zákonodarca sa nevyhol ani niektorým

²¹ Zákon č. 253/2001 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

²² IVOR, J. - KLIMEK, L. - ZÁHORA, J.: *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. 1. vyd. Žilina: Eurokódex, 2013, s. 275.

²³ Zákon č. 421/2002 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 140/1961 Zb. TZ v znení neskorších predpisov.

²⁴ Zákon č. 171/2003 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

²⁵ K historickému vývoju právnej úpravy korupcie v podmienkach SR bližšie pozri TÓTHOVÁ, M.: Vývoj právnej úpravy korupcie v podmienkach Slovenskej republiky. In: *Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae*, roč. 7, 2010, č. 2, s. 70–84.

²⁶ Za § 336a sa vložil § 336b. Tento negatívny jav do novelizácii spadal z pohľadu TZ pod všeobecné ustanovenia týkajúce sa korupcie. Bližšie pozri Dôvodová správa k návrhu zákona č. 440/2015 Z. z.

technickým chybám, napr. pri trestnom čine podplácania podľa § 332 ods. 1 TZ a trestnom čine nepriamej korupcie formou podplácania (§ 336 ods. 2 TZ) opomenul zaviesť trestnosť ponúknutia úplatku. Tento nedostatok bol odstránený až novelou TZ z roku 2009.²⁷

Novelou TZ (č. 312/2020 Z. z.) sa upravili skutkové podstaty viacerých trestných činov z viacerých druhov kriminality.²⁸ Pri trestných činoch proti poriadku vo verejných veciach to bol trestný čin ohýbania práva podľa § 326a TZ, trestný čin nepriamej korupcie podľa § 336 TZ, trestný čin prijatia a poskytnutia nenáležitej výhody podľa § 336c a 336d TZ.²⁹ Niektoré zmeny či doplnenia sú výsledkom transpozícií niekoľkých smerníc, ktoré sa návrhom zákona vykonávajú. Ďalej zákon zavádza definíciu výnosu na účely Trestného zákona a zavádza sa nový druh ochranného opatrenia zhabanie časti majetku.³⁰

Novela Trestného zákona č. 40/2024 Z. z., ktorá nadobudla účinnosť 15. marca 2024,³¹ priniesla výrazné zníženie trestných sadzieb za korupčné a ekonomické trestné činy. Taktiež došlo k prechodu na peňažné a domáce väzenie, skráteniu premlčacích lehôt³² a zrušeniu Úradu špeciálnej prokuratúry (ÚŠP). Cieľom tejto reformy bolo priblížiť slovenskú trestnú politiku k európskym štandardom a podporiť resocializáciu páchatel'ov. Súdne orgány dostali väčšiu voľnosť pri individualizácii trestov, pričom sa kladie dôraz na náhradu škody obetiam a prevýchovu odsúdených .

Aj podľa názoru Ústavného súdu Slovenskej republiky, vysloveného v rozhodnutí sp. zn. PL. ÚS 106/2011 by bolo žiaduce, aby sa do budúca zákonodarca vyrovnal so všeobecne rozšírenou zjednodušenou mylnou predstavou, v zmysle ktorej prísne trestanie predstavuje zaručený recept na zníženie kriminality, pričom páchatel' by v podstate mal byť potrestaný nie ako osoba majúca základné práva a slobody, ale ako nepriateľ spoločnosti. Zákonodarca ani v

²⁷ Zákon č. 576/2009 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a o zmene zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

²⁸ DESET, M.: Analýza novelizácií trestného zákona z hľadiska penalizácie a kriminalizácie (2012 až 2022). Online. *EPI Odborné články / epi* – 2022, dátum publikácie 15. 2. 2023. Dostupné z: <https://www.epi.sk/odborny-clanok/analyza-novelizacii-trestneho-zakona-z-hladiska-penalizacie-a-kriminalizacie-za-poslednych-desat-rokov.htm>, s. 10. [cit. 20. 07. 2025].

²⁹ Novelizáciou sa zavádza okrem iného nový trestný čin prijatia a poskytnutia nenáležitej výhody, upravuje sa trestný čin legalizácie výnosu z trestnej činnosti a trestný čin nepriamej korupcie.

³⁰ Bližšie pozri dôvodovú správu k návrhu zákona č. 312/2020 Z. z.: Dôvodová správa k zákonu č. 312/2020 Z. z. o výkone rozhodnutia o zaistení majetku a správe zaisteného majetku a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Online. *EPI predpisy*, dátum publikácie 11. 11. 2020. Dostupné z: <https://www.epi.sk/dovodova-sprava/dovodova-sprava-k-zakonu-c-312-2020-z-z.htm>. [cit. 20. 07. 2025].

³¹ Národná rada SR schválila novelu Trestného zákona v skrátanom legislatívnom konaní 8. februára 2024 a nadobudla účinnosť 15. marca 2024. Ústavný súd Slovenskej republiky pozastavil účinnosť častí týkajúcich sa znižovania trestov a premlčacích lehôt až do rozhodnutia (ktoré padlo 3. júla 2024) - Nález č. 215/2024 Z. z. (Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 3/2024-761 z 3. júla 2024).

³² To znamenalo, že mnohé korupčné kauzy, vrátane prebiehajúcich, mohli byť zastavené premlčaním, aj keď sa riešili dlhodobo.

rámci boja s kriminalitou nesmie opúšťať základné dlhodobé konštanty moderného demokratického právneho štátu rešpektujúceho a chrániaceho základné ľudské práva a slobody (vrátane základných ľudských práv a slobôd páchatel'a trestného činu).³³

Zníženie sadziieb bolo inšpirované skúsenosťami so znížením trestných sadziieb, resp. s nižšími trestnými sadzbami v okolitých členských štátoch EÚ,³⁴ v ktorých trestné sadzby reflektujú rozdielnu dôležitosť rôznych právom chránených záujmov. Trestné sadzby do novely totiž nedostatočne reflektovali rozdielny spoločenský význam chránených záujmov. Pri niektorých trestných činoch bola horná hranica trestnej sadzby dokonca dvojnásobkom sadziieb ustanovených za podobné trestné činy v susedných krajinách. Takéto zásadné rozdiely vo výške sadziieb v slovenskom TZ oproti trestnému právu v spomenutých krajinách však nemali žiadne racionálne opodstatnenie.³⁵

Novelou vykonané zmeny boli v súlade aj s právom Európskej únie (najmä smernica Európskeho parlamentu a Rady EÚ 2017/1371 z 5. júla 2017 o boji proti podvodom, ktoré poškodzujú finančné záujmy EÚ, prostredníctvom trestného práva a smernica Európskeho parlamentu a Rady EÚ 2018/1673 z 23. októbra 2018 o boji proti praniu špinavých peňazí prostredníctvom trestného práva), ktorá pri niektorých trestných činoch vyžaduje, aby členské štáty umožnili za tieto trestné činy uložiť sankciu trestu odňatia slobody najmenej štyri roky. Nové zmeny zároveň rešpektovali aj požiadavku práva Európskej únie, aby postih trestných činov proti rozpočtom Európskej únie nebol miernejší ako postih trestných činov proti vnútroštátnym rozpočtom.

Aj napriek tomu, zmeny v Trestnom zákone však vyvolali kritiku zo strany Európskej komisie, ktorá upozornila na možné porušenie medzinárodných záväzkov Slovenska v boji proti korupcii. V reakcii na tieto výhrady bola v júli 2024 prijatá ďalšia novela Trestného zákona (č. 214/2024 Z. z. zo dňa 16. 7. 2024),³⁶ ktorá sprísnila tresty za niektoré trestné činy vrátane korupcie a zaviedla prísnejšie pravidlá týkajúce sa premlčania. Tieto zmeny boli

³³ Porovnaj nález Ústavného súdu sp. zn. PL. ÚS 106/2011.

³⁴ Pre majetkové trestné činy je v ich najprísnejších skutkových podstatách možné uložiť napríklad v Českej republike, v Nemecku, vo Švajčiarsku alebo v Rakúsku trest odňatia slobody maximálne na desať rokov.

³⁵ Bližšie pozri dôvodovú správu k zákonu č. 40/2024 Z. z.: Dôvodová správa k zákonu č. 40/2024 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Online. *EPI predpisy*, dátum publikácie 11. 3. 2024. Dostupné z: <https://www.epi.sk/dovodova-sprava/dovodova-sprava-k-zakonu-c-40-2024-z-z.htm>. [cit. 20. 07. 2025].

³⁶ Ďalšie, rozsiahle doplňujúce zmeny (zákon č. 214/2024 Z.z.) vstúpili do účinnosti 6. augusta 2024.

zdôvodnené snahou o ochranu finančných záujmov Európskej únie³⁷ a minimalizáciu rizika pozastavenia vyplácania eurofondov.³⁸

Európske trestné právo³⁹ poskytuje členským štátom komplexný rámec na boj proti korupcii. Zameriava sa na harmonizáciu legislatívy, trestnú zodpovednosť právnických osôb, ochranu oznamovateľov a prevenciu korupcie, najmä vo vzťahu k finančným záujmom EÚ. Prostredníctvom inštitúcií, ako sú OLAF a EPPO, posilňuje cezhraničnú spoluprácu a vynútiteľnosť práva v oblasti korupcie.⁴⁰

EÚ upravuje oblasť európskych trestných činov v osobitných právnych predpisoch.⁴¹ V takýchto právnych predpisoch predstavila „minimálne pravidlá“ (nazývané aj „minimálne normy“), ako vo vnútroštátnom práve novelizovať skôr uvedené trestné činy do európskej podoby. Prirodzene, EÚ nezavádza vždy iba nové požiadavky. Niektoré sú v členských štátoch udomácnené. Bežne sa stáva, že požiadavky EÚ v podobe minimálnych pravidiel štát sčasti splnené má aj bez vplyvu EÚ. V takom prípade je potrebné zaviesť len také požiadavky, ktoré vo vnútroštátnom kontexte absentujú.⁴²

Pri pohľade na jednotlivé novelizácie Trestného zákona je zrejmé, že ich dôvodmi boli aktuálne spoločenské potreby, určitá medzerovitosť v trestnoprávnej oblasti a potreba implementácie európskeho trestného práva. Aj keď samotný počet novelizácií Trestného zákona možno vnímať kriticky, pretože početné novelizácie nielen Trestného zákona, ale akéhokoľvek zákona neprispievajú k stabilite právneho systému a právnej istote, ale na druhej strane pozitívne možno vnímať viaceré kroky zákonodarcu, ktorý týmito novelizáciami posilnil hmotnoprávne prostriedky boja proti kriminalite. Zákonodarca tak posilnil boj proti závažným formám trestnej činnosti, vrátane korupcii.

Zatiaľ čo objektívne dané príčiny legislatívnych zmien Trestného zákona nie je možné ovplyvniť, pretože vývoj harmonizácie a vývoja európskeho trestného práva jednoducho musí rešpektovať a príslušné európske právne predpisy transponovať do slovenského právneho

³⁷ K problematike ochrany finančných záujmov EÚ bližšie pozri STRÉMY, T. - ŠANTA, J. - OLEKSIK, R.: *Poškodzovanie finančných záujmov Európskej únie*. 1. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2022, s. 148 a nasl.

³⁸ Tieto legislatívne zmeny a ich dopady vyvolali rozsiahlu diskusiu o efektívnosti boja proti korupcii na Slovensku a o záväzku krajiny dodržiavať medzinárodné štandardy v tejto oblasti.

³⁹ Právo EÚ si „privlastňuje“ určité vnútroštátne trestné činy, ktorým dáva prívlastok *európske*. Tak možno hovoriť o *európskych* trestných činoch. Zmluva o fungovaní Európskej únie obsahuje zoznam európskych trestných činov. Okrem iného ide aj o trestný čin korupcie.

⁴⁰ K problematike korupcii bližšie pozri IVOR, J. - KLIMEK, L. - ZÁHORA, J.: *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. 1. vyd. Žilina: Eurokódex, 2013, s. 261 a nasl.

⁴¹ KLIMEK, L.: *Základy trestného práva Európskej únie*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 68–69.

⁴² FUNTA, R. - JURÍŠ, F. - KLIMEK, L.: *Európske právo*. 3. doplnené a rozšírené vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2024, s. 443.

poriadku. Chybám v legislatívnom procese sa predchádzať dá, napr. dosiahnutím vyššej kvalitatívnej úrovne legislatívneho procesu, teda menej politickej účelovosti a viac odbornosti pri tvorbe novelizácií Trestného zákona.⁴³

Záver

Záverom možno konštatovať, že vývoj slovenského trestného práva, a to aj napriek početným novelizáciám Trestného zákona, nemožno vnímať vyslovene negatívne, pretože viacerými novelizáciami sa v Trestnom zákone vykonali legislatívne zmeny, ktoré prispeli k vyššej kvalite trestnoprávnej ochrany spoločenských vzťahov a hodnôt. Vytvorili sa ďalšie predpoklady pre boj proti korupcii (trestný čin športovej korupcie), vyplnila sa určitá medzerovitosť zavedením skutkových podstát trestného činu ohýbania práva a trestného činu prijatia a poskytnutia nenáležitej výhody.

Po parlamentných voľbách v roku 2023 bolo potrebné prijať viacero dôležitých zmien v legislatíve, predovšetkým v trestnom práve. Možno konštatovať, že neexistuje žiadna otvorená otázka medzi inštitúciami Európskej únie a Slovenskou republikou, pokiaľ ide o oblasť trestného práva. Novelizáciu Trestného zákona a Trestného poriadku možno teda považovať za uzatvorenú. Nakoniec táto bola uzatvorená aj rozhodnutím Ústavného súdu SR, ktorý potvrdil ústavnosť zásadných zmien urobených v legislatíve.

Boj proti korupcii je komplexnou témou, ktorá si vyžaduje systémové zmeny, politickú vôľu a zapojenie celej spoločnosti. Slovenská republika má veľký problém s odhaľovaním trestnej činnosti. Nedokážeme odhaľovať a ani postihovať zásadnú korupčnú trestnú činnosť už od 17. novembra 1989. Napriek všetkým doterajším zmenám v trestnom práve bude potrebné zmeniť trestný systém (trestný poriadok a trestný zákon) a nastaviť systém OČTK, najmä stanoviť lehoty na vznesenie obvinenia, podanie obžaloby, vykonanie procesných úkonov a zodpovednosť pri vyšetrovaní.

⁴³ DESET, M.: Analýza novelizácií trestného zákona z hľadiska penalizácie a kriminalizácie (2012 až 2022). Online. *EPI Odborné články / epi – 2022*, dátum publikácie 15. 2. 2023. Dostupné z: <https://www.epi.sk/odborny-clanok/analiza-novelizacii-trestneho-zakona-z-hladiska-penalizacie-a-kriminalizacie-za-poslednych-desat-rokov.htm>, s. 13. [cit. 20. 07. 2025].

Zoznam bibliografických odkazov

1. BALÁŽ, P. - JALČ, A.: *Spoločensko-právna ochrana pred korupciou*. Trnava: Vydavateľstvo Trnavskej univerzity v Trnave a VEDA - Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2006. 199 s. ISBN 80-2240-899-9.
2. BURDA, E. et al.: *Boj proti korupcii, manuál*. Projekt financovaný Európskou Úniou. Bratislava: Euroiuris, 2008, 96 s. ISBN 978-80-969554-9-7.
3. DESET, M.: Analýza novelizácií trestného zákona z hľadiska penalizácie a kriminalizácie (2012 až 2022) [online]. *EPI Odborné články / epi – 2022*, dátum publikácie 15. 2. 2023. [cit. 20. 07. 2025]. ISSN 2644-4674, s. 1-15. Dostupné na internete: <https://www.epi.sk/odborny-clanok/analyza-novelizacii-trestneho-zakona-z-hladiska-penalizacie-a-kriminalizacie-za-poslednych-desat-rokov.htm>.
4. Dôvodová správa k zákonu č. 312/2020 Z. z. o výkone rozhodnutia o zaistení majetku a správe zaisteného majetku a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
5. Dôvodová správa k zákonu č. 40/2024 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.
6. ELIAS, E. - SKALOŠ, M.: Vybrané historicko-právne aspekty korupcie so zreteľom na inštitúcie Slovenskej republiky v boji proti korupcii. In: *Korupcia interdisciplinárne*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-8168-771-6, s. 172-187.
7. EPOS Právo: *Novelizovaný Trestný zákon 2/2024*. Bratislava: Epos, 2024. 288 s. ISBN 978-80-562-0391-0.
8. FUNTA, R. - JURIŠ, F. - KLIMEK, L.: *Európske právo*. 3. doplnené a rozšírené vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2024. 516 s. ISBN 9788057106623.
9. IVOR, J. - KLIMEK, L. - ZÁHORA, J.: *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. 1. vyd. Žilina: Eurokódex, 2013. 888 s. ISBN 9788081550171.
10. JALČ, A.: Korupcia - trestnoprávny vývoj, rekodifikácia a trestná zodpovednosť právnických osôb. In: *Justičná revue*, roč. 57, 2005, č. 1. ISSN 1335-6461, s. 1-7.
11. KLIMEK, L.: *Základy trestného práva Európskej únie*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017. 268 s. ISBN 978-80-8168-601-6.

12. KOČAN, Š.: *Charakteristika a vyšetrovanie korupcie*. Bratislava: APZ, 2012. 179 s. ISBN 9788080545321.
13. KOČAN, Š.: Historický prehľad vyšetrovania korupcie v Slovenskej republike. In: SCHELLE, K. - TAUCHEN, J. (eds.): *Korupce - včera a dnes*. Ostrava: KEY Publishing, 2013. ISBN 978-80-741-8177-1, s. 51-60.
14. LIPTÁKOVÁ, K. - SKALOŠ, M.: Korupcia, jej právne a ekonomické aspekty s ohľadom na korupciu na úseku správy daní. In: TULÁČEK, J. (ed.): *Aktuálne otázky územnej samosprávy v podmienkach Slovenskej republiky*. Praha: Leges, 2020. ISBN 978-80-7502-447-3, s. 149-212.
15. MINÁRIK, Š. et al.: *Trestný poriadok : stručný komentár*. Bratislava: Iura Edition, 2010. 1302 s. ISBN 978-80-8078-369-3.
16. PAVOL, S. - SKALOŠ, M.: Dokazovanie pri odhaľovaní korupcie. In: *Korupcia interdisciplinárne*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-8168-771-6, s. 189-206.
17. PAVOL, S. - SKALOŠ, M.: Korupcia a činnosť agenta pri jej odhaľovaní. In: *Korupcia interdisciplinárne*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-8168-771-6, s. 207-218.
18. PAVOL, S. - SKALOŠ, M.: *Korupcia a lobing vo svetle právnej úpravy na Slovensku*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2019. 138 s. ISBN 978-80-571-0101-7.
19. PAVOL, S. - SKALOŠ, M.: Korupcie (do roku 1990). In: SCHELLE, K. - TAUCHEN, J. (eds.): *Encyklopedie českých právních dějin, 3. svazek, K-M*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-602-6, s. 282-286.
20. PAVOL, S. - SKALOŠ, M.: Trestné činy korupcie v historicko-právnom kontexte na území Čiech a Slovenska. In: *III. česko-slovenské právněhistorické setkání doktorandů a postdoktorandů: sborník z konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-7938-0, s. 224-235.
21. STRÉMY, T. - ŠANTA, J. - OLEKSIK, R.: *Poškozovanie finančných záujmov Európskej únie*. 1. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2022. 288 s. ISBN 978-80-7676-550-4.
22. Ústavný súd SR: sp. zn. PL. ÚS 106/2011.

23. Ústavný súd SR: sp. zn. PL. ÚS 3/2024.
24. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších právnych predpisov.

**NOTITIAE NOVAE FACULTATIS IURIDICAE
UNIVERSITATIS MATTHIAE BELII NEOSOLII
ROČNÍK XXVIII.**

Autor:	Kolektív autorov
Predseda redakčnej rady	
a vedecký redaktor:	doc. JUDr. Adrián Vaško, PhD.
Predseda edičnej komisie:	JUDr. Jozef Michalko, PhD.
Recenzenti:	doc. JUDr. Eva Szabová, PhD., univ. prof. doc. JUDr. PhDr. Marian Horváth, Ph.D.
Zostavovateľ:	JUDr. Róbert Čuha
Vydavateľ:	Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Forma:	online
Návrh obálky:	Mgr. art. Zuzana Ceglédová
Rok vydania:	2025
Počet strán:	126

„Príspevky neprešli jazykovou korektúrou.“

ISBN 978-80-557-2292-4

EAN 9788055722924

<https://doi.org/10.24040/2025.9788055722924>

ISBN 978-80-557-2292-4